

HÁZI ZSOLT
EGY ÉLET KÖZT

HÁZI ZSOLT
EGY ÉLET KÖZT

© Házi Zsolt
EGY ÉLET KÖZT

GARBO Kiadó 2016

ISBN 978-615-5696-03-9

Kiadja: GARBO Könyvkiadó Kft.
Felelős kiadó: Máté Gabriella
Tördelés: Gáspár Ildikó
Nyomdai kivitelezés: D-Plus Kft.
Felelős vezető: Németh László
www.d-plus.hu

A kiadó elérhetőségei:
www.garbokiado.hu
szerk@garbokiado.hu

Házi Zsolt

EGY ÉLET KÖZT

Garbo
KIADÓ

Budapest, 2016

1.

A világban alámerülő énünk irtózik a létezés által megmutatkozó űrtől, ám ennek meghaladása helyett sokunk olyan utat jár, melynek még iránya sincs. Amíg az ürességet – egy olyan semmit, ami nem a hiányból ered – és az egészet – ami nem csupán a létezők összessége –, s a köztük levő kapcsolatot nem ismerjük fel, addig csak az üres semmi és a lét forgatagának felszínessége tárul elénk. Létünk az egyszerű mély megismerésében rejlik, mely annyira egyszerű, hogy hozzátéve nem lesz több, s annyira mély, hogy csorbulás nélkül már nem lehet elvenni belőle, de nem azért, hogy ne formálódhasson.

Az életben, ahogy a tengeren, nincs jó vagy rossz szélirány, csak a körülményekhez képest jól vagy rosszul állított vitorlák, hogy létezésünk keretei között navigálhassunk az önmagunkban rejlőhöz, egy olyan végállomáshoz, ahonnan indulhatunk – noha nem kell megérkeznünk sehova sem. Ezen az úton életünk története másodlagossá, konkrét események sorává foszlik, amelyek csak akkor válnak elsődlegessé (de nem olyanná, ami az általános „előtt” van, mert az sem „előzte” meg az előbbieket), ha az egyediben megértjük az általánost, s ráébredünk, hogy nem ösztönössé rögzült reakciók és üres általánosság vagyunk csupán. Az így megszerzett tudás nem a „kívülálló” tapasztalatra épül, hanem önmagára reflektálva lesz szerves részünk, ráelve a szabadsággal járó korlátaink és kötelességeink útjára, és főként arra, ami köztünk és sorsunk közt van.

Olykor mellékes az alkotó és műve különválasztása, mert csak egymás által létezhetnek, viszonyként egy világ közt. És miként

egy könyvben, ugyanígy életünkben sem látjuk előre az eseményeket. Azonban ahogy egy rossz olvasmány esetén tudnunk kell néhány fejezet után váltani, úgy a létezésünk forgatagában is, mert ha nem látjuk meg, mire és hogyan kell az energiánkat összpontosítani, akkor önmagunkat forgácsoljuk szét.

Munkába indulását a lépcsőházi világítás automatikus felkapcsolódása jelezte. Talán már csak ez veszi észre, gondolta magában lefelé baktatva, mert még a saját életében is mellékszereplőnek érezte magát. Fehér lapra fehér betűkkel írt történet volt csupán. Ez a nem létezés valójában egyetlen dolog nem ismeretén múlt: önmagán. Pusztán reagált a környezet ingereire, mint valamelyik nap is, amikor óracsörgés előtt ébredt, s hirtelen elbizonytalanodott, hogy munkába kell-e mennie, vagy sem, mert gépies életünkben összezavarodunk, ha nem jönnek a megszokott ingerek és a beidegződött válaszok. Ekkor azonban egyvalami biztosan nem lehetünk: önmagunk lényege, mert kizárólag másra reagálva érezzük a létezésünket, nem saját magunkból indulóan.

A villamosmegállóban ácsorogva, az üde őszi nap szikrázó sugarainak városra vetülő csillogásában a ház előtti parkon nyugtatta hunyorgó tekintetét: a fák és a cserjék sárgába és pirosba hajló tarkaságuk színes árnyékait vetették a tolakodó fényre. Azonban az elmúlást tükröző fakuló sokszínűség mellett is szembeötlő volt, hogy velünk ellentétben még ez a mesterséges sziget virágdíszes izzó koloritját levette is összhangban volt önmagával – csak a külsejét változtatta, nem a természetét. Míg civilizációnkban a felszínességünk érintkezik a külvilág látszatával: az egónk „nélkülözhetetlen” pótlékai, a ragaszkodásaink és vágyaink determinálják megrekedt sorsunkat. Ám ahogy a tenger hullámvását sem a hullámokból érthetjük meg, legfeljebb a felszínről lesz fogalmunk, ugyanúgy önmagunkat sem ismerhetjük meg egyedül az egónk által. Amíg az ego az

úr, addig csak egyvalamit akarunk magunkban és másokban: saját magunkat, ezzel el is veszítve önvalónkat. Az önmagunkkal azonosnak vélttől, különösen a birtoklón, az akarón, az érvényesülőn és vágyakozón, a magát kivételesnek tekintőn, az önnönmagát kényszeresen igazolón kell túllépnünk, s egyúttal nem ezek ellenkezőjévé üresednünk, hogy ráleljünk valós létünkre – a lényegünkhöz vezetőre.

A villamos érkezése szakította félbe kanyargó gondolatait. Nem ártott volna borotválkoznia, gondolta magában a felszállás után az arcát dörzsölve, mert akkor legalább ott tartana, mint néhány nappal korábban. Rövid utazás után már egy kisebb autóbusz-állomáson utastársai monotóniájával szállt fel a következő járműre. Egyesek, a mások mellett nem elérfők azért megpróbáltak minél kedvezőbb helyzetbe kerülni. Csakhogy az efféle érvényesülés még a semminél is kevesebb, mert „előbbre jutásunk”, boldogulásunk nem a másokon való átgázolástól függ. Az kizárólag harcot szül, melynek azonban legfeljebb odáig szabadna fajulnia, hogy ne hagyjuk magunkat.

A világot olyan küzdelemként fogjuk fel, ahol a vetélkedés mintha önmagáért létezne, miközben épp az élet teljességét nem vesszük észre a nekünk jutó szeletében. Pedig nem veszíthetünk, legfeljebb nem sikerül megszereznünk azt, ami eddig sem volt a miénk. Nem konfrontáció által juthatunk előrébb, hanem a kölcsönös formálódás által, mert lényegünk olyan ellenében valósulhat meg, amin nem felülkerekednünk kell.

Utazás közben gyakran olvasott, vagy csak bámult kifelé az ablakon. Ekkor érezte, ha még oly szájalmasan is, hogy legalább mozog a világ, és talán ő sem vesztegel egy helyben. Különösen azt szerette, ha a lapokból felpillantva tekintetét a mellette elshaható tájon nyugtatta, de egyben zavarodottságot is érzett ilyenkor az elmélyülés és a környezet rohanása között, amit olykor csak fokozott töprengéseinek kuszasága és a külvárosi csöppnyi természet harmóniája közti kontraszt.

A buszon csak néha futott össze egyik-másik kollégájával, mivel legtöbbször az utolsó utáni járatot csípte el, késve néhány percet. A szellem színehagyottságával, a szürke alkalmazott szerepét eljátszva, bábként illeszkedett a gépezetbe, hogy az ezért kapott fizetés a túléléshez legyen elég, keressünk bármennyit is. Hiábavalóság ez, mert létünk értelmét a korlátlan korlátoltság közt találjuk meg.

Nem érezte sem rosszul, sem jól magát, pusztán létezett a semmiben, lényegének perifériáján téblábolt. Elkeseredettségének akár hangot is adhatott volna, mint néhány kollégája, amikor oldani próbálták a kiszolgáltatottságukból fakadó fruszt-ráltságukat; bár ennek abszurditását csak fokozta, hogy nyíltan sosem mertek kikelni, nemhogy a feletteseik, de még egymás előtt sem. Talán azért volt efféle megalkuvással elfogadható számukra az elégedetlenségük, mert elhivatottságuk csupán a szűken rájuk szabott munkakörükre terjedt ki.

Kezdetben ezeket a hajszálrepedéseket nem vette észre, vagy nem akarta. Hitte, hogy munkájának van valamiféle értelme, amihez ő is hozzá tud tenni. Ez a lelkesedés azonban egyre inkább elhalványult, ahogy a színfalak mögötti mesterkedések kiütköztek; az önámítást megkapirgálva felfeslett az, amitől távol szeretne volna tartani magát. Idővel szinte észrevétlenül ez a háborgó belenyugvás lett apátiájának „hajtóereje”, így tudat alatt is próbált minél kevesebbet hozzátenni a feladataihoz, mert annyit nem tudott, hogy értelmessé váljon.

– Jó buszra szállt – válaszolta méltóságából felocsúdva egy fiatal nő kérdésére.

– Tudja, még nem vagyok ismerős a környéken – mondta a mellé kissé izgatottan lehuppanó útitársa –, ma kezdek az új munkahelyemen.

– Biztosan minden rendben lesz. Bár ahogy a kezdeti izgalom alábbhagy, úgy fog lopva a helyébe kúszni egy másmilyen. És néha az is túl kevés a feszültség oldására, ha valaki többet próbál tenni, sőt ez az oka – fordult a nő felé; ám amint végig-

mondta, érezte, hogy a szavain áttetsző kezdeti biztatás úgy siklott tova, mintha ott sem lett volna. – Persze ez csak az én tapasztalatom – szabadkozott –, de talán nem tévesen élem meg – fejezte be már csak magának mormolva a jármű indulásakor, és a nő sem szólalt meg.

Kínos volt a motor zúgása melletti némaság; folytassa-e a diskurzust, vagy elfeledkezve a másik jelenlétéről, foglalkozzon valami mással. Életünkben gyakran parttalan lebegünk, ideoda csapódunk, míg máskor görcsösen kapaszkodunk kreált fogódzóinkba, cikázott benne bizonytalankodása.

Végül az útítársa törte meg a hallgatást, melynek feszélyező voltát valószínűleg ő is érezte, de lehet, hogy csak a benne levő, az új környezet iránti bizakodása és bizonytalansága keltette feszültséget akarta oldani. Akármi is volt az indítéka, jobb befejezni egy megkezdett beszélgetést, mint félbehagyni.

– Ön is munkába megy? – kérdezte a nő. S egy hosszabbnak ígérkező társalgást egy idegennel ildomosabb úgy indítani, hogy a felelet ne okozzon meglepetést, később pedig akár olyan irányba terelni, hogy még a választ megelőző kérdés se legyen sejtethető.

– Munkába – tűnődött maga elé –, de az én érdeklődésem már talaját veszítette.

– A megszokottság miatt?

– Nem, nem ez az oka, hisz még a szelleminek tartott foglalkozások is legtöbbször elhalnak néhány elnyűtt gondolat rojtossá váló ismételtetésében; noha még megkopottságukban is élhetőbbek, éltetőbbek egy gépsor melletti lélekörlő görnyedésnél – felelte. – Hanem az, hogy a munkahelyek többsége olyan, ahova nap mint nap elindulunk, mégis úgy érezzük, nem érkezünk sehova, mert csak elvesznek valamit tőlünk, még inkább belőlünk. Aminek nem kis részben oka, hogy a feljebb levők hogyan erőltetik a hierarchia „szent uralmaként” akarataikat a beosztottakra.

– De hát a felettesek jobban átlátják... – mondott némiképp ellent a nő, de nem azért, hogy vitassa a hallottakat.

– Átlátják? Inkább átnéznék a beosztottakon – válaszolta.

– Nem gondolom, hogy egy céget legjobban parancsuralmi módon, másokra kötőféket vetve lehet igazgatni. A felettesek ugyanis izolált személyek masszájába gyúrnak az alattuk levőket, az együttműködést pusztán az egy időben való ténykedésre redukálják; még ha a beosztottak legtöbbször meg is elégszenek a lehatárolt szerepeikkel. Azonban ha az ignorált többség magáénak érezné a tevékenységét, akkor a főnökségnek nem az ösztönzésükön kellene ügyködnie különböző anyagi juttatásokkal, mert azok csupán ideig-óráig hatásosak.

– Ön szerint tulajdonképpen nincs szükség vezetésre? – pillantott rá a beszélgetőtársa, aki, ha nem is kérdőre vonta, de magyarázatot várt.

– Olyanra biztosan nincs, amelyben rögzítve vannak a pozíciók. Az irányításnak inkább a lehetőségek megteremtésének kell lennie, mivel a cselekvésünk közben vezetjük is önmagunkat. A végrehajtás a mozgási aspektus, míg a döntés az irányé, melyek egymást kiegészítve és feltételezve létezhetnek ugyanazon szinten – válaszolta. – A döntés és a végrehajtás különválasztása a főnököknek kardinális, mert nekik szó nélkül dolgozó és kizárólag az elvégzendő feladatok keretein belül gondolkodó, nyájszellemű alárendeltekre van szükségük, hisz azok „felemelésével” az ő szerepük kérdőjeleződne meg.

– De miért ne lehetne a céget egy organizmushoz hasonlítani, ahol az agy irányítja a többi szervet?

– Szerintem az agy sem áll a többi fölött, mivel az „alatta levőktől” jelentősen függ a működése. Másrészt alapjaiban különbözik egy élőlény egy vállalatától, mivel a különböző szervek elvileg sem képesek egymás szerepét ellátni: az agy nem működhet májként, szívként vagy éppen tüdőként, és viszont. Egy cégnél azonban potenciálisan mindenki elláthat bármilyen feladatkört, egy beosztottból lehet vezető, vagy éppen egyik

szakmából átképezheti magát egy másikba, amiért a hierarchia elsősorban arra szolgál, hogy a felsőbb szintek az alsóbbakon keresztül valósulhassanak meg. S bár a felsőbb szinteken levők is közel állhatnak a munkához, sokszor mégsem annyira közel, hogy kompromittálnák magukat ezzel, legalábbis különbséget tesznek munka és munka között. Pedig enélkül nagyobb tekintélyük lenne, sőt, ettől lenne igazán – mondta némi éllel. – Persze, létezik hierarchia az élővilágban, amikor bizonyos dolgokat kisajátít valamelyik egyed, azonban együttműködés esetén ez a dominancia-sorrend felbomlik. Ember esetében egy szigorú hierarchia legfeljebb vészhelyzetekben kívánatos, amikor késlekedés nélkül és határozottan kell cselekedni. Összességében azt gondolom, egy szinteket szeparáló hatalmi struktúra alacsonyban konzervál mindenkit, mivel ez egy vesztes-vesztes játszma. Hiszen ha kizárólag a pozíció az akaratérvényesítés forrása, akkor a beosztottak biorobotnak érzik magukat, de a felettes sem tud kiteljesedni, mert ehhez mások utasíthatása kevés.

– De mégis, hogy működhetne hierarchia nélkül? – Kezdték jól érezni magukat; egyikük azért, mert kicsit értették, másikuk meg új utakra tévedt.

– Nem kell mindenkinek egy szinten állnia, de nem állhatnak egymás fölött. Ugyanis a főnökök megfellebbezhetetlen befolyása túlzott leegyszerűsítés a tartalom, a működés rovására a struktúrával szemben – mondta. – Mert ha egy vezető a státuszánál fogva az erőfeszítéseit, képességeit meghaladó befolyással bírhat egy olyan struktúrában, melyben nézeteltérés esetén nemhogy sansza nincsen egy beosztottnak, hanem értelmezhetetlen a véleménykülönbség, akkor konzerválva a feszültséget az érdekellentétek antagonizmusa lesz a „mozgatóerő”. A pozíciók formális szétválasztása felesleges, mivel sokszor nincs akkora tudás- és képességbeli különbség a felettesek és a beosztottak egy része között, hogy kizárólag az előbbieket akaratuk érvényesülhessen. A kiemelkedőbbek tehát azáltal nyernek rangjukat és válnának irányítók, nem csak felettesekké,

hogy mások *mellett* és nem mások *felett* állnak – körvonalazta az elgondolását. – Szóval, ha nincs a hierarchiára jellemző, behatárolt szerepek közé szorított lappangó és feloldhatatlan feszültség, ha nem ez emésztí az energiáinkat, akkor a súrlódások ellenére, vagy pont azok miatt jobban összecsiszolódunk.

– Azért ez meglehetősen nehézkesen működne a gyakorlatban, többek közt az állandó kompromisszumok miatt – vetette közbe a beszélgetőtársa.

– Akkor sem kell egyfolytában kompromisszumokat kötni, ha senkinek sincs privilégiuma a döntéshozatalban. Ha mindig csak efféle megoldásokra törekednénk, akkor a probléma elodázásával megállapodhatnánk olyanban, ami senkinek sem elfogadható. Viszont egymás mellett állva nemcsak a munkához tudunk többet hozzátenni, hanem egymáshoz is, ami azonban nagyobb erőfeszítést is követel tőlünk, mint egy feltétel nélküli engedelmességen alapuló hierarchikus rendszer – fogalmazta meg elgondolásának lényegét.

– Úgy látom, az a típus, aki nem ismer el semmilyen hatalmat – nézett rá a nő.

– Semmilyen felettem állót. Különösen azokét, akik ebben látják az előbbre jutásuk lehetőségét. Mert ha csak mások hátát láthatjuk, az nem perspektíva. Viszont elfogadom a mellettem levőket, mert akkor mindenki lehet valamiben „domináns” – válaszolta. – Hatalmunk valójában csak azzal szemben lehet, akinek alá is tudunk rendelődni. Már csak ezért sem kell szigorúan deklarálni az alá-fölé rendeltségi viszonyokat – összegezte, úgy érezve, hogy gondolatai megérintik a nőt.

– Kissé magányosan vívja a harcát – tért vissza beszélgetésük kezdetéhez a nő, de egyben közeledett a vége felé is.

– Sajnos nem annyira egyedül, hogy ne lennének ellenfelek.

– Mégis az az érzésem, hogy sok mindenben igaza lehet – pillantott rá simuló tekintettel a nő.

– Még annak ellenére is, hogy próbálok mindent megmagyarázni – mosolyodott el.

– Hát az biztos, hogy mindenre magyarázatot keres – haladt a nő az egyetértés, s tán a megértés egy másik, de nem különálló útján.

– Talán mert önmagamat sem értem, de esetleg ez egyféle út a felismerés és önmagam felé is – búcsúzott el tőle.

Úgy érezte, a nő olykor hajlékony kételyei mellett simulékony hallgatása is kellett ehhez a társalgáshoz, mivel leginkább akkor értünk szót másokkal, ha nem csupán kívülállókként viszonyulnak hozzánk. Mégis talán felesleges mást traktálnia az őt emésztő kínládásaival, suhant át az agyán. Majd a beszélgetés nyomait hátrahagyva tekintete az ablakon túlra kalandozott, s nemsokára ő is megérkezett a munkahelyére: oda, amibe még a megszokott rutin sem képes fogaskerékként beilleszteni őt.

Délben az egyik munkatársával ebédelt az üzemi konyhán.

– Nem lenne szabad ennyit ennem – telepedett le az asztalhoz egy bőségesen megrakott tálcával és a szemében tükröződő, ám azonmód tovatűnő önváddal a kollégája. – A múltkor leadtam tíz kilót, de addig kerestem, hogy hova lett, mígnem ismét magamon találtam meg – élcelődött magán.

– Nagyon kereshetted, mert úgy látom, többre is leltél. A végén még a mérleget is legyőzöd – tromfolt rá. – Mégis legyünk optimisták! Nem is vagy kövér, csak a hosszirányú kiterjedésed elmaradt a kerületi mögött. Vagy tágabb időperspektívában: az anyagcseréd evolúciósan késik az ételmiszer-ellátottság üteme mögött, amiért túlzottan tartalékolsz az el nem érkező ínséges időkre – vigyorodott el.

– Felettébb szakszerű – tette zárójelbe a hallottakat a másik.

– Hőleadás szempontjából meg kifejezetten előnyös a korpulens alkat, mert egy testnek gömbként a legkisebb a felszíne, minimalizálva a hővesztéséget, vagyis kevesebb étel is elég az állandó testhőmérséklet fenntartásához. És a fejadag tovább csökkenthető a teltebbek kisebb mozgékonyága miatt. A kö-

vérség, a kisebb energiaszükséglet miatt, tehát automatikusan maga után vonja a lefogyást. Igaz, a soványság meg rizikófaktor lehet az elhízásnak. De hátha megéri a kockázatot.

– Elméletileg tökéletes – színelte egyetértését a kollégája.

– Különben a kipárnázott karosszériának van előnye is: elhasaláskor puhára esik az ember. Az igazán puffosak pedig éppoly stabilak állva, mint ülve, mivel a súlypontjuk nem kerül magasabbra felálláskor. Sőt, még pszichológiai védelmet is nyújtanak a zsírpárnák, afféle biztonsági övként szolgálnak, hozzájárulva a viselőjük közvetlenségéhez – folytatta már komolyabban. – Ámde ha nem vagy elégedett a testeddel, akkor az ilyen gondolattal miért vagy az? Ez csak afféle költői kérdés. Lehet, hogy ezzel sem kellene megelégedned, de ez még nem ad elégedettségre okot. Ez meg több költői válasznál.

– Már az elején szereted bonyolítani – mondta a lakmározásban elmerülő kollégája.

– Csak azért, hogy egyszerűsíthessünk. Elmagyarázom, figyelj rám! Látod ott jobbra azt a két nőt? – szegezte tekintetét a munkatársára.

– Látom – nézett feléjük. – Mi van velük?

– Ez az. Ha rám figyelnél, akkor nem láthatnád őket. Különben – vette ő is szemügyre a szomszéd asztalnál ülőket – az a hosszú hajú fél mellhosszal előzi a másikat. Olyan, akitől még nemi betegséget is öröm kapni. Na szóval, a témánk megspékelése után visszatérhetünk a szűkebb – fordult a munkatársára felé, miután az ismét belemerült az evésbe –, akarom mondani, tágabb dilemmádhoz. Próbálj meg túllépni a mázsálás rituáléján, hogy ne a tested nyesegetésére legyél vevő...

– Gyakorlatiasabb, ha az étel közelébe sem megyek, nemde?

– A fogyás kényszere csak az energiáidat emésztí fel, a kilóidat kevésbé, mert egyfolytában az áhított paraméterek vagy a visszahízás félelme motoszkálna a fejedben – válaszolta. – A jojóeffektus miatt pedig még több is jön vissza, hogy egy újabb kúrával kísérletezzon a delikvens. És csak azt nem vesszük észre,

hogy a fogyókúraipar gyakorlatilag önmagát tartja fenn, egyre bardírozottabb, saját szalonnájukba göngyölt fogyasztókat gyártva ebben a zsíros bizniszben – tekintett távolabbra. – Nem a leadandó kilók miatt kell emésztened magad, mint ahogy az ebéded emésztésére is kevesebb idő kellene – kapcsolta elképzelésének távlatát a jelenhez. – Mert ha versengsz a súlyoddal, tulajdonképpen önmagaddal, akkor az eredménytől függetlenül veszítesz. Önmagadból indulj, hogy önmagadhoz juthass!

– Ez a nyelvi zsonglőrködés lenne az „előrelépés”?!

– Az étel habzsolása annak a jele, hogy a táplálékon kívül valamiből hiányt szenvedsz az életben. Étkezéskor ne a tányérodon incselkedő falatok után sóvárogi, hanem arra figyelj, ami a szádban van – javasolta. – A mérleggel való alkudozásaid során nem a sovány vigaszt nyújtó diétákba menekülve szűkíted le jövőbeli állapotod, hanem a jelenlegit terjeszted ki, persze nem térfogatilag értve – mosolyodott el. – És még egy edzőteremben sem kell zihálva verítékezned, mások izzadságát szagolva, miközben a felhasznált kalóriákat számolod a tömegvonzás elleni harcokban. Bár az efféle pulzusszám-emelkedés jobb a tespedésnél, mégis inkább egy helyben toporgás, ahogy a szobakerékpárral sem jutunk előbbre a jelzett távolság ellenére. Az ideális testsúly irányába való elmozduláshoz meg már az is sokat segít, ha a hétköznapi tevékenységünket nem gépesítjük tunyasággá: a felvonó lifteztetése helyett mi ingázunk fel s alá a lépcsőházban, vagy néhány megállónyi utcaszakaszon rövid zarándokútra indulunk, a busz ablakából való szemlélődés helyett. Ez afféle „talpalávaló” módszer.

– Hm, nem könnyű lefogyni... – hümmögött kollégája a fejét vakargatva.

– Kevésbé megrakott tálcával könnyebb. Ez meg a tenyeres. Hogy ne legyél tenyeres-talpas – játszott a szavakkal. – Sokan viszont függővé válnak az ennivalótól.

– Attól, hogy nem vagyunk függetlenek az ételtől, még nem leszünk függők – vont a kétségbe a munkatársa.

– Ha viszont az evés nem az éhség csillapításához kapcsolódik, akkor igen. Az ivászatnál persze kevésbé látványosan, amikor még a töménytet is pálinkával hígítók a bódulat kelyhéből nyakalva viselik el életük nehézségeit. Pedig már ettől a gondolattól kellene rosszul lenniük, mert éppen dülöngélő szellemük lesz a sorsuk kerékkötője. Persze, ha nem tudnak megenni efféle hajtóanyag nélkül, akkor vedeljenek minőségi lőrért vagy márkás tablettás bort. Az igényes alkoholfogyasztók meg ne várják meg, míg a gyümölcs, a gabona, a burgonya vagy éppen a cukornád etanollá degradálja magát, hogy ne degradálják magukat.

– Nem mindig magyarázható meg, miért isznak egyesek – jegyezte meg a kollégája.

– Pedig tisztában vagyok vele, miről beszélek. Hiszen tudod, én azóta nem iszom, hogy azelőtt sem ittam.

– Ilyen módon az iszákosság mellett is lehet érvelni.

– Még inkább az ellenkezője mellett, mert mi olyan történhet a kettő között, ami miatt úgy kell változni, hogy a szellem tompításával legyen elviselhető az élet. Ha már módosítjuk a tudatunkat, akkor tegyük úgy, ahogy némely bennszülött törzs teszi. Mert ők előre meghatározott élethelyzetekben és kontrolláltan használnak drogokat, kordában is tartva a függőségüket. Habár szerintem a tudat efféle befolyásolása sem szükséges önmagunk és a világ közti kapcsolat szélesebbre tárásában – fejtegette, miközben a munkatársa kitunkolta a tányérját, és maga elé húzta a desszertjét.

– És most következzen az egészségtelen élvezet.

– Holott jobbfajta alapanyagokból készítve nem káros egy ízelőbimbókat rabul ejtő nyalánság. Mint ahogy a csakis zöldegeken és gyümölcsökön való vegetálás sem egészséges, még ha vegyszermentesen is termesztik – fogalmazta meg ellenérvét.

– Aha! – dünnyögte teli szájjal a társa.

– De hogy igazat adjak neked, mert nálam a véleménykülönbség nem zárja ki feltétlenül a másik igazát: zöldegből,

gyümölcsből még egy kevésbé kiegyensúlyozott táplálkozás esetén sem lehet gyakorlatilag annyit enni, hogy ártson, süteményből annál inkább. Sőt, az élelmiszeripar odáig jutott, hogy a hasznosat is rosszul eteti meg velünk. S olyan faramuci magyarázatokat kreálnak, hogy az adalékanyagok a minőség biztosítása végett nélkülözhetetlenek. Azonban érthetetlen, hogy ezek minősége miért nem változó, ugyanis a jobb alapanyagokhoz rosszabb kemikáliák kellenének, nehogy túlságosan jóra sikeredve ne garantálhassák az állandó színvonalat – jegyezte meg némi iróniával. – Tudom, ez nem így működik. Ám ha ilyen logikai bukfenchez vezet, akkor miért a hulladék fogyaszthatóvá tételén ügylődnek, mint a húsimitáló párizsi vagy éppen a kutyaeledelnek is silány gyorséttermi húspogácsák esetén? A gazdaságosság jegyében mindent megettetnek velünk. És lassan eljutunk oda, hogy az iparnak lesz néhány cukros-zsíros kulinárisa, melyeket a „változatosság” jegyében különféleképpen ízesítenek. Mert ma már szinte semmi nem az, aminek mutatja magát, csak ilyen- meg olyanszerű. Fogyasztásra lehet, hogy alkalmasak, táplálkozásra viszont kevésbé. Valójában nem akkor élünk egészségesen, ha nem hódolunk egy kifinomult ízlésvilágnak, hanem ha eszünkbe sem jut olyanokon élni, amiknek tápértékük helyett jóformán csak kereskedelmi áruk van.

– Hát az biztos, hogy ha tudnánk, miből készülnek bizonyos élelmiszerek, megváltozna az ízlésvilágunk – osztotta a véleményét a kollégája.

– Mert azon ugyan lehet vitatkozni, hogy mennyire fogható fel fejlődésnek a néhány száz éve még nem ismert biotermékek megjelenése...

– Akkor minden bio volt – vágott a szavába a másik.

– Azon viszont kevésbé – folytatta, miközben kezébe vette a kollégája kiürült kólásüvegét –, hogy az ipar már akkor javíthatna a színvonalán, ha nem találta ki mindent, amire képes.

– A kólát eredetileg nem is üdítőitalnak szánták – szólt közbe ismét a munkatársa.

– Igen, de ha az eredeti funkciójára már kevésbé alkalmas, akkor meg nem kellene üdítőként pénzzé tenni. Persze, ha ebből a tuningolt csodanedűből kihagynák a szintetikus élvezetet ígérő sűrítményt, a cukrot és a koffeint, meg a vízkőoldóként is kiváló foszforsavat... – sorolta a címkén levő összetevők listáját vizslatva.

– Akkor mi maradna? – öblítette le kételkedését a kollégája.

– Szóda, a szén-dioxid buborékok pezsgésével – csettintett a nyelvével. – Bár még az ilyen gyöngyöző frissességre is többnyire csak kánikulában van szükség. A kóla, még inkább az energiatalok vagy a kávé legfeljebb egy átmeneti időre porgetik fel az embert, vagyis annyira, amennyire ezek nélkül is képesek lennénk normális életvitel mellett. De még a favorizált gyümölcslevek is mellőzhetők, mert nem hiszem, hogy olyan sűrítvényekből készített szörpökre van szüksége a szervezetünknek, amelyeket akár egy-két évig tárolnak feldolgozás előtt. Valójában tehát nem az a kérdés, hogy mit nyerünk, hanem hogy mit veszítünk az ilyen lötyökkel. A szükségleteinkre figyelve hanyagolhatnánk ezeket, hiszen csak a feleslegesről és a selejtről mondunk le – majd a munkatársára pillantott. – Nagyobb adót kellene kivetni rájuk – tette vissza az üveget a másik elé.

– Sokaknak még drágábban is megéri – engedte el a füle mellett a felvetését a kollégája, miután poharából felhörpintette a maradékot.

– Úgy értem – tekintett ismét rá –, az ára csak adóból állna. Sokaknak talán még akkor is megérné, de a fogyasztókhoz képest keveseknek, a gyártóknak és a kereskedőknek meg nem – vetette tekintetét a kólásüvegre. – Igaz, inkább a fejünkben kellene rendet tenni, mert ahogy a riogatás egyes élelmiszerektől, úgy mások túlzott előnyben részesítése is csak felszínes változást indít el az agyakban. Így pedig bármit meg lehet etetni velünk. Túl nagy szerepet tulajdonítunk a gyomrunk megtöltésének – folytatta –, holott ma már nem kell éhezniünk, vagy tán pont ezért. Amire a média is egyre jobban ráerősít a millió-

nyi szakácskönyvvel, gasztronómiai lapok tucatjaival és „a nap minden percében kotyvasszunk valamit” műsoraival. A puccos éttermeket már nem is említve, ahol elsősorban illúziót szolgáltatnak fel, ékeskedjen bármennyire is mennyei ízű különlegesség a tányéron. Pedig már akkor rájöhetnénk a zsigeri örömeknek a valódi értékére, amennyiben megválaszolnánk: ha evés nélkül is létezhetnénk, akkor élnénk-e? – próbálta kérdésével lezárni beszélgetésük szűkebb hurkát. – Persze nem kell aszkétaként tengődnünk, olykor lehet mértékkel hódolni a kulináris élvezeteknek, de itt az *olykor mértékkel* a hangsúlyos – szedelőzködött. – Tudod, nem is gondolkodunk el azon, hogy egy falat kenyérben mennyi gabonaszem, vízcsepp, napsütés, vagy egy csepp mézben hány méh szorgos gyűjtögetése van. Vagy emlékezzünk meg arról a disznóról, csirkéről vagy éppen pulykáról, amelyik a tányérunkon végzi. Nem kötelességük, hogy minket jóllakassanak, amiért viszont hálásnak kellene lennünk, leginkább úgy, hogy csak a legszükségesebbet vesszük el a környezetünktől. Sokkal inkább ez nevezhető tudatos táplálkozásnak, mint az egyébként nem lebecsülendő, divathóborttá váló egészséges étkezés, mert így nem csak az élőlények „bekebelezésével” telnénk el, amikor állathoz méltó életmódot sem biztosítva nekik, hús-, tej- vagy éppen tojástermelő gépekként tekintünk rájuk, holott kisebb hozamok mellett is elegendő élelmiszert tudnánk előállítani, csak éppen nem pazarolhatnánk annyit, mint manapság – fűzte még hozzá visszafelé menet, majd a kollégájától elköszönve beslisszant a titkárságra.

– Látom, nagy munkában vagy – üdvözölte a titkárnőt, aki épp a számítógép képernyője fölé görnyedt.

– Már megint telepíteni akar valamit – bosszankodott a nő.

– Nem tudod, hogyan lehetne kikapcsolni, hogy ne töltsön le összevissza?

– Hát ja, a gépek megspórolják számunkra a gondolkodást, mi meg egyre kevésbé értjük, mi zajlik körülöttünk – morgolódott, miközben a beállításokkal bíbelődött. – Talán így jó lesz. Látom,

a főnököd szépen elhalmozott feladatokkal – bökött a monitor felé. – Szerintem töröld ki, úgylis elfelejti. Kár pocskolni az energiád ezekre – futtatta végig tekintetét az ukázok lajstromán.

– Hogy gondolod? – rökönyödött meg kissé. – Ellenőrizni fogja.

– Akkor mentsd magad azzal, hogy szpemnek hitted, csak nem tudsz leiratkozni a levelezési listáról.

– Ezzel úgy leiratkoznék, hogy másnap be sem kellene jönöm – mosolyodott el a titkárnő.

– Hát igen, a főnökök szeretnek túllőni a célon. És ezt a „céltalanságot” túlzott céltudatossággal kompenzálják – lépett hátrébb a géptől.

– Na, egy újabb levél a beszerzésről, erre meg mit válaszoljak?! – méltatlankodott a nő. – És persze mindig sürgős nekik.

– Ha a cég több évtizedes fennállása alatt a problémájuk most merült fel először, akkor nem lehet valami sürgős. Ha meg már korábban is, és mégsem oldották meg, akkor halasztható, ahogy eddig is – analizálta a helyzetet. – Különben ne fortyogj, kérd, hogy írjanak még egy levelet, hátha a kettőre már tudsz reagálni. Ha meg nem strapálják magukat, akkor vegyék a kérésed válasznak.

– Ma megint elememben vagy.

– Pedig nincs is nálam az összes ötletem – vigyorodott el. – Nem kell túl komolyan venni a buzogásukat. A múltkor én is írtam egy ilyennek, mire visszajelzett, hogy nem küldtem semmit. Erre felhívtam a figyelmét, hogy nálam még látható volt, esetleg nála valami hiba folytán a háttérrel azonos színűre konvertálódott az előző levél. Amire úgy bepöccent, hogy kénytelen voltam tudtára adni, a következő íméle örömmre fog szolgálni, aminél csak egyvalami töltene el nagyobb megelégedéssel, és ha rájön erre, akkor nem is kell megírnia – cifrázta tovább. – Azonban nem hagyta magát. Ezért végül kénytelen voltam a rendszergazdától egy közös ímélcímet kérni, majd megkértem, hogy erről írjon, és a válaszaimat is itt olvashatja.

– Most ugye tréfálsz?

– Az a probléma, hogy szívem szerint nem is annyira. Persze ettől még lehetne viccelni vele, azonban ez a legjobb poénok mellett sem lenne túl szórakoztató – tűnődött. – Ám ha már ennyit beszélgetünk a levelezésről, olvastad a születésnapodra küldött jókívánságom?

– Vissza is írtam, hogy nem most van. Nem nézted?

– Hogyhogy nincs?! Legalább a szemednek higgy, ha már nekem nem hiszel – győzködte.

– Akkor sincs.

– Ha nincs, hát nincs – lohadt le a lelkesedése. – De remélem, válaszoddal az íméletem is visszaküldted. Mert jogtalanul ne tartsd meg, majd megkapod, amikor apropója lesz. Különben jól írtam a korod? Nehogy véletlenül kevesebbet számoljak – ingerelte kedvesen a nőt. – Mindenkinek meg kell adni, ami jár – tette hozzá színlelt fennkölességgel, miközben kifelé bámészkodott az ablakon. – Szerinted mi az ott lent az utcán?

– Én nem látok semmi különöset – válaszolta a kolléganője, miután az ablakhoz lépett.

– Mindegy, nem érdekes – majd a nőt fixírozva hozzátette: – Jól nézel ki.

– Köszönöm! – illetődött meg kissé a nő.

– Mármost az ablakon. Jó, jó, tudom, gyenge poén, de díjazd, hogy ehhez te is aktívan kellettél – mentegetőzött cseppet sem bűnbánóan. – Most látom, új frizurád van. Éreztem, hogy valami nem stimmel rajtad.

– Ez egy újabb bók volt? – kérdezte a nő, miközben visszaült a helyére.

– Az még csak most jön. Ez pont annyival előnyösebb, amennyivel a múltkori sem volt hátrányos – grimaszolt szelíd kajánsággal. – Érdekes, hogy a nőknek mintha a külsejük „betetőzése” lenne egy újabb hajkorona, nekem meg egy életre elég egyféle hajviselet. A fodrásznál is csak annyit mondok, úgy

vágja, hogy két és fél hónap múlva így nézzen ki. A nők viszont még a csúnyaságot is vállalják a szépségért.

– Mármost?

– Tudod, hogy néz ki egy hajcsavarós nő pakolással az arcán és uborkaszeletekkel a szemén?! – állt meg egy kurta pillanatra. – Igaz, a természetes szelekciót rászedve szemrevalóak vagytok ki-glancolva, hangsúlyozva a nőiességet, mégis akkor vagytok a leg-vonzóbbak, amikor belülről sugározzátok a nőiséget, valójában ez képes megtartani egy férfit. A plasztikázás, a szilikondekoráció meg már a vonzerő vulgarizálása. Odáig jutva a nagy testi szépítkezésben, építkezésben, hogy még a fény is szégyenkezik olykor a látvány miatt – fejtegette. – Mint ahogy egy férfi teste sem a kigyúrtságtól férfias, hanem hogy az izmaiban benne van az erő, a gyorsaság. Ráadásul a külső hangsúlyozása inkább feminin attitűd, a szépségszalonbeli kurkászás meg már a férfiaság meg-csúfolása. De a testek helyett a tettek mezejére lépve rátérnek ittlétem okára. Ráérsz a hétvégén? – hajolt sejtelmesen közelebb a kolléganőjéhez, aki úgy nézett rá, mint aki nem tudja, mire vélje ezt a színpadias epekedést. – Nemcsak azért nem beszélek világosabban, mert komolyan vennél, hanem mert esetleg én venném komolyan magam. És ha őszintébb lennék, akkor meg udvariatlannak tartanál. Nem baj, ha nem értesz, csak ne érts félre! – majd a nő kérdő tekintetére hozzátette: – Arról van szó, hogy a múltkorához hasonlóan ismét megédesíthetnéd az életemet egy kis tiramisuval – tette egyértelművé a köztük vibráló játékot. – És remélem, e hosszas egymásra hangolódás jeleként nem egy lezáró, akarom mondani, engem lerázó pontot teszel.

– Mivel pimaszkodsz, hoppon maradsz! – vétózta meg a kívánságát.

– Akkor csak a felét kérem, egy egész semmi túl sok lenne – fintorgott bizakodó reményvesztettséggel. – És bár távolodik az a tiramisu, de ugye nem annyira, hogy ne lehessen áthidalni az auránk közti szakadékot? – kerekítette le kérő engeszteléssel a nőre sandítva.

– No persze – vágta rá cinkos mosollyal a nő –, velem erről lehet beszélni.

– Én is úgy gondolom – érezte újból nyeregben magát.

– Úgy értem, csak beszélni lehet, mert szó sem lehet róla – jött az újabb replika.

– Beszélni szó nélkül. Hát én ezt a kétértelműséget szeretem bennetek. Pedig meg lett ígérve – tette hozzá.

– Én nem ígértem – hárította el a kolléganője.

– Én viszont megígértem magamnak a nevedben, és remélem, hogy az legalább annyit ér, mint a te ígéreted hiánya – apellált a nő jóindulatára.

– Ha már ennyire hitegetted magad, akkor készíték, mert nemsokára mást kell ostromolnod ez ügyben.

– Mert? – kérdezte a csatanyerés után.

– Mert bővülni fog a család.

– No látod, benned is van valami jó. Ami a kis mérete ellenére mégis nagy dolog – mustrálgatta a nőt. – És tudod, ki az apja az afférnak?

– Nem szemtelenkedünk! – villant egy csinos szisszenés.

– És ki az anyja? – Azonban a másik pillantásából láthatta, hogy a választ maga adhatja meg. – Jó, jó, csak azért kértem, mert manapság a korábban biztos is bizonytalan. Különben örülök, hogy kinyíltál ebben a liezonban. Mesélj, hogy sikerült nyélbe ütve kihüvelyezni? – rejtette eufemizmusba a testi romantika pikánságát. – A gyártási folyamat minden részletére kíváncsi vagyok... – tette egyértelművé, mire a nő a tekintete villódzásával szerelte le az indiszkrécióját. – És mit szeretnétek? – faggatta tovább.

– Fő, hogy egészséges legyen – jött a borítékolható válasz.

– De mégis, miből lehet választani? Mert régebben elég szerény volt a választék. Annyira, hogy ha a szülők nem azt kapják, amit várnak, akkor már csak a másik lehetőség marad. Vagy ebben a szűkös kínálatban a legjobb választás a nem választás? – vonta kérdőre a megoldást tartalmazó következtetését. – Tehát

maholnap úgy fogsz gömbölyödni, hogy átlagban még fogysz is, mert a súlyodat néhány hónapig két személyre kell számolni. Különben hányat terveztek?

– Még nem tudjuk.

– Azért nem árt az óvatosság – kezdett bele. – Nekem például egyéves koromig idilli gyermekkorom volt, de aztán a húgom születésével minden megváltozott. Legalább cseregaranciás lett volna, mert még anyun is láttam az anyai ösztönök megingását a kezdeti időkben. Úgyhogy amikor néhány hónappal később rám bízta bevásárláskor, az első gondom az volt, hogy az egyik sorban elhagyjam, ezzel örömet szerezni a családnak, vagy legalábbis magamnak, csak hát az eladók utánunk hozták. Nem értettem, hogy ha senkinek sem kell, akkor mi miért nem lehetünk senkik. Később aztán anyu megszerette, így én is próbáltam megbékélni a sorsommal, tekintettel lenni legalább őrá, hisz mégis éveket szánt az életéből a felnevelésemre – színezte korai viszontagságait.

– És erre emlékszel?! – mosolyodott el a nő.

– Hát, ha el tudom mesélni – oszlatta el a szkepszist.

– Ráadásul még rád is bízta egy-két évesen – színlelte az egyetértést a titkárnő.

– Mi ebben a különös? A választók tömege egy országot bíz politikusokra, holott őket tartjuk a legkevésbé megbízhatónak – szerelte le a kifogást. – Szóval – tért vissza történetéhez –, néha úgy éreztem, hogy meg tudnám fojtani a húgom, és csupán azért nem tettem meg, mert az csak egyszer lehetséges, amit viszont nem éreztem elég büntetésnek a szenvedéseimért. Hatéves koromra pedig idegileg teljesen kikészített, s már azt fontolgattam, hogy elköltözöm otthonról, és magam mögött hagyva addigi egész életem, újat kezdek. Serdülőkoromban aztán már sokkal tudatosabban szerettem volna megélni egy testvérgyilkos lelki világát, azonban a húgom minden erejével ellenállva még ekkora áldozat meghozatalára sem volt hajlandó a bátyjáért, így ismét megromlott a kapcsolatunk – lendült bele újra.

– Gondolom, sokat már nem tudott romlani – csatlakozott a játékához a nő.

– Na ugye, te is belátod, milyen megpróbáltatásokon mentem keresztül. Persze a szülőkkel sem mindig könnyű – váltott irányt. – A minap hazafelé bandukolva épp azon morfondíroztam, hogy a gázcsövek javítása után miért szellőztetik még több hétig az ehhez ásott gödröket, amikor egyszer csak arra lettem figyelmes, hogy az egyik szomszédos ház harmadik emeletéről egy anyuka lógatja kifelé az egyre vadabbul kapálódzó, visítózó csemetéjét. Pár percnyi mutatvány után kénytelen voltam felkiáltani neki, hogy ne tartsa ilyen bizonytalanságban a gyereket. Erre megfogadva vagy inkább félreértve a tanácsomat, a gravitáció útjára engedte. A kis gyerkőc földet érése utáni felfelé igyekvő ruganyossága azonban csak a másodikig repítette, mire az anyja mérgesen rákiáltott: „Ha nem akarsz bejönni, akkor maradj kint!”, és behajtotta az ablak szárnyait.

– Ez sokkal hihetőbb – jegyezte meg somolyogva a titkárnő.

– Ilyen képtelenséget nem lehet kitalálni, ezekre csak az élet képes. És olykor még a „rugalmas” valótlanág is hihetőbb, mint az emberiség hajlíthatatlan hülyeségei. Mert egy abszurdumnak is abszurdum találóbban mutathatja meg a valót, mint az úgynevezett magától értetődő – válaszolta.

– Hű, de elszaladt az idő, szólnom kell a főnöknek, hogy induljon a tárgyalásra – kapott az órájához, a titkárnő szerepébe visszarázódva. – Még jó, hogy felírtam.

– Még szerencse – cukkolta játékosan –, hogy leírjuk, mit ne felejtünk el mások helyett, mert akire tartozik, az meg nem tartja észben – jelentette ki kényelmes nyugodtsággal, a nő sietségére rájátszva. – Különben nem értem, hogy tud valaki ennyire óra szerint létezni?

– Úgy, hogy jól kell beosztani az időt – hessegette el magától a lábatlankodását.

– Én meg azt hittem, hogy azért, mert nem jól osztja be. Mondják, mióta óránk van, azóta egyre kevesebb az időnk –

fogalmazta meg az órák előtti világban még potenciálisan sem létező tanulságot. – Bár lehet, hogy igaza van a főnököknek, mert a fontos teendőket fel kell írni. Már én is spekulálgattam azon, hogy úgy csökkenthetném a notórius késéseim számát, ha felírnám egy cédulára a pontos időt.

– Nem azért késel, mert nem tudod – dorgálta a nő.

– Én sem azért mondtam. Csak úgy akartam igazat adni a főnököknek, hogy nem adok. Különbön tudhatnád, valójában nem kések, csak rugalmasan kezelem az időt.

– Én meg nemkülönbön sajnálom, hogy már menned kell – ebrudalta kifelé.

– Ilyet viszont én nem mondtam – makacszkodott.

– De tudod, én megígértem magamnak, hogy mész, és remélem, az én ígéretem ér annyit, mint a tiédnek a hiánya – kacintott rá a nő.

– Hát így viccelődjek, hogy aztán marasztalás helyett emlékké szublimálják az ittlétemet – tessékeltte magát az ajtó másik oldalára, de az elköszönés előtt még megjegyezte. – Amúgy menni akartam, mert még el kell küldenem a jelentkezésemet a konferenciára.

– Tegnapelőtt azt mondtad, hogy már elintézted. Most akkor mi az igazság?

– Az, amit én mondtam – tett kérdőjelet kijelentésével.

– Miért jöttél ma később? – kérdezte állandó ebéd társa másnap ebéd közben. – Ma is defektet kapott a villamos kereke?

– Pár hónapja – kezdett bele – kissé szerencsétlenül módosítottam a telefonszerződésemet, amit csak ma sikerült felbontanom – konkretizálta késésének okát. – Bár szerencsére annyira már nem vagyok ingerlékeny, hogy az idegeskedés is nyugtasson.

– Akkor meg kár enned magad.

– Nem is a vége bosszant, hanem az eleje. Mert amikor meg-

próbáltam rövidere zárni, a cég végtelenített telefonos menüszerkezetében bolyongva jöttem rá, hogy már panaszt tenni is probléma. És a későbbiekben csak a követelésük jogosságát hajtogatták, ellenvetéseimet semmibe véve számtalan bennem fel sem merülő kérdésre választ kaptam, míg a szerződéskötés előtt adott félreérthető szóbeli tájékoztatásuk vagy a szerződés pongyolasága miatt cseppet sem zavartatták magukat.

– Ilyen „ügyfélbarát” hozzáállás a cégek többségénél bevett gyakorlat – ingatta a fejét a kollégája. – Jó pár cég „indokoltan” kér többet, mert el sem tudjuk képzelni, hogy mi energiát ölnek a tisztességesnek álcázott játékaikba. Az ügynököknek úgy kell elhadarnia a bemagolt szövegét, hogy az ügyfél számára hátrányos feltételek ne tűnjenek fel, a cég számára nagyobb nyereséggel járó meg úgy eladni, mintha azzal a szerződő járna jól. S mire valaki kitapasztalja a trükkjüket, addigra körmönfontabbal rukkolnak elő.

– Ha lehet, én seperc lerázom őket, mint a legutóbbit, mert amikor rákérdeztem a telefonban, hogy ez amolyan reklámszöveg lesz-e, akkor beszédesen elakadt. Igaz, azért megszeppenése után hozzátette, szívesen elmondja. Jó, mondtam, csak ne nekem – suhant át némi derű a hangján. – Néha meg kínomban mosolygok. Mint azon is, aki a szerződéssel kapcsolatos levélben feltett kérdéseim után felhívott. Csakhogy a válaszból nem nagyon készült fel. Ezért megkértem, előbb próbáljuk el, hogy utána élesben is lebonyolíthassuk – mesélte fanyarul.

– Én különösebben nem csodálkozom az ilyen mentalitásból, hisz az ügyfélszolgálatosoknak a kuncsaft enyhén szólva is nyűg.

– De talán még ennél is bosszantóbb – ragadta magához ismét a szót –, sőt már-már dühítő a mögöttük álló, az értelmet megerősztató marketingesek és a szerződésbeli „jogosságukat” törvényesítő paragrafusgengszter jogászaik ügyködése, mert a kisbetűs lábjegyzetek nem kevésszer a gyarlóságaik legalizálására szolgálnak. Ráadásul szerintük ez kulturált viselkedés, míg ha

valamelyik rászédett ügyfél rájuk borítaná az asztalt, az meg nem.

– Valamilyen felügyeleti hatóságnál nem próbálkoztál? – fordult feléje a kollégája.

– Jól mondd, próbálkoztam – fintorgott méla undorral. – Ahol a harmincadik napra, maximálisan kihasználva a rendelkezésükre álló átfutási időt és az ügyfél türelmét, megszülték, hogy egyedi esetekben nem járnak el; noha az új szerződésemm cseppet sem volt egyénre szabott. Másrészt tehetnének az ellen, hogy ilyen számos „egyedi” eset ne forduljon elő. Ami meg bizonyára túl fáradságos lenne a kényelmesen üldögélő bürokratáknak, akik szerint az általuk dogmaként kezelt jog minden kérdésre választ ad. Megoldást viszont annál kevésbé. Persze azért arra nem sajnálták az időt, hogy a bikkfanyelven írt levelekben hosszadalmasan indokolják a semmittevésüket.

– Ja, a munkához idő kell, a látszatának fenntartásához meg még több – értett egyet a kollégája.

– A bürokráciában meg nem lehet olyan gyorsan nem elvégezni, hogy egy pillanat is ne lenne túl hosszú. Amit még übe-relni is lehet, mert egy másik hivataltól meg azt kaptam, hogy az általuk hozott határozat nem kötelező érvényű a vállalatra. De volt olyan csinovnyik, aki még azt sem értette meg, hogy a céggel nem jutottam dűlőre, mert egyenesen azt tanácsolta, hogy a panaszomat az bírálja el. Ez körülbelül olyan, mintha a bíró csak az elkövető által beismert esetet lenne hajlandó tárgyalni. A konklúzió tehát annyi, hogy magánember az ügyében nem járhat el, a hatóságok meg nem fognak.

– Ezt nevezik hivatalos eljárásnak – bólintott a másik.

– Ennek a „rugalmas” bürokratikus gépezetnek nélkülözhetetlen elemei ezek a blöffintézmények, hogy minél több helyen szivároghasson el a közpénz, mert a hivatali procedúrát nem lehet olyan csekély összeggel honorálni, amellyel ne lenne túlfizetve. És minél inkább a szakmája szabályai szerint működik, minél elveszettebbnek érzi magát az ügyfél a szövevényes útvesztőkben, ők annál inkább nyeregben vannak. Bár pozití-

vuma, hogy a munkájuk során a tévedés kizárt, mert mire cselekvésre szánnák magukat, már mást kellene csinálniuk. Igaz, eközben az embernek csomó ideje elmegy, ami nekik nem kerül semmibe, sőt, még el is tartjuk őket az adónkból. Viszont ha ők akarnak valamit, akkor is mi futkározhatunk egyik hivatalból a másikba, arra várva, hogy a kávé- meg ebédszüneteik között sorra kerüljünk – adott hangot kritikájának. – Na mindegy, ráfizetéssel vége van – legyintett.

– Másként nem is lehet, mert a cég profitját valakinek meg kell fizetni – mondta közönyösen a munkatársa. – Ráfizetés helyett fogd fel tanulságként!

– Amiből csak olyat lehet tanulni, amit nem kéne, akiknek meg kellene, azok nem tanulnak – vetette közbe. – Hisz a cégekre olykor-olykor kiszabott pénzbírságok legtöbbször akkora könyvelési tételek egy vállalat pénzügyeiben, melyeket egy cégigazgató zsebből kifizet. Tudod – folytatta –, nemcsak az a nyugtalanító, hogy közös nevezőre jutás helyett hivatalok és cégek automataíval kerülünk szembe, hanem magunkat is beleapplikáljuk ebbe a szerepzavaros világba, legalábbis nem tudjuk kivonni belőle magunkat, és a cégek újabb trükkjeitől tartva inkább mindent többször megkérdezzünk, mint valami paranoiások. Az ügyfél hülyére van véve, és hogy esetleg elérjen valamit, el kell játszania a hülyét, okosan. Ami nem könnyű, mert a cégek hibázásuk esetén nagyon tudják adni az értetlent és az ártatlant. És ha végül mégsem vergődünk zöld ágra, akkor is hiába pártolunk más céghez.

– Vagyis elégedetlenségünk esetén egy másik választásával éppoly balgán viselkedünk, mint ha maradnánk annál, amelyik kibabrált velünk – hökkent meg kissé a munkatársa.

– Valahogy így, elégtételt érzünk, mégsem változik semmi, különösen nem javul, mert nagyjából ugyanarra számíthatunk mindegyiknél. A nagyobb cégek ráadásul egyre több túlkapást engednek meg maguknak az őket egyre kevésbé megregulázni képes és szándékozó állam miatt.

– Viszont olcsóbbak a kisebbeknél – adott hangot kétkedésének a másik.

– Legfeljebb addig, amíg a saját súlyuk alatt roskadozó behemótok az általuk gerjesztett árversenyben el nem lehetetlenítik a gyengébb vetélytársaikat, még jobban megpumpolva a kuncsaftokat. És ugyan a rákos csomóként burjánzó multik árcéduláin lehetnek alacsonyabb árak – pillantott a kollégájára –, azonban ezt azért tehetik meg, mert a reklámjaik özönével annyira szűkítik a vásárlók fejében a választékot, hogy azok szinte csak őket veszik észre. Pedig a marketing költségét is ki kell fizetnünk, vagyis az árcédulán a reálisnál, a tisztességes árnál magasabb szerepel.

– Még ha van is efféle túlárzás, azért mégiscsak az számít, mennyit blokkolnak a kasszánál – ellenkezett a munkatársa.

– Pillanatnyilag lehet, hogy kevesebbet, azonban ha túllépünk a vásárlók reklámokkal, akciókkal megkergített pszichológiáján és a cégek profitprioritásán, akkor megérthetjük a valós társadalmi árát. Mert ha nem helyi termékeket vásárolunk, még a relatív drágaságuk ellenére is, akkor hosszabb távon tulajdonképpen mások, más országokban élők megélhetését finanszírozzuk, mivel nekik biztosítunk munkát, míg a nem helyi tulajdonú cégek a nálunk keletkezett nyereségük jó részét máshol fektetik be. Vagyis helyben csökken a pénz mennyisége, ezzel az adóbevétel is, kevesebb jut a közösségi intézményekre, infrastruktúrára.

– Hát lehet benne valami – hűmmögött a másik.

– És az sem megoldás a jólét megteremtésére – folytatta –, ahogy a közgazdászok hangoztatják, hogy az egyes régiók gyártsák és exportálják azt, amiben viszonylagos előnyük van, a többit meg importálják, mivel ez a szűk spektrumú gazdaság instabil állapotot eredményez, és ebben a kényes egyensúlyban egyesek előbb-utóbb fölénybe kerülhetnek azon a téren is, ahol korábban lemaradásuk volt. Vagyis minél sokrétűbb helyi gazdaságot kell működtetni, míg a kereskedelemre plusz-

ként tekinteni. Valójában ez az igazi piacvédelem, mert nem a kereskedelem szabadsága ellen van, hanem magunk mellett – fejtegette.

– Ha jól értem, a gazdasági racionalitás társadalmilag észszerűtlen, a pillanatnyi olcsóság nem jár feltétlenül a jóléttel, mivel a szegényedésünkhöz vezet – összegezte a kollégája.

– Igen, a tőke világméretű szabadosságával nem lehet megalapozni a prosperitást ott, ahova áramlik, mert oda azért megy, hogy még többet tudjon elszívni. A gazdaságilag elmaradottabb országok olcsósággal versenyeznek, pedig így csak a szegények között lehetnek gazdagok, miközben az ott élőknek egyre többet kell dolgozniuk, mégsem közelítik a fejlett országok életszínvonalát. Visszatetsző, hogy sokan még ma is kénytelenek nélkülözni, amikor mindenki számára elegendő javat vagyunk képesek előállítani. A nagy gazdasági menetelésben a kiszolgáltatottságot, sok helyen a nyomort is sikerült megteremtünk, nem kis részben azért, mert ott termelik meg a világ szerencsésebb felének a jólétét.

– Noha a szegény országok egyre több segélyt kapnak – vetette közbe a munkatársa.

– Ami még mindig aprópénz a gazdag országok anyagi lehetőségeihez képest. Amúgy meg nincs akkora segély, amellyel bárhol méltó életet lehetne biztosítani. Legfeljebb a lelkiismeretét nyugtathatja a fejlett világ – reagált a felvetésre. – Szóval, az idegen tőkére épülő gazdaság túl drága, ez csupán szegény gazdagságot eredményez az óriáscégek gyarmatain.

– Mégis, mikortól számítana egy cég túl nagynak? – kérdezte a kollégája.

– A létszám gyarapodásával egy ideig nő az egy alkalmazottra jutó árbevétel, majd stagnál. Később esetleg megint nőhet, például azért, mert a cég a korszerűbb technológiát is meg tudja venni, és egy magasabb szintre áll be az egy főre eső árbevétele. De ha ez az emelkedés nem a hatékonyabb termelésből ered, hanem csupán a méretbeli növekedéséből, akkor túlméretessé

vált. A nagy vállalatok azért sem indokoltak, mert a nagyobb termelékenységet elsősorban az új technológiák tették lehetővé, nem a méretbeli növekedés. Másrészt senki sem képes átlátni, érdemben irányítani több ezres-tízezres cégeket, amiért éppoly nehézkesekké, bürokratikusakká válnak ezek a gigászok, mint az állam – válaszolta. – Persze majd biztosan rájövünk a gazdasági problémák orvoslásának a módjára, csak hogy ez félmegoldás lesz, mert akkor valószínűleg már mást kellene kijavítanunk, mint ahogy a történelem során oly sokszor. Ez esetben talán majd akkor fog körvonalazódni az új irány, amikor mindezt robotokkal fogunk megtermeltetni, nekünk meg csak fogyasztani kell. Pedig ennek is meglesz a börtje, amikor a gépek tudatosítják, hogy nem ők élvezhetik a munkájuk gyümölcsét. És ekkor valószínűleg már intelligensebbek is lesznek nálunk, mert mi a kényelemtől addigra teljesen leépülünk. Úgyhogy le vagyunk maradva önmagunkhoz képest – vonta meg a beszélgetésük eredőjét. – És lehet, hogy én is késésben vagyok, mert van még egy kis restanciám délutánra – utalt arra, hogy ideje indulniuk.

Hazafelé menet ismét találkozott a kollégájával.

– Mi a véleményed arról, hogy tőzsdére viszik a cégünket? – kérdezte a munkatársa már a buszon.

– Az ilyen pénzszerzésért nagy árat fizet egy vállalat, mert az értékét ezentúl azok szabják meg, akik elsősorban nem befektetni akarnak, hanem kivenni. A részvénykibocsátásnál jobb a hitel, noha a tulajdonosokon kívül az alkalmazottak többnyire nem részesülnek a cég értékének növekedéséből, nem jutnak arányos tulajdonrészhez, holott nélkülük nem lehetne visszafizetni a hitelt. Mint ahogy a cégeknek adott állami támogatások is a gazdaság és a tulajdonviszonyok eltorzulását okozzák. Mert milyen gazdaság az, amelyben az állam támogatja a cégeket?! És amelyik a legjobb a támogatások megszerzésben, az valóban versenyképes?! Ez nem más, mint a közpénz magánvagyonná konvertálása, hisz az így kapott támogatásokból fedezheti egy

vállalat többek közt a béreket, miközben a profit a tulajdonosoknál csapódik le – tekintett kissé távolabbra.

– De aki részvénykibocsátáskor teszi a pénzét egy vállalkozásba, azt megilleti valamilyen részesedés.

– Viszont amint a cég képes törleszteni a betett tőkét, úgy kell csökkenteni a részesedését. Azaz nem a befektető dönt arról, meddig tarthatja meg a tulajdonrészét. A tőke ugyanis nem élvezhet elsőbbséget a munkával szemben, hisz az értéknövekedést az elvégzett munka adja.

– Tehát, ha jól értem, a munkavállalók nem pusztán bér-munkások lennének, őket is megilletné az arányos tulajdonrész.

– Mégpedig addig, amíg a cégnél dolgoznak. És mindebből az is következik, hogy a vállalkozásban aktívan résztvevő alapítók tulajdonhányadát is csökkenteni kell, miután megtérült a befektetésük – válaszolta. – Ma viszont olyan tulajdonviszonyok uralkodnak, amikor az elvégzett munka és a megszerzett pénz mennyisége sok esetben fordítottan arányos. Hisz akinek pénze van, az több cégben is tulajdonos lehet, több helyről gyarapodik, miközben legtöbbször egyikben sem végez érdemi munkát. Tulajdonképpen a profitot is ezért találták ki, hogy legyen valamiféle alapja az ilyen nyereszkesedésnek, hiszen a vállalat fenntartásához nincs rá szükség, mivel a béreket és a működéshez szükséges költségeket kell kitermelnie egy cégnek – szűrte le a konklúzióját. – A tőzsde pedig ezt a torz rendszert erősíti. Ráadásul a részvények csereberélgetésével semmilyen javat nem állítanak elő a tőzsdézők. Sok jót nem is lehet várni olyantól, ahol az üzletelés csak úgy lehetséges, ha a felek azt gondolják, hogy a másik jár rosszabbul a tranzakciókor – majd további példákkal illusztrálta a véleményét. – Visszas a devizakereskedelem is, mivel a pénz tulajdonképpen a javak cseréjét segítő elszámolási eszköz, amiért nem lehetne pusztán önmagában üzlet tárgya áru vagy szolgáltatás nélkül. Ha meg mégis lehet, akkor forgalmi adót kellene kivetni rá, mint más javakra, már ha következetesek lennének a törvények. Az árutőzsde pe-

dig közvetlenül szolgálja a drágulást. A spekulánsok ugyanis nem vásárolni akarnak, mivel felhasználni sem tudnák az adott nyersanyagokat, viszont ők is meg akarnak élni. Így végül a feldolgozók csak borsosabb áron juthatnak hozzá, ami meg a fogyasztói árakban csapódik le. Szójátékkal élve az olcsóbb piaci árak helyett drága piaci ár van – szélesítette a tőzsde „jótékony” hatásait. – De az „innovatív” pénzügyi technikák azt is lehetővé teszik, hogy olyan képzett indexekkel kereskedjünk, melyek mögött, ha van is áttételesen valós gazdasági folyamat, nem testesítenek meg semmilyen javat, pusztán hazardjáték módjára fogadást lehet kötni a változásukra.

– Hallgatva téged, úgy tűnik számomra, mintha a börze azért lenne, hogy az árfolyamokra spekulálók a javakat előállítók rovására élhessenek meg – jegyezte meg a másik.

– A tőzsde valójában nem a gazdaság serkentője, inkább egy rossz indikátora, sőt, társadalmi teher. És egyre nagyobb, mivel a pénzgazdaság, jobban mondva a pénzügyi garázdaság rátelepszik a termékeket és szolgáltatásokat előállító reálgazdaságra – húzta alá a másik konklúzióját. – A tőzsdekrachoknak meg az az „értelmük”, hogy a vagyonosok tovább gazdagodjanak, mert a pénzük teljes elvesztésétől féltő kisbefektetők olcsón elkótyavetyélt részvényei náluk halmozódnak fel, hisz nekik ez nem megtakarítási forma a mindennapi megélhetésükhöz. A válság tehát, amely a tőzsde krízise, mintsem a gazdaságé, a tőkekoncentrációt erősíti – magyarázta. – Bár már a tőzsde „normális” működése is a kollektív hülyeség színtere, mert az szabja meg az árakat, ami a jelenben nincs, a várakozásokra épülnek légvárai, miközben az árfolyamok hektikus rángatózását az információk azonnali beépüléseként aposztrofálják, noha ez nem más, mint hogy a pénzre ácsingózók hogyan tudják a tőzsde virtuális pénztermelő képességét a bankszámlájukra konvertálni.

– Azt mondják, ez egy komplex rendszer, mely percről percre hírek tömkelegét építi magába – vetette közbe a kollégája.

– Ez ebben az esetben a „nem értjük” szinonimája, főleg annak fényében, hogy utólag túlságosan is meg tudják magyarázni. Különben is, miért legyen kiszámítható, hisz akkor nem lehetne nyereszskedni?!

– Már hallottam olyat, hogy a tőzsde hatékonyan építi be magába a híreket, mert szüntelen spekulálgatással is legtöbbször csak hasonló eredményt érhetünk el, mint ha hosszabb ideig békén hagynánk a befektetésünket – melegegett bele a kollégája is.

– Visszont egyénenként nagy a szórás, valaki ilyen eredményt ér el, míg más sokat bukhat vagy nyerhet. Ezért úgy mondanám, hogy spekulációra alkalmas módon építi be magába az információkat – reagált a felvetésre. – A tőzsdei árfolyamok nemritkán elválnak a reálgazdasági folyamatoktól, több év, akár évtized távlatában is, és amikor párhuzamosan futnak, az a hosszú táv, az ellenkező meg a rövid; az idő tehát nem abszolút tényező, hanem viszony. Az persze igaz lehet, hogy nem hosszú, hanem hosszabb távra kell befektetni. Csak hát minél hosszabba? – tette fel költői kérdését. – Az előrejelzések pontossága ugyanis minden időtávon a véletlen kategóriájába tartozik, és az lehet a legnagyobb hasznunk, ha a nyereség maximalizálása helyett minimalizálni tudjuk a veszteségét. Igaz, ez nem zavarja az előrejelzésekből kifogyhatatlan pénzügyi tanácsadók, brókerek garmadáját, mert ők a jutalékaikat a tanácsaik eredményétől függetlenül mindig bezsebelik, legfeljebb az ügyfelek vesztesége esetén némileg mérséklük magukat. Csodálkozom, hogy valaki komolyan veszi a humbug prognózisait, hisz ha valóban látnák előre az árfolyamváltozásokat, akkor nem másoknak adnának tippeket – mondta. – Bár nekem úgy általában sincs nagy bizodalmam bennük, mert szerintem a munka az öltöny viseletével szűnik meg. És az még inkább probléma, hogy ezt számon kérve rajtuk, nem érzik kényelmetlenül magukat – kalandozott kissé távolabbra. – Befektetés esetén nem a pénz dolgozik helyettünk, hanem

ilyenkor más végzi el a „befektető” munkáját. Ezért méltányosabb lenne, ha mindenki a saját munkájába fektetne, mert különben ez ahhoz hasonló, mint amikor a tolvaj az ellopott javakat eladja a tulajdonosának. Önerőből, mások munkája nélkül szinte lehetetlen milliárdossá válni. Ezért visszas egy filantróp tőkés, mert abból adakozik, ami nem is illeti meg.

– És aki olyat talál ki, ami tényleg ennyit hoz a konyhára?

– Hozzon, de ne úgy, hogy tulajdonosként többet vesz el az alkalmazottaitól, mint amennyit valójában megérdemel. Amivel nem a tehetségüket becsülöm le, de túl se értékeljük. Sőt, akik mérföldkőnek tekinthető újításokkal állnak elő, azokat leginkább nem a pénzszerzés hajtja, meggazdagodás helyett tisztességesen akarnak megélni – majd összegzésképpen hozzátette: – A mai profittermelő gazdaságban a pénz van az első helyen, a következő két-három helyen nincs semmi, majd következik a többi, miközben az válik vagyonossá, aki közelebb van a pénzhez, nem az, aki a munkát végzi. Valószínűleg ezt nevezhetjük a kapitalizmus „igazságának”. Meg azt, hogy a társadalmi hasznosság és a kereset legtöbbször nem korrelál egymással.

A munkatársa a következő megállónál leszállt, ő pedig tovább zötykölődött még néhány megállónyt.

Az ablakon kifelé merengve eszébe jutott egy pszichológus esete, aki annyit kért alkalmanként a pácienseitől, amennyit azok ennyi idő alatt keresnek. Egy pénzügyi menedzser ezt meghallva ingerülten hagyta ott, mert a terápiát megkopasztásnak tartotta. Holott a kezelés már elkezdődött, csak a delikvens nem akart a javulás ösvényére lépni.

2.

Néhány héttel később utazott el a konferenciára. A vonaton a tájékoztató kiadványt lapozgatta.

Egy idősebb férfi ült vele szemben a kupében, akit csak akkor vett alaposabban szemügyre, amikor az megkérte, hogy tartsa szemmel a holmiját, amíg kimegy néhány percre.

– Hova utazik? – kérdezte cseppet sem tolaodóan az útitársa, amikor visszajött.

– Egy konferenciára – csukta be a programfüzetet.

– Szeret olvasni? Bár, ha jól látom, ez nem éppen könyv – bökött tekintetével a brosúra felé.

– Mostanában egyre kevesebb időt szánok rá, mint ahogy szeretném, vagy nem akarom, hogy legyen – mentegetőzött.

– Hát igen, mindig kevés időnk van, talán mert nem tudjuk megélni a jelent – bölintott megértően. – És annak ellenére, hogy önmagában kevésnek érezzük az időt, egyfolytában sürgetjük, nehogy lemaradjunk valamiről. Noha ez elsősorban nem idő kérdése. Még a szabadidőnkben is sietünk, pedig az attól szabad, hogy nincs mit elszalasztani. Időszilánkokban, a születésekor meghaló pillanatban leledzve a percnak markolunk sokat, és kapkodunk az olykor elkerülhetetlen sietség helyett. Ahelyett, hogy olyan jelenben élénk, mely nem pusztán egy pillanat, azonban nem tudjuk, hol kezdődik és végződik, és csak teljességében, időtlenségében ragadható meg, nem részleteiben, mert ahhoz nincs elég idő, mi több, időn kívüli. És akkor egy szétterjedő „most”-ban nem éreznénk, hogy az idő szűken van mérve – taglalta nyugodt természetességgel az öreg.

– Azt hiszem, még akkor is rohannánk, ha örökké élnénk. Jól lehet nemcsak arról van szó, hogy gyorsan élünk, hanem minél több mindent akarunk egyre rövidebb intervallumba zsúfolni. És az állandó döntések miatt szinte kényszert érzünk, hogy mindig újabb és újabb választásunk legyen, míg a megvalósításra vajmi kevés időt szánunk, mintha csak életünk menedzserei lennénk. Pedig a döntések helyett inkább jól kellene kategorizálni a dolgokat, amikor a „döntő pillanatig” való eljutásba fektetnénk nagyobb energiát – árnyalta a hallottakat, önmagát is meglepő összeszedettséggel, s ettől való zavarában tekintete az ablakon túlra tévedt; az útitársa viszont még közvetlenebbül fordult feléje, noha eddig sem érezte zárkózottságát.

– A könyvek azonban némiképp lassíthatnak rohanó életünkön – tért vissza eredeti felvetéséhez. – Sok mindent tanulhatunk bennük bűvárkodva, bár sok mindent nem. Mert ahogy az úszást nem könyvekből fogjuk elsajátítani, úgy a racionalitásról, logikáról olvasva sem lesznek mélyebbek a gondolataink. Az igazán lebilincselő olvasmányok pedig nem letehetetlenek, hanem az elmélyülés katalizátoraként félretehetők, többek közt azért, mert a tervezettnél nagyobb erőfeszítést kívánnak tőlünk, hogy belénk szívárogra felszínre hozzák a rejtettet. Igaz, az irományok néha éppoly zavarosak, mint a saját gondolataink. Így ahhoz is idő kell, mire ráérzünk, melyek kanyargó útjain haladjunk, hogy a sajátunkat taposva ne csak egy összemontírozott, mozaikos világkép tákolódjon össze bennünk.

– Legtöbbször azonban sokkal könnyebb megérteni a lapokra vetített világokat, bizonyára az explicit megformáltságuk miatt, mint a fejünkben levőket – vetette közbe.

– Igen – helyeselt az öreg. – Bár olykor túlságosan ragaszkodunk a bemagolthoz, biztosnak és teljesnek gondolva a tanultakat – tette hozzá. – Azonban túllépve a szöveges kalauzok általi pallérozódáson, a kifejezésmódtól elvonatkoztatva egyre mélyebb lehet a megértésünk, és még a határok, korlátok ellenére is szabadabban járható út tárul elénk.

– Be is szűkítve a szabadságunkat – fordult az útitársa felé.

– A szabadság egyfajta önként vállalt önkorlátozás, szabadulva rögzült énünktől – mondta az öreg. – Belvilágunkban, gondolatban kell eljutnunk minél megalapozottabban és következetesebben a határokig, sőt kicsit azon túl is, hogy biztosan tudjuk, a végsőig elmentünk. Ezáltal jobban átlátva a helyzetünket, adekvátabb, szélsőségektől mentes válaszokat adhatunk, mivel a problémák „előtt” járunk. Mert aki erre nem képes, legyen bármennyire mérsékelt, az szélsőséges, akár a mérsékeltségben szélsőséges, mint az is, aki a végtelenség által szétfolyik. Vagyis korlátainkat felismerve teremtyük meg önmagunk szabadságát, illetve rendjét és létünk irányát, hogy ne bolyongjunk korlátoztságaink között. Sommásan úgy összegezhethetném, hogy aki túlzottan lázad a korlátok ellen, az a hülyeség mellett van, mert csak az korlátlan, míg aki a határait kényszerként éli meg, az csupán rab lehet. És túllépve önmagunkon – folytatta –, társadalmi lényként szabadságunk nem addig terjed, míg másokét nem korlátozzuk. Mivel még akkor is veszíthetünk összességében, ha senki sem sérti mások szabadságát, hiszen egymást ugyan nem akadályozva, de a környezetünket túlzottan kihasználva a végén mindegyiküknek kevesebb jut. Ezért inkább olyan által érdemes szerveződnünk, amit sehonnan sem kell elvenni, hogy nekünk is legyen. Mert ezt megosztva nem kevesebbünk lesz, hanem többek leszünk, a környezetünk is több lesz. Nekem most le kell szállnom – tekintett ki az ablakon. – Itt van ez a könyv, esetleg érdekelni fogja – és a kötet elejére kanyarította a címét, majd átnyújtotta.

– Köszönöm, bár nem tudom, mikorra végzek vele.

– Ez csak idő kérdése, és már el is kezdte – biztatta sejtelmesen az öreg. – Örülék, ha még találkozónánk – vett búcsút tőle.

– Persze, persze, hisz úgyis vissza kell adnom – szorongatta a szerzeményét.

– Remélem, nem csak ezért – zárta le a beszélgetésüket az öreg, majd leszállt a következő állomáson. Ő meg tekintetével

követte a peronon baktató új ismerőset, de az oly nyomtalanul tűnt el, amilyen váratlanul furakodott a világába, mégis már az első lépések után mély barázdát szántott maga után, alighanem azért is, mert a diskurzust nem a vélemények ütköztetése, hajlíthatatlansága vezérelte. Majd a lakcímre vetve egy pillantást, némi megnyugvással konstata, hogy egyáltalán nem laknak messze egymástól.

Az elmélyülés távol került tőlünk, és legfeljebb csak a tárgyra fókuszálva még inkább távolodunk az alanyától, merengett magában az acélkerekek továbbgördülésekor. Életünk során nem gondolkodni tanulunk meg legtöbbször, hanem megszokjuk a gondolatok gondolkodás nélküli világát, s felnöve már csak a megszokott megszokás marad. És azzal tesszük érthetővé, amit meg sem próbálunk megérteni. Azonban tisztában volt a saját nem tudásával is, ami különös mód tisztább látással is társult.

Az ember biológiájával összhangban szellemi lénné válhat, nem béklyóként megélve fizikai és szellemi korlátait. A meggondoltságnak kell „ösztönössé” válnia, hogy a „tudattalan” formálódjon tudatossá.

A fülke magányában ilyen gondolatok kíséretében érkezett meg úti céljához. A város már elég nagy volt a soknál is több lakosával, hogy a tömeg zsúfoltsága a személyes tereket olyan léptékre tágítsa, melyben végletesen eltávolodunk egymástól. Élünk magunkban, magunknak, egymás mellett, és az együttlét helyett csak mások jelenlétét keressük, mert a sorsunkat a számunkra ismeretlen önmagunk társaságában éljük le.

A szállodában egy kétágyas szobában helyezték el, az egyiken már egy táska jelezte szobatársa korábbi megérkezését.

A résztvevők nagyobb része már a helyét is elfoglalta a teremben, mire átért a szállásától pár utcasarokra levő konferencia helyszínére. Az előadások java része adatok tömkelege volt, elnagyolt összefoglalásokkal lezárva. Többségüket korai volt „eladni”, különösen fél órára széthúzni azt, amire legfeljebb öt percet érdemes vesztegetni. Csak akkor érdemes kiállni

velük, ha a következtetésekhez több idő szükséges, mint maga az előadás, tűnődött magában a szeánszon, melynek legemlékezetesebb mozzanata az egyik szónok publikumhoz intézett kérdése volt, hogy milyen gyorsan tudnak hallgatni, mert ő olyan tempóban fog beszélni.

A program végeztével a résztvevők hömpölygő tömegét elkerülve indult vissza a szállodába. Az utcai lámpák csillogása jól megfért az esttel, sőt, mintha csak egymás társaságában érezték volna jól magukat, noha némely fénynyaláb élesen hasított a sötétség testébe. Kóborlása egy nagyobb parkon keresztül vezetett. A levegő üdeségét egy lekerített területen folyó építkezés sziluettje tompította: néhány daru törként hatolt a város testébe, jelezve egy újabb hipermodern betonkolosszus születését. Sikerül a környezetünket ezekkel a hodályokkal temetővé változtatni, mert a teremtés csúcspontjaként félresiklott teremtménye nem képes belátni, hogy ezek legtöbbször egy újabb koporsószőg – a daruk teteje úgy fúródott a feketeségbe, mintha a sötétséget hoznák le a földre. Az élhető, éltető téren túlnőve a saját alkotójának elemésztőjévé fajul a civilizációnk.

Mire csatangolása végére ért, már egy kisebb tumultus zsongása lengte be a szálló előcsarnokát, a konferencia résztvevői se-reglettek össze a vacsorához. Az egyre gyakrabban feltűnedező pincérek látványára a duruzsoló kavalkád kisebb társaságokra bomlott.

Az asztalkompániák folytatták az élénk társalgást, leginkább a munkájukról folyt a diskurzus, az egymásnak többé-kevésbé ismeretlen egyének egyetlen közös témájáról. Egy tőle néhány évvel fiatalabb férfival elegyedett szóba.

– Tudja, nemrég előléptettek – újságolta lelkesen asztal-szomszédja, mint akinek rég dédelgetett álma vált valóra.

– Gondolom, előtte kiképezték egy tanfolyamon.

A kissé fanyar megjegyzésére a másik igenlően bólintott, de rögtön ellensúlyozni is próbálta:

– Miért, önnek nincsenek az életben céljai?

– Biztosan vannak, de most nem jutnak eszembe. Noha azt hiszem, a céljainkkal önmagunkat veszíthetjük szem elől, kiváltképp ha azokat önmegvalósításnak fogjuk fel – mondta higgadtan.

– Pedig célok által találjuk meg a helyünket, nélkülük szétfolyunk – vetette közbe a másik.

– Vagy inkább magunk elé állítva zavarják a „kilátást”, távoli fényükben sötétben botorkálunk. Mert ugyan céljaink lehetnek világítótornyok, azonban az sem árt, ha a kezünkben van valamiféle lámpás is, hogy ne csak a végállomást lássuk, hanem az utat és a tájat is – válaszolta. – Célokként tárgyasult motívációinknak élni olyan, mint amikor szűkítve dimenzióinkat, a jövő illúziójába préseljük magunkat, ahelyett, hogy olyan időtlen „most”-ban élnénk, melynek van múltja, jelene és jövője, de nem csak az időben. Ne új házat építsünk, hanem tíz- vagy húszéveset – tette szemléletesebbé az elképzelését. – Célt érni cél nélkül lehet, amikor a cél legfeljebb eszköz, hogy ne váljunk céltalanná. Mert különben a terveink nem többek, mintha azt tűznénk magunk elé, hogy ne haljunk meg a halálunk napja előtt.

– Látom, szereti bonyolítani – jegyezte meg a beszélgetőtársa.

– Csak addig, hogy könnyebb legyen kibogozni. A célorientált vakságban szenvedők úgy vélik, akkor csinálják jól, ha célba érnek. Azonban a „fordítottját” is látni kellene: céljaikért küzdve frusztrálja őket az esetleges kudarc miatt vizionált veszteség, míg a „révbe” érők már más után futnak – pillantott rá. – A célok nem azért vannak, hogy elérjük őket, hanem hogy a tevékenységünket önmagáért csinálva meg is tudjuk haladni, vagyis több a célok önmagukban történő megvalósulásánál. Különben céljaink öncélú kisiklásai életünknek, amely így éppoly sekélyes lesz, mint egy felületes élmény- és látványvilágú lét. Csak míg az utóbbi a felszín felszínessége, addig az előbbi a belsők sekélyessége. Az ambícióktól fűtöttek mindent képesek megtenni, főleg az önmagukat megkerülő utat választva, mint ahogy egy főnök is inkább a munkatársain

változtat maga helyett. De képzetebbek, még kevésbé kiműveltebbek sem leszünk menedzserekké kvalifikálva magunkat, sőt, az ott tanultakat elfelejtve lehetünk azzá – kanyarodott vissza a kiindulásukhoz.

– Ez csak idő kérdése – vágott vissza él nélküli csapással a beszélgetőpartnere.

– Esetleg. Azonban nemcsak elfelejteni kell a ferde sorvezetőket, hanem időt sem kellene rájuk vesztegetni – nézett rá, majd kissé nyersen hozzátette: – Leginkább azért, mert a munkát elsősorban nem menedzselni kell, nem beosztani és határidőkhöz kötni, mivel az csak középserűséghez vezet. Márpedig úgy érdemes dolgozni, ha nem csupán tervszerű feladatokkal is foglalkozunk közben. Az ilyen kurzusokon azonban csak munkafelügyelők garmadája termelődik ki.

– Túlságosan leegyszerűsíti – ellenkezett a másik.

– Az imént még bonyolításnak találta. A másokat túlzottan utasítgató menedzserek magabiztossága a pozíciójukból ered, mintsem a tudásukból, hisz a territóriumukat túlságosan is védve nem tűrnek el semmilyen ellenvetést a beosztottak részéről, talán mert akkor kitudódna a kinyilatkoztatásuk ingatagsága. Pedig a mélyebb tudás sosem kategorikus, hanem határozottan határozatlan, lehetőségeket vázoló. – A másik tartózkodó arckifejezéssel hallgatta. – Bár nem csak a menedzserspiránsok képzésével van baj. Már a nebulóké sem más, mint hogy a bebifláztatott ismeretek után paramétereket aggathasunk a legyalult érdeklődésük helyére, miközben arról nem sok szó esik, hogy a késznek és befejezettnak tűnő gondolatokat hogyan gördítsék tovább, a tanultakat miként építsék magukba, arról meg még kevesebb, hogy a legfontosabb felismerés önmagukból ered. Így aztán annak ellenére, hogy nem érhetünk mindenhez, a foghíjasság uralja a tudásunkat, mivel az oktatás sokszor nem más, mint a felejtés megalapozása. Egy morzsálódó tudású iskolázott társadalomban élünk, amikor a gondolkodást, az elmélyülést kritika nélkül használt, éles kon-

túrú, szabványosított szakismerettel pótoljuk. Számomra ezért a képzettség kicsengése már-már pejoratív. Különösen úgy, hogy manapság mindenhez papír szükséges, amit viszont azok a politikusok írnak elő, akiknek jóformán semmilyen szakmai követelménynek nem kell megfelelniük. No persze, azt hiszem, egy képzett politikus sem érne többet. Sőt, attól vérbeli, hogy semmihez sem értve ennek az ellenkezőjét hiteti el – mondta. – Szóval, ne azért tanuljunk, hogy előbbre jussunk, hanem fordítva. Mivel még annak az asztalosnak a munkája is járhat alkotással, aki a századik székét készíti, ha ezt nem úgy éli meg, hogy századszorra teszi ugyanazt, hanem a századikat készíti először. De azt hiszem, kezdek elkanyarodni, a karrierjénél tartottunk... – hagyta a másikra a szót.

– Én mégis azt gondolom, hogy a karrier igenis fontos – szólt meg visszafogott lelkesedéssel a fiatalabb.

– De nem lehet prioritás, már ha a munkát egyfajta önkifejeződésnek fogjuk fel – reflektált a felvetésre. – A számlátrán való feljebbkapaszkodással alacsonyra tettük a mércét. Mert hogy az jut feljebb, aki meghunyászkodik a felettese előtt, miközben a magasabb pozíciókra aspirálók abban a téveszmében ringatják magukat, hogy ha kiállják az ezzel járó dresszúrát, akkor dukál nekik a kinevezés. Pedig ha mindig meghajolunk mások előtt, akkor nem megacélosodunk, hanem hasonulva, meghasonulva merevvé válunk, mint egy rigid vasöntvény.

– Szerintem erős leegyszerűsítés a karrier és a magasabb pozíciók közé egyenlőségjelet tenni.

– Az enyhébb meg már ködösítés egy hierarchikus cégstruktúrában – jelentette ki határozottan. – Egyesek karriert építenek, hogy privilegizált helyzetüknél fogva kevesebb munkával több pénzt kereshessenek, mások meg dolgoznak. Mert a menedzsereknek az a csapatmunka, ha betáblázzák mások napját. És ez többnyire olyan jól sikerül, hogy a végére nekik semmi sem marad, legfeljebb a stressz, aki meg dolgozik, az nem ér rá idegeskedni – mutatta az élet, de nem azért, hogy vágjon.

– Abban azért nem vagyok biztos, hogy a beosztottak önmaguktól is hatékonyak lennének – jegyezte meg némi malíciával a beszélgetőtársa.

– Én meg azt nem gondolom, hogy a legjobb teljesítményre főnökeiknek alárendelve képesek, mert így legfeljebb csak másokra dolgoznak. Különösen, hogy a vezető beosztásban levők sokszor kevesebbet vállalnak a képességeiknél, már ha egyáltalán szakértelmük alapján kerültek magas polcra, ugyanakkor szinte kivétel nélkül többet akarnak a megérdemeltnél – koccant össze a tekintetük. – Viszont noszogatók nélkül is iparkodnának, ha a vállalkozásnak minden ott gürögő a tulajdonosa lenne. És akkor a bérük nem olyanokétól függne, akik nem is dolgoznak ott. – A másik kérdő pillantására még hozzátette. – Az alkalmazottakat ugyanis annyira taksálja a munkaadójuk, amennyiért pótolhatók, csupán cserélhető alkatrészek, és nem annyira, amennyit hozzátesznek.

– Lehet, hogy így sem keresnének többet – vetette ellen.

– De nem mindegy a mikéntje.

– És hogy lenne irányítható egy több ezres vagy tízezres létszámú cég? – fogalmazta meg újabb kételyét a másik.

– Ekkora cégek gazdaságossági szempontból nem indokoltak, hisz még egy világvállalatnak is számos beszállítója van. Így meg egy néhány száz fős cég szinte bármilyen bonyolult terméket képes előállítani – válaszolta. – Szerintem a menedzserek a specializáció melléktermékei, távol kerülve a munka szintjétől talán még jól is akarnak, de ennél több kell: nincs rájuk szükség. A beosztottaknak ugyanúgy megvan a felelősségük, miközben a munkahelyi hierarchiával csak azt érzük el, hogy a vezetők magukra fazonírozhatják a céget, mert nagyobb az érdekérvényesítő erejük, vagy pont ezért nagyobb; hisz vezetőként jobban tudja érvényesíteni az érdekeit, de feljebb is ezért jut. Ugyanakkor a magasabb pozícióban levők lojálisabbak a céghez, amiért nagyobb juttatás jár, vagy inkább azért keresnek többet, mert lojálisabbak a céghez, kevésbé a beosztottjaikhoz,

mivel „fölöttük” állnak. Hűek a vezetéshez, tulajdonképpen önmagukhoz.

– Amint látom, szereti megkérdőjelezni a dolgokat – mondta kimérten a másik.

– Ha egyetérték ezzel, akkor megkérdőjelezem, de akkor is, ha ellentmondok.

Kezdte kényelmetlenül érezni magát. Nem az eltérő álláspontok miatt, hanem mert elbeszéltek egymás mellett. Alighanem a beszélgetőpartnere is így gondolta, akit ugyan megérintette, hogy a menedzserszemlélet s így saját maga lehet a probléma, mert kimentve magát hirtelen felállt, és egy csinos nőhöz lépve elment táncolni.

A nő – meglepődésére – nem volt más, mint akivel néhány héttel korábban találkozott munkába menet a buszon. Hoszszan, szinte belefeledkezve bámulta őt: lágyan ívelt arcát, mint valami festményt, frizurája fogta keretbe, egy olyan alkotásba, melynél a keret éppoly központi, mint a valóságszeletet esztétizáló vászon; kacér nőiességet sugárzó sminkje mögül a nőiség által megszélidült vonzereje szüremlett át. Már épp indulni készült szobájába a lelkén túlcsorduló látvánnyal, amikor a beszélgetőpartnere hangja ütötte meg a fülét.

– Nem szeretne a kolléganőmmel táncolni? – kérdezte úgy, mintha a legnagyobb egyetértés lett volna köztük, és hirtelen nem tudta eldönteni, hogy a tartalma vagy a hangvétele a meglepőbb-e.

Udvariasan el akarta hárítani. Ekkor azonban egy andalítóbb melódia csendült fel a zenekari emelvény felől; talán így a tánc és a botlábúsága közti kontraszt nem lesz túl szembetűnő, szállt tova hezitálása a hangszerekből előcsalogatott dallammal, és néhány hangjegy múlva őt is a nőt beburkoló enyhe parfümillat lengte körül.

– Nem hittem volna, hogy itt találkozunk ismét – szólalt meg, mint aki kérdések sokaságára vár választ, miközben egyet sem tett fel.

– Egy korábbi busszal járok dolgozni. Ide meg félig-meddig véletlenül kerültem, az egyik kollégánóm megbetegedett...

– Értem – vágott a szavába olyan lelkülettel, hogy számára az újratálalkozásuk ténye a fontosabb a mikéntje helyett.

– Tudja, hogy a kollégámnak kissé a lelkébe gázolt? – mondta cseppet sem szemrehányóan. – Rossz néven vette, hogy olyat bírál, amit esetleg nem kellőképpen ismer.

– Igen, meglehet, hogy egy beosztott könnyebben bírálja a főnökök szerepét. Viszont távol tartva magát a szintjüktől, jobb a rálátása, habár legtöbbször csak a felszín tárul elé. De azt hiszem, félreértett a kollégája. Érvelni próbáltam, nem ítélni. Nem akartam sem őt meggyőzni, sem önmagam igazolni. Persze biztosan lehettem volna visszafogottabb.

– Mégis tévútnak tartja a karrierjét.

– Inkább a karriervágyát. Nem gondolom, hogy mások irányítása által lesz jobb szakember valaki, még kevésbé több emberileg. Sőt, kevesebbet kell gondolnunk magunkról, hogy többek lehessünk. Mert minél inkább valakinek hisszük magunkat, annál inkább semmi emberré válunk.

– Leginkább az iróniája zavarta...

– Mert erősebb a nyílt kritikánál. A konvencionálison csavarva a nyílt konfrontáció helyett a mélyebb megértésre fókuszál, amiért jobban meg is érinti az elszenvedőjét az ilyen „csomagolt” utalás, mivel az önmagunkkal való szembesítésből ered a kritika kifejezettebb éle, egyfajta tükrözés számunkra, és a képmásunkkal esztelenség dacolni. Az ironizáló azonban nem legyőzni akarja a másikat, nem határtalan, mint a mindenből kiábrándult és némiképp megalkuvó cinizmus, melynek igazsága is inkább a látszólagosban, s nem a lényegiben rejlik, mivel közönyös, mi több lenézően veti oda a kritikáját, ellentétben az ironizálóval, aki úgy tart távolságot bírálata tárgyától, hogy akár még önmagán is ironizál. Mint ahogy a humor is csak akkor hiteles, ha olykor önmagunk is céltábla vagyunk – válaszolta. – Másrészt a kollégájának nem kell úgy a szívére ven-

nie, hisz egyikünk sem az igazság. Azonban többek lehetünk saját és mások belső motívumainak a feltárása által, és ebben segíthet az ironia is, úgy, hogy nem kell hosszas fejtegetésekbe bonyolódnunk. Ezáltal többről beszélhetünk, mint amennyit tudunk, vagy legalábbis képesek vagyunk kifejezni – világította meg a viselkedését.

– A munkatársam szerint kissé idealista – emelte rá ékköként fénylő szempárját a táncpartnere.

– Próbálok túllépni a hétköznapi, az azt megragadó ideán. Azonban nem felülemelkedni a realitás gravitációján, különösen nem délibábokat kergető fantasztaként elmerülni az ábrándok színes fellegében. Már csak azért sem, mert nem tudok semmi olyat kitalálni, aminek ne lenne valamilyen módon köze a világhoz. A világ és a képzelet egymásnak szab határt, amikor a tények olykor az eszmékkal módosulhatnak. Ami nem idealizmus, hanem tény. Igaz – tette még hozzá –, kevésbé érzem magam erre a világra valónak, bizonyára mert jobban keresem ideáimnak a materializálódását, mint egy realista. A világ számomra sokkal inkább az, ami lehetne, mert a világ az elgondolással teljeseedik ki – fejezte be a gondolatmenet gordiuszi csomósodásának végére pontot téve.

– Azért változtatni szeretne...

– Inkább érteni. És csak akkor változtatni, ha már nem lehet úgy látni, hogy ne kelljen változtatni rajta. Az eszményi elérése helyett olyasmi fontosabb a számomra, amit a feléje való törekvéssel meg is haladhatunk. Ugyanis csak az lehet előrevivő, ami képes létrehozni önmagában a saját maga meghaladását, és nem az, amit a tarthatatlansága miatt vetünk el – válaszolta. – De biztos, hogy erről akar beszélgetni? Mit szólna, ha azt mondanám, hogy sokszor eszembe jutott?

– Talán nem bánnám – s a nő nem tudta titkolni meglepődését.

– Látja, ön is idealista. Márpedig reálishan mondván, csak néha. Míg az én igazságom valójában egyik sem, sem a „gyakran”, sem a „néha”, hanem „olykor gyakran” – játszott a sza-

vakkal és az érző gondolatokkal. – De a szavakon túl, örülök, hogy látom.

– Miért?

– Ha meg kell magyaráznom, akkor nem lenne szavakon túl – mosolyodott el.

A tánc elején még oly ékesen csillanó szempárba a test ringatózása folyamán meghitt szomorúság fészkelte magát, de nem olyan, amely bánkódna. Ez a kettejüket egybefonó tekintet sok mindent elmondott magáról, s ő belemerült a nő izzó ajkai-ba, amikor már egy asztal meghitt félhomályában beszélgettek. Majd amikor újra táncolni kezdtek, a nő tekintetéből olyan vidámság sugárzott, amely nem örült, hanem befogadott.

Az est végeztével, miután felkísérte a nőt, a becsukódó ajtót bámulta hosszú pillanatokig, abban reménykedve, hogy kinyíljon, de önnön lényéből fakadó félelem is volt benne, mert minél biztosabb lett volna ez az út, annál bizonytalanabban botladozott volna rajta.

Keserű magányban baktatott a szobájába. Szobatársa már aludt. Ő nesztelenül levetkőzött, magára húzta a takarót, és színes ábrándképeibe burkolózott, amiből csak a szobatársa horkantásai riasztották fel időnként. Itt hevert mellette a szomszéd ágyon egy ember, akiről semmit sem tudott, még a külsejét sem látta, egyedül sötétlő testének életlen kontúrjait a holdvilágot elhomályosító, de így is csak halványan beszűrődő utcai fények mellett. Talán így élünk egymással, szinte semmit sem tudva egymásról, csupán egy elmosódott vázlatot látva a másikról, és az erről való árnyékvilágot hisszük valósnak. Majd ismét a nő szötte át lényét, s az éj vastag álomleple lassan a reményeire és vágyaira borult.

Ébredésekor a szobatársa már nem volt a szobában. Tekintetével, melybe a párnáknak csak a gyűröttséget volt idejük beleálmodni, a tegnapi esti táncpartnere alakját kutatta a terem-

ben, mikor késve megérkezett az előadásokra. De, mint később megtudta, a nő már visszautazott. Hiányérzetét csak fokozta, hogy még egy estét el szeretett volna tölteni vele, amitől, most úgy érezte, megfosztották. Bár kissé tartott is az újabb találkozástól, mert csak rontani lehetett volna a tegnapi történeteken, a ma emlékéen és a holnap ábrándján.

Vacsora után a szobájába sietett, cipőjét lerúgva fásultan végignyújtózott az ágyon, elfeledkezve arról, hol is van. És ahogy ez a környezetnélküliség szétmállott, úgy nyúlt a tévé távirányítója után, de néznivaló helyett csak váltogatta a csatornákat. Bizonyára ebben a pillanatban millióknak is az a televíziózás, hogy az állomások között sodródva nyomkodják a távkapcsoló gombjait. Ehhez azonban felesleges előtte bekapcsolni a híg víziókat sugárzó készüléket.

Az egyik híradó pár perce után úgy tűnt számára, mintha ezeket a politikai híreket már évekkel ezelőtt is hallotta volna, csak éppen a nevek változtak ezekben az anakronisztikus aktualitásokban. Vagy olykor az az újdonság, amiről csak az újságírók tudnak, hogy végül az érintettek is elismerjék.

Ezután hírül adták, hogy zöld lámpát kapott egy piros lámpás negyed, illetve újabb bizonyítékot találtak a globális felmelegedésre, ugyanis az elmúlt bő száz évben egyre kisebbek lettek a fürdőruhák, mivel a magasabb hőmérsékletnek köszönhetően kevésbé fázunk strandoláskor. Majd az elmaradhatatlan katasztrófablokkban beszámoltak egy bombahatástalanítás közbeni halálesetről: a feladat nehéz és komplikált volt, a tűzszerész kezdő, a parancsnoki utasítás meg „indokolt”, mivel nem jósolt hosszú pályafutást beosztottjának ebben a szakmában. A második felvonásban egy sebességet nem kímélő sofőrmalőr volt terítéken, ahogy az országút melletti fának ütközve beépült a tájba, miután sikeresen átjutott az útvonal elhagyására túlságosan is figyelmeztető árkon; a vezető állapota válságos, a fáéról, amely tántoríthatatlan egyéniségként nem tér ki mások útjából, nem számoltak be.

A következő adón két bokszoló dekorálta egymás fizimiskáját, kidöngölve egymásból az intellektust. Míg egy másikon egy, az egyedfejlődésben a hólyagcsíra állapotán túl nem jutott politikus üres szólamokat puffogatva tette verbálisan ugyanezt a nézőkkel.

Majd egy akciófilmben a túlerőn felülkerekedő vegetatív értelmű főhős mindenén átgázoló erőszakkal osztott résznek is töredékes végső igazságot, a negatív szereplőnek pedig még az élete árán is pusztulnia kell, gondolta paradox iróniával. De csakis úgy, hogy három halálos sérülés szükséges a megsemmisítéséhez, igaz, a második és a többi már nem sokat ronthatna az állapotán, mégis az izgalmak „optimalizálása” végett csak a harmadik után lehel ki „sötét gonoszságát”, mert ha még akkor sem tenné, akkor a már jártányi erővel sem bíró pozitív főhőst érné utol a vég, aki meg legalább két halálos sérülést él túl.

Végül egy háborús helyszínről szóló tudósítás mellett kötött ki. Képmutatónak tartotta a más országok területén folytató, magasztos eszmékbe csomagolt „önvédő” harcokat. Mint ahogy azt is, hogy a militáns országok harci gépeire a felségjelek mellé, még inkább helyett nem pingálják oda a pénznemeik szimbólumát, mivel az ilyen vérontások nem többek egy másik nép gazdasági-politikai kolonizálásánál. Mindezt úgy megideoologizálva, hogy saját katonáikat hősként ünnepelhessék, pedig még a haláluk sem tragédia. És ugyan a hódítóknak – melyeknek olykor a hadviselés a gazdaság egyik ága – többjük lesz, mégsem lesznek többek.

Századokkal ezelőtt az ország elöljárói gyarlóságaik ellenére még a seregeikkel masíroztak, ma meg a hitványságukat pállástoló államvezetők, akik talán már egy csepp vér látványától is megtántorodnának, nemhogy a szétloccsanó agyvelőktől és a szakadó húsdaraboktól, másokat küldenek embertipró borzalmakba, olyan hatalmas seregek élén, amelyeknek nemhogy a vége, de még az eleje sem látszik; „halálra” ítélve a poklot megjárók feleségét, gyermekeit, és még inkább a nekik életet

adó anyákat. Pedig semmi sem érhet annyit, hogy háborúval oldjuk meg, annál is inkább, mert azzal még semmit nem oldottak meg.

Már épp ki akarta kapcsolni a készüléket, amikor megérkezett a szobatársa.

– Azt hittem, nem is találkozunk, mármint úgy, hogy mindkettőnk tudna a másik jelenlétéről – szólította meg barátságosan a belépő.

– Hát igen, kissé elkerültük egymást – mentegetőzött némi képp feleslegesen.

– Fegyverekkel a békéért – vetett pár pillantást a képernyőre.

– Valami olyasmi, pedig a béke több annál, hogy időnként békegalambot ültetünk az ágyúcsőre; különösen, ha a védelmünket szolgáló harceszközök valójában támadófegyverek. Ráadásul minél modernebbek, annál fogyatékosabbá válva csak ezekben bízunk, nem önmagunkban, s így a másikban sem, vesztesre ítélve önmagunkat a végeredménytől függetlenül.

– Bár az államok olykor háborús pusztítás során születnek – válaszolta a szobatársa.

– A katonák csatarendbe állítása csak a zavar jele: a politikusok fenntartott doktrínája a helyzet fenntarthatatlanságát okozza. Holott nem lenne szabad a másokat démonizáló hatalom kirohanásai által aprópénzre váltani a társadalmunkat – reflektált a felvetésre. – A rombolás által születő megújulás kizárólag a győzelem–vereség kettősségében gondolkodó hatalmi csoportokon túllépve lenne tolerálható. Jóllehet a háborúk nem az elkerülhetetlenségük miatt törnek ki, hanem mert egyesek érdekeltek az ellenségeskedés elfajulásában. Azonban azt gondolom, az állam nem kényszeríthetné a polgárait az enyészet útjára, mert csak az öldöklés molochját testközelben megélők tudják, hogy nincs győztes vagy vesztes, csakis meghalók, mikor a túlélőket, ha nem is fizikailag, de szintén szétzúzza a háború ökle. És nemcsak a vesztesnek kellene fejet hajtania,

hanem a győztesnek is, hogy új születhessen. Noha szerintem csak addig hihetünk a pusztítás bimbózásában, amíg virágzásnak nem indul a halálvirág, mert akkor minden erőnkkel elejét kellene venni zabolátlanságának, az abnormális normává válásának, és végeztével akár még a győztes oldal vezetőit is felelőségre kellene vonni, mivel legtöbbször semmivel sem követnek el kisebb bűnöket ellenségeiknél – taglalta álláspontját.

– A háború hazugsága, hogy mindig a győztesnek van igaza – jegyezte meg lakonikusan a szobatársa.

– Azonban ha önmagunk formálásába is annyi energiát fektetnénk, mint mások leigázásába, már akkor jobb világ lenne. Sőt, akkor még az előbbire sem kellene akkora energiákat mozgósítani. Igaz, önmagunk mélységeinek a feltérképezéséhez kell valódi erőfeszítés. De kezdetnek már az is elég lenne, ha nem építenénk tovább a temetőinket megtöltő politikai struktúrákat, mert egy ország biztonságára a legnagyobb kockázat egy másik államhatalom.

– Ez már messzire vezetne, míg a fegyverkezés meg tévútra. Megmosakodom, vagy talán ön? – kérdezte a másik, mire ő intett, hogy tegyen elhatározása szerint. – Többnyire én is csak kapcsolatok – szólalt meg a szobatársa, amikor visszajött –, legfeljebb akkor élvezném a műsorok többségét, ha süket és vak lennék. Nézhető filmet nem talált?

– Nem nagyon – és unottan a másik felé nyújtotta a távkapcsolót, keresgéljen, ha van kedve.

– Hát igen, a játékfilmek többsége nem több filmbeli szerepekre írt szerepeknél, addig csavargatva, hogy már csak a kényszeredettséget préselik ki belőle. Úgyhogy ezeket a sematizmusokat az átlagintelligencia legfeljebb háromnegyedével rendelkezők élvezik, és igaz, magasabb érték esetén sem lennének értelmesebbek, de nem csak azért, mert az átlagot száznak kalibrálják, hisz növekvő intelligencia mellett okosabban lennének buták a társadalom egészét tekintve – adott hangot véleményének némi gúnnyal a szobatársa.

– Az biztos, hogy nyakló nélkül ismétlik ugyanazokat a toposzokat, és már várom „Az utolsó film 2.”-t. Úgyhogy a filmek dömpingjében a szűkös kínálat miatt némelyek többször is szerepelnek a toplistámon.

– Milyeneket kedvel?

– Leginkább olyanokat, amelyekben a történet mélységeit komponálják meg a szuperprodukciók látványvilága, ömlengő romantikája vagy blőd humora helyett. Ezek nélkül amúgy is csak a filmiparból élők lennének szegényebbek, nem a filmművészet. Számomra a néznivalók közé a mindennapok nem megszokott perspektívája éppúgy belefér, mint a nem hétköznapi, ami nem a természetfeletti jelenti. A látható részletek csak másodlagosak, de elsődleges, hogy a mögöttes struktúra kirajzolódjon, amikor a történet nem egy kitűzött, még inkább kiszámítható végkifejlet felé halad, mégis tart valahová, mert az irányban önmagában van benne a cél úgy, hogy szinte bármely ponton befejeződhetne, továbbgondolásra inspirálva, mégsem ér véget bármikor, de nem azért, hogy mindenáron megoldást kreáljon. Az ilyen megközelítés, még ha nincs is egyértelmű befejezés, vagy talán pont emiatt nincs, valóságosabb.

– Mint ahogy a politikusok ténykedése is híján van a megoldásnak, noha más szempontból – gördítette tovább a beszélgetésüket a szobatársa, amikor kapcsolgatás közben egy miniszterrel folytatott riporthoz tévedt, aki a kormány jóléti intézkedéseit habosította. – Nem hallottuk az elejétől, de lényegtelen is, hiszen az ilyen interjúk résztvevői sem igen tudják, miről hadoválnak, mégis dekódolható.

– Én többnyire meg sem hallgatom a zengzetes lózungjaikat.

– Igaz, ami igaz, beszédük már pár perc után szellemi fájdalmat okoz – értett egyet a szobatársa. – De azért érdemes néhány szót vesztegetni rájuk – folytatta, s közben kissé lehaláltította a készüléket. – A nem hallott részben valószínűleg egy statisztikai adatot hozott fel koncepciójának igazolására. Azonban egy-egy számadattal szinte bármi igazolható, hisz még a

többség által megértett átlag, konkrétan a számtani középérték is önmagában félrevezető a mögötte levő adatok eloszlásának ismerete nélkül, mivel például az átlagkereset a gyakorlatban legtöbbször nagyobb a keresetek mediánjánál. Vagyis az átlagkeresetű jobban keres az emberek ötven százalékánál, az úgynevezett átlagpolgárnál. Sőt, hiába nő az átlagkereset, ha ez sokszor polarizálódással, s ezáltal nagyobb feszültséggel is jár a társadalomban. Míg egy igazságosabban, ami inkább méltányost jelent, mintsem teljes egyenlőséget, elégedettebbek vagyunk, mivel óhatatlanul viszonyítjuk anyagi helyzetünket másokéhoz. Persze könnyebb néhány kiragadott adathoz kötni a jólétet, holott nem statisztikákat kellene javítani. Mert még az sem a gazdagságot mutatná, ha sokan koldusként lennének alkalmazva – fejezte be némi logikai bukfencsel a szobatársa.

– Bár azért a korábbi századokhoz képest jobban élünk – vetette közbe.

– Gazdagságunk sokszor csalóka, mivel elődeink a kisebb termelékenység miatt nem termelhettek a szeméttelrepre. Manapság azonban a cégek nem a legjobbat akarják eladni, hanem a legjövedelmezőbbet. Mert hiába költenek sokat innovációra, ha legtöbbször csak minimálisan kínálnak jobbat, hisz a fejlesztések minden egyes lépése után maximális profitot akarnak bezsebelni. Pedig ezzel az elaprózással, a semmit variáló fejlesztéseikkel a legújabb termékük is elavulttá válik már a megszületése pillanatában, jelentős mértékben selejtet termelve: a minőség és a technikai szint között nagyobb a távolság, mint korábban, különösen, hogy még a mai tömegtermelés mellett is gyárthatnánk jobbat – világította meg az elképzelését a szobatársa.

– Hát az biztos, hogy a minimumot garantálják, és a maximummal ámítanak a cégek.

– Mint a politikusok – kanyarodott vissza a másik a látottakhoz. – Mert ők is addig kombinálják, míg komplikálás lesz belőle. A társadalmi problémákat a mellékes részletek felnagyításával gyakorlatilag ugyanolyanná deformálják permanens

reformjaik közepette, sikeresen megoldva a kreált álproblémákat. Az ilyen gondolat- és cselekvésapályos dagályosságra pedig azért van szükségük, hogy tömegidomítás közben bármikor meg tudják ideologizálni önmaguk igazát – mondta a szobatársa. – És erre a retorikai mismásolásra rezonál a tények „jobbos” és „balos” szelektálásával, artikulálatlan tálalásával és az ellenfelek stigmatizálásával a politikai média. Amiért még a mérsékeltként aposztrofált szócsövek is szélsőségesek. És az sem az objektivitásukat erősíti, hogy az internetes kiadásaikban a hozzászólásokat moderálás helyett már-már cenzúrázzák. De akár a kérdés felől is megközelíthetjük a választ, mert az még jellemzőbb a politikusokra – pillantott rá.

– Mármost?

– A politikus valójában nem arra válaszol, amire a kérdés irányul. De még olyan kérdés sem igen képzelhető el, amire a reagálása válasznak tekinthető. Úgyhogy jobb lenne, ha nem mi hallgatnánk őket, hanem ők hallgatnának, már csak zajcsökkentési szempontból is, mert a lényeg abban keresendő, amit elhallgatnak – mondta kritikusan a beszélgetőpartnere. – Önmagunkat becsapva olyanoknak hiszünk, akik azt hazudják, hogy nem hazudnak. Még akkor sem lehet hinni nekik, ha netán igazat mondanak. És hiába jó szándékúak némelyek, előbb-utóbb korrumpálódniuk kell, ha politikusként akarják sokra vinni. A kontraszelekció eredményeként pedig a „leg-rátermettebbek” választódnak ki, nem mellékesen a szavazók voksei által.

– Akiknek a retorikája félrevezetésre szolgál, azok nagyobb gaztettekre is képesek. Ezért számomra már az is nagy ember közülük, aki nem tesz azért, hogy sikeres politikus legyen – értett egyet. – Persze, akiknek összetákolt igazságok és megalapozott téveszmék kellenek, azok megérdemlik, hogy az olyanok közül válasszanak, akik a legjobban önmagukat tudják képviselni.

– Azonban akik hatalmat szerezve tudnak csak a „haza élhar-

cosává” válni, azokat még a hatalom közelébe sem lenne szabad engedni, mert nekik elsősorban a pozíció a fontos, nem a közjó előmozdítása. Az ígéreteiket meg túlságosan megtartva, azok is maradnak, amit megvalósítanak, azért meg legalább dupla árat fizetünk – válaszolta a másik. – A marionettértelmű választók a pillanatember amnéziájával pedig sommás véleményüknek voksot adva támogatják a prédikátoraikat, holott akiket támogatni kell, azok ne irányítsanak. Arra a kérdésre tehát, hogy kire szavazol, csak egyféle válasz adható: ez számomra nem kérdés. Igaz, a pártpolitika által megkötyagosodottnak sem az. Csakhogy míg az előbbi esetben túljutottunk a kérdésen, addig a pártosodó választók a hihető hazugságok oldalán rekednek. A társadalom megosztottságából élő és a választóikkal bábozó pártok, a demokrácia látványelemei pusztán arra valók, hogy ne lássuk a vakságunkat, mert ebben a sakkjátszmában a politikusok a világosak, de csak annyira, hogy sötétté tegyenek másokat – adott hangot markáns véleményének a szobatárs.

– Hát igen, ha valaki érti a politikusok mantráit, akkor nem érti, miről szónokolnak. Amiért az ilyen hipokritáktól várni a társadalmi problémák orvoslását olyan naivitás, ami csak fokozza az „okosságukat”. És ebből a pártpolitikával túlادagoltak, akik olykor még a politikusoknál is vehemensebben igazolják a kegyeltjeik ténykedését, kimozdíthatatlanok, mivel a sablonos véleményüknek minden ellenérv sablonos. Legfeljebb akkor ábrándulnak ki az ilyen apologéták, ha a szellemi homályuk materializálódása során kormányerőként a pénztárcájukban kezd kutakodni az addig ajnározott párt – fűzte hozzá, de hagyta a másikra a szót, mert látta, hogy elemében van.

– Végső soron pártokra építünk egy társadalmi berendezkedést, olyan elvbarátok társaságára, akiket az elvtelenség tart össze, és csak abban különböznek, hogy melyik klikk milyen irányból képviseli azt, amivel valójában senki sem bízta meg őket. Mert hisz képviselni egy választói csoportot legfeljebb konkrét ügyekben lehet, de társadalmi sokféleségben nem,

különösen olyanok által nem, akik egy csalóka, retusált képet mutatnak magukról. Csak addig lehet bízni bennük, amíg meg nem ismeri őket valaki. Viszont enélkül meg hogy lehet bízni bennük?! Szavatosságuk már a megválasztásuk előtt lejár – legyintett a beszélgetőtársa. – A pártokkal, ahogy az elnevezés is mutatja, egy-egy részt képviselve még a részek összégénél is kevesebbünk lesz: féligazságaikból mindössze egy közösségi abszurditás rakható össze. Egy olyan „összegzés”, mintha ötvenfokos vizet tíz- meg húszfokosokból próbálnánk kikeverni. Miközben a különböző szekértáborokhoz tartozó választókat a szembenállás tartja össze, a másik ellenében való létezés ad nekik identitást, amiért meg örülhetnének egymásnak.

– Számomra ezért az a hiteles választó, aki az egyik párttal szimpatizál, egy másik mellett korteskedik, agitál, és egy harmadik győzelmében reménykedik. Mert aki csak az egyik vagy a másik politikai oldal irányába műveli ki magát, az „egyoldalúan” félművelt. A pártok meg hirdethetnének akciókat, hogy „hűségnyilatkozat” nélkül kipróbálhatóak – varrta el némi ironiával a másik gondolatfonalát.

– Már csak azért is, mert a politikai oldalak között legtöbbször annyi a tényleges különbség, mint a jobb-, illetve baloldali közlekedés között, holott a társadalomnak nincs jobb vagy bal iránya, kiváltképp olyan esetben, amikor a ferde út az egyenes, mint a politikában. De még a magukat értelmiséginek tartók jó része is jobb- vagy baloldalinak vallja magát, aszerint hogy a gondolati mélység helyett az erőből politizálás, a vezérelvűség áll közelebb hozzájuk, vagy éppen felmagasztosulnak az eszméik által, hol az államot, hol meg az egyént abszolutizálva – mondta a másik. – Bár talán egyre többen érzik a pártokra épülő politika tarthatatlanságát, a társadalom önmaga körüli pörgését, amiért érthetetlen, hogy miért nem bojkottáljuk őket. A parlamentbe, a demokrácia hangos kirakatába jutva a pártok ugyanis leragadnak a valódi startnál: kormányra és ellenzékre osztva magukat, meddő szócsatáikban egymás ellenkezőjét ál-

lítva legtöbbször egyiknek sincs igaza, mivel az álláspontjukat elsősorban az határozza meg, hogy éppen a kormány vagy az ellenzék soraiban ülnek-e. Így pedig a rossz és a rosszabb közül mindig az utóbbit választjuk, csak erre utólag jövünk rá, amit profán módon kormányváltásnak nevezünk. Annyiban azonban mégis egyetértünk – folytatta –, hogy a közpénzek megdézsmálásából mindannyian jól megéljenek, miközben az ország eladásítására hiánycélokat tűznek ki. Ami ahhoz hasonló, mint ha egy diák azon buzgólkodna, hogy mennyire tanuljon rosszul az elégtelenhez. Minél inkább elfolynak a közpénzek, annál szegényebb az ország, és minél szegényebb, annál inkább elfolynak, ami azonban nem csak az anyagi szűkösségnek alapoz meg. A pártpolitika közteher: a köznek a terhe, és aki erre voksol, az közveszélyes, mert egy társadalmat nem lehet politikai ideológiák mentén vezetni, csupán megvezetni. Egy tisztességes ember még annak a pártnak sem hisz, amelyiknek esetleg a tagja lenne. A demokrácia az olcsó szlogenekkel szavazatokban számoló illúzióhintők magunk fölé emelésével önmagunk infantilizálása – összegezte. – Sőt, a demokráciába bújtatott pártokrácia álszent, mert a diktatúrát állítja alternatívaként, hatalmi tébolyban szenvedő autokratákkal riogatva, akik kizárólag önmagukkal hajlandók tárgyalni; noha azok olykor még így sem tudnak egyezsége jutni – zárta le a szobatársa, ő pedig tovább szötte magában az elhangzottakat.

Voltaképp azért voksolunk, mert így „demokratikus”, és nem azért, mert a választási szavazóshow-kkal bármi lényegit is befolyásolnánk. A pártok áruja tömegáru, az individuumok nélküli tömegnek szól populizmusuk, a demokrácia ennél fogva nem több a közepszer hatalmánál, annál is inkább, mert sokan megelégszenek a pártjuk nevének kisilabizálásával a szavazólapon. Márpedig a közügyekhez a pártok, a politikai izmusok által kínált identitás és a hatalomakarók mesterkedéseiben való statisztálás kevés: a demokrácia kollektív hazugsággá vált, hogy társadalmi igazság lehessen belőle.

A társadalmi problémák megoldásánál a politikusi gondolkodásnál több kell, nem politikusi, mivel a felelősségünk nem a szavazólap ikszéig terjed. Ha csupán addig terjed, akkor felelőtlenek vagyunk, hiába kerül hatalomra a pártok közül a legkevésbé elutasított, ha nemhogy az alapvető társadalmi folyamatokkal nem vagyunk tisztában, de a politikát csak egy hatalmi játszmának tekintjük, és nem a közösség szervezésének. Önmagunk sorsát irányítva a közéletet gyarmatosító politikusokat tiltólistára kell tenni, mert az kevés, ha önmagunkat alávetve legitimáljuk az egyik vagy másik párt optikáján keresztül koreografált torzóját a társadalomnak.

Nem a demokráciára feszülő pártokban és a társadalmon „kívül élő” politikusokban kellene gondolkodnunk, hanem magunkban, mivel csak így tehetünk a sorsunkért, nem a demokrácia diktatúrájaként a pártok által erőszakolt kínálatból választva és a folyamatokba való beleszólásunk illúziójában élve. Alulról, az egyének által lehet építeni egy közösséget, nem egy hatalomnak és intézményeinek alárendelődve. Mindezt azonban úgy, hogy a társadalom nem uralkodik még önmagán sem, mert ha erre szükség van, akkor már rossz irányba tartunk.

– Hát nem valami izgalmas, pedig mintha két világválogatott lenne a pályán – törte meg a szobatársa dohogása a töprengését. – Régebben az nyert a fociban, aki több gólt rúgott; ma meg aki kevesebbet kap ezekben a gól nélküli győzelmet erőltető taktikai csatákban.

– Állítólag azért izgalmas a futball, mert a mérkőzések végeredménye kevésbé megjósolható.

– Aminél már csak egy fordulatos meccs időpontja a kiszámíthatatlanabb, különösen a hazai bajnokság színvonalát tekintve, mert a legmagasabb osztály is legfeljebb másodosztály. A nemzetközi kupákban szereplő csapataink vagy éppen a válogatott meg olyan siralmas teljesítményt nyújtanak, hogy még nyeres esetén is szkeptikus vagyok a győzelemben, mivel rivális nélkül is legfeljebb döntetlenre képesek – legyintett a másik.

– Én a lassúsága miatt nem szeretem nézni, mert gyakorlatilag nincs olyan periódusa a mérkőzésnek, amikor a játékosok fele ne lézengene a pályán, széthúzva másfél órára az öt-tíz percre való történést. A játék furcsasága azonban leköthet bennünket. Mert, ugye, mind a két csapat játszani akar, miközben a bíró csak egy labdát ad nekik, amiért nem csoda, ha a játék helyett folyton azzal vannak elfoglalva, hogy egymástól elvegyék – mondta. – Sőt, én még a saját csapataink teljesítményét sem látom annyira borúsnak, annak ellenére, hogy nekik nem az ellenfél a kihívás, hanem önmaguk. Szerintem nem azért szerencsétlenkednek, mert megzavarja őket a guruló, pattogó labda, hanem mert ők fejlődni akarnak, ami nehézségek árán lehetséges igazán, és hát mi lehet nagyobb kihívás a rossz játéknál. Úgyhogy én optimista vagyok, mint az az edző, aki a faskójuk után megjegyezte, nem vesztek, csak a meccs elejéhez képest távolabb kerültek a győzelemtől, noha az ellenfél láthatóan nem ismerte ki a taktikájukat. Igaz, ők sem az ellenfélét, de a magukét sem. A silány fociért különben meg az ezzel beérő nézők okolhatók leginkább.

– Legfeljebb így lehet szórakozni rajta – derült a beszélgetőtársa.

– Szerintem csak így lehet, mert a versenysport eléggé érthetetlen. Hiszen még egy lomha medve vagy a legkisebb hal is gyorsabb a legkiválóbb profiknál, akik olykor már annyira erőlködnek, mintha idő előtt akarnának célba érni. A másik legyőzéseért acélosítani az izmainkat különben sem vall túl gazdag lelkivilágra, mint ahogy az idoljaikat túlzottan is pajzsra emelő drukkerok viselkedésében sincs semmi fennkölt.

– Legtöbbünk a versenyszellemet a lusták sportjává, szurkolássá deformálja, sportszerűen henyélünk – vette némiképp magára a szobatársa.

– Bár igaz, néha meg túlmozogják magukat, mert az egymással vérre menő csatát vívó ultrákat a „Na, mennyi lett a meccs végeredménye?” kérdéssel megoldhatatlan dilemma elé lehet állítani – tette hozzá. – A burjánzó sportágak miatt pedig

még azt sem tudhatjuk meg, ki a leggyorsabb futó, úszó vagy éppen ki a ladik vagy a bringa királya, mint ahogy a harcosok harcosát sem ismerjük. De olyan sportág is van, melynek már a neve is ellentmondásos, mint az egyéni szinkronúszásé. Jóllehet még a mostani, néhány mozdulat kivitelezésére specializálódott sportágak esetében is több megmérettetést kellene rendezni a helyezések valós eldöntéséért. Persze a versenysportipar nem a legjobbat akarja kitermelni, hanem hogy időnket és pénzünket, olykor még a közpénzt sem sajnálva, bámuljuk a dicsőséért és a tróféákért verejtékezőket, felejtethető élményeket kapva, de még látszatja sincs az eredményeiknek. Akkor meg inkább szurkoljunk a gyári munkások teljesítményversenyén – fejtegette. – Ráadásul az állatokat is belekényszerítjük ebbe a hó-bortba. És talán még visszasabb a bajnokok sugározta hamis illúziók beleplántálása a gyerekekbe, még ha egyfajta természetes versenyszellem van is bennük. Mert ahonnan nem lehet magasabbra jutni, mint ahogy az első helyezésnél nem lehetünk jobbak, azért nem érdemes küzdeni. Hisz például senki sem jut el a tudás vagy az egészség csúcsára, mégsem mondhatjuk, hogy nem érkezett sehová, ha a tőle telhetőt megteszi ezekért. Ne a győzelemért versenyezzünk, hanem hogy többen is lehessünk elsőek. Rögtön jövök – mondta, és kiment a fürdőszobába. – Gondolom, e megmunkálatlan „gyémántok” számomra való névtelensége nem ismerethiányra utal, mert mire briliánssá csiszolódnának, el is fogynak – jegyezte meg, amikor visszajött, mivel a szobatársa egy, a meddő intellektusuk mentén bukácsoló álértelmiségekkel folytatott tereferébe ragadt bele.

– Pedig korunk karikatúráiként nagy sztárok, mert magánéletük a kirakatban zajlik. Csak éppen a tovaillanó népszerűségben lubickoló és a vakuk villogásában látszó celebek annyira egyediek, mint egy másolat, és még epigonokként is maradandóbbat hagynának maguk után. Magamutogató vanembereként azt hiszik, létezésükkel már minden tőlük telhetőt megtettek, pedig lecsúszva nincs hova visszakapaszkodniuk, mert az ő

csúcsukra lejtő vezet, akiktől, mint nemkívánatos szaporulat-tól még az evolúció is elhatárolódik. Míg egy komoly művész maga válik fénné, ő szórakoztat, sőt, elgondolkodtat, nem vele ripacskodnak olyan műsorokban, amelyeknek színvonalát se-kélyességgel emelik – mondta a beszélgetőtársa. – Lehet, hogy nincs hallásom, de süket azért nem vagyok – váltott csatornát az egyik pozór porondra lépésekor. – Minél gyengébb a pro-dukció, annál nagyobb a parádé, mindent hallva már az első percben; sőt többet a kelleténél és kevesebbet a kívánatosnál, amit ráadásul még néhányszor elismételnek, pedig már akkor hosszú lenne, ha a kezdete előtt befejeződne. Az élvezhető részt, a két szám közti szünetet meg ne várjuk meg! Lassan ideje ki-kapcsolni, hogy kikapcsolódjunk – matatott a távkapcsolóval. – Legfeljebb még ráakadunk egy vicceskedő humoristára, akinek a komédiázása nem több ténfergő poénok egyvelegénél. Vagy belefutunk az intelligencia határesetének számító egyik vetélke-dőbe, ahol a főnyereményhez szükséges tudás nem több „méré-si hibánál”. Esetleg egy okkult műsorba, ahol a távgyógyító sar-latának a kezelésükkel vízszintes vonallá egyenesítik a delikvens elektroenkefalogramját, vagy elmagyarázzák a fényevést. Noha nincs ebben semmi misztikus. Csak éppen az egyoldalúságot kerülve a napfényt növényekké és állatokká materializálódott formájában is fogyasztani kell. A pénztárcalátó szibilláktól meg olyan sablonválaszokat kapunk, melyekből még a kérdésre sem igen lehet következtetni. Holott egy igazi látnoknak még a kér-dést sem kellene feltenniük a betelefonálóknak.

– Az ezotéria eredetileg beavatottságra utalt, míg végül any-nyira leszűkül a kör, melybe egy idő után már csak mi magunk tartozunk bele – jegyezte meg.

– Azt hiszem, végigzongoráztuk a reklámok közti töltelék-műsorok palettáját, amelyek közt a legszínvonalasabb műsor az adásszünet. Bár olykor egy-egy nézhető műsor is bekúszik a képernyőre, csakhogy a tartalom nélküli világhoz szokott né-zettségnövelő közönség hiába néz, mégsem lát semmit, mert a

szappanoperák pár száz szavas szókincséhez szocializálódva már néhány összetett mondattól is végképp összezavarodnak – tette le a szobatársa a távirányítót. – Nem a műsorok könnyedsége ellen vagyok, azonban harsány színorgiájuk ellenére is színtelenek, színvonalasan is színvonalatlanok, és csak szétszór bennünket az efféle szórakozás. Élvezetükhöz nemhogy intellektus nem kell, hanem kifejezetten hátrányos, mert ez a habkönnyű tartalom csak puffaszt, mivel nincs mit megemészteni. A zsigeri éretemre ható stílusával pedig azt az illúziót kelti a bulvárműveltségűekben, hogy ők ettől különbek, holott „felülemelkedve” csúsznak egyre lejjebb.

– Az egészen az az ironikus, hogy szerintem a média szeméthyegyén guberálóknak is dereng a sötétség – reflektált a másik gondolataira. – Az elburvárosodott hírekből épp csak azt nem lehet megtudni, mi hogyan történt. Ezért már akkor informatívabb lenne, ha az adás a tartalom hiánya miatt elmaradna.

– Ami zárszónak is megfelel, mert már így is túl sokat tompultunk, és vagyunk annyira okosak, hogy ne hülyítsük tovább magunkat. Vagy úgy is mondhatnám, annyira nem vagyunk okosak, hogy büntetlenül tovább amortizálhatnánk az értelmünket – tett pontot a szobatársa a beszélgetésük végére.

A társa már rég aludt, mikor forgolódó merengése az álom észrevétlen érkezésével ért véget, amire csak akkor eszmélünk rá, amikor felébredünk. Talán létünket is csak így tudatosítjuk, bár meglehet nem jobban, mint amikor álmunkban ébredünk fel, és nem álmunkból.

– Munka után feladom a lottóm – mondta a munkatársa, miután a konferencia felől érdeklődött.

– És nyerni is akarsz? – tudakolta, mire a kollégája kissé értetlenül emelte rá tekintetét. – Jó, jó, azt hittem, csak passzió – távolodott úgy el, hogy visszakanyarodva neki szegezze a kérdését. – De akkor miért nem nyerőszelvénnel játszol?

– Mert ez nem így működik – jegyezte meg tényszerűen a másik.

– Nem értelek – vigyorodott el –, hisz nem lehet annyira rosszul kitölteni, hogy esetleg ne mellékszelve legyen jó. Egyszerűen elronthatatlan.

– Az lehet, hogy nem lehet rosszul kitölteni, csak éppen nem tudható, mikor nyer – vetette közbe a munkatársa.

– A sorsunk lottómegoldása tehát nem több ráhibázásnál – ragadta magához a gombolyítás fonalát. – Ha én lottóznék, megjátszanám a másfelet, a harminchat egész nyolc tizedet és hasonlókat, hisz a szerencse vak – sandított a másikra.

– De nem hülye.

– Hát erről beszélek. Józan ésszel nem a megtollasodás után kell új életet kezdenünk, mint ahogy telitalálat nélkül sem vagyunk balsorsúak. A lottó a hamis ábrándjaink vámszedője, és nem elsősorban a ráköltött összegek miatt. Az élet azonban nem lutri, még ha olykor sok függ fortunától, de ezért meg is kell dolgozni, ha élni akarunk a váratlan lehetőséggel, nem csak visszaélni. A főnyereménnyel ránk zúduló anyagi szabadsággal azonban mammon túszává válunk – szötte meg gondolatmenetének fonalaiból a hálóját, de nem azért, hogy a másikat bekerítse, hanem hogy az lássa a szabadulás útját vágyálmából. – Nem gondolom, hogy parvenü nagyizlésre vágysz, nem kolbászból szeretnél kerítést, hanem olyan kolbászt, amely nem mócsingból készül. A luxus egyébként sem az, hogy bármikor bármit megvehetünk, legalábbis nem annak kellene lennie, hanem az, ha néhanapján megengedhetünk olyat magunknak, amit máskor nem, ezáltal meg is becsülve. A csillogás fényezésétől nem lesz senki elégedettebb, mert több se lesz. Már csak azért sem, mert a flancoláshoz, a felső tízezer mondén allűrjeihez az anyagiak többnyire nem olyan munkával kereshetők meg, amivel különösebben hasznosnak érezhetjük magunkat.

– Végül is – bólintott a kollégája.

– Túlságosan bálványozzuk a pénzt: aki kevésnek érzi, az

azért gondol rá folyton, akinek meg sok van, az meg azért; csak míg az előbbinek legtöbbször a legkevesebb jut a javakból, az utóbbinak meg a legkevesebb, hogy megszerezze kellékeit a fényűzéshez.

– Nézd, ha az egy hétre való bevásárlás felér egy kisebbfajta beruházással, akkor nincs olyan kis összeg, amely ne jönné jól – indokolta a játékszenvedélyét.

– Azért nem kell fapadosan élnünk, különösen nem a pusztá létünkért kuporgatnunk. Ráadásul a jó „kinézéshez” elsősorban magunkba kellene nézni. Ha pénzzel próbáljuk megvenni a „külsőnket”, elégedettségünket, akkor valami nagyon nincsen rendben a belvilágunkban.

– Én csak azt mondom, hogy jó lenne nyerni, mert akkor a hónap végén nem kellene spórolni – kötötte az ebet a karóhoz a kollégája.

– Miért nem az elején osztod be, amikor még van miből? – provokálta.

– Ha nyernél, lemondanál róla? – ríposztzott.

– Ha számok megjátszása nélkül is lehet, akkor igen. Különbö tudod, mi a pénz, ha már ennyire kerülgetjük?

– Miért, szerinted a használata ellenére nem értjük?! – lepődött meg kissé a munkatársa.

– Többségünknek a bankkártyája használatában csúcsosodnak ki a pénzügyi ismeretei, miközben az anyagiakhoz való viszonyuk olyan, mint azé a banki ügyintézőnőé, aki szerint az iménti kérdésem megválaszolásánál fontosabb, hogy vas-tag pénztárcájú legyen valaki. Azonban a pénz természetét megértve a társadalmi problémák egy részének a gyökeréig is leáshatnánk, talán még valamiféle megoldás kiokumlásában is segítve. Tegyük fel, hogy bizonyos javakkal kereskedünk egymással, kezdetben csak egy-kettővel, majd egyre többfélével – hozott példát az elinduláshoz. – És ha pillanatnyilag nem is mindig, de hosszabb távon elvileg mindketten lehetünk tartózásmentesek. Az áruk sokféleségével azonban egyre bonyolul-

tabbá válna az átszámítás, ezért a cserekereskedelmet kiváltva, és gördülékenyebbé téve az üzletelést, addig kutakodnánk egy általános átváltási eszköz után, mígnem rábukkannánk a pénzre, melyet azonban csak banktól kaphatunk.

– Elvileg mi magunk is létrehozhatnánk saját fizetőeszközt – szólt közbe a beszélgetőpartnere.

– Ez igaz, ám most a banki pénz természetét vegyük górcső alá, mivel ez szövi át a mindennapokat. A kérdés tehát az, hogy ha csak mi ketten használjuk, akkor lehetünk-e egyszerre tartozásmentesek? – kérdezte kissé provokatívan.

– Eddig a válaszom igen lett volna, de ezzel a határozott rákérdezővel kissé elbizonytalanítottál – pillantott rá a kollégája.

– Addig voltál biztos benne, amíg nem gondoltál bele. Akkor innen indulhatunk – szögezte le. – A pénz megszületésének egyik fő motiválója a kereskedelem volt – folytatta. – Azonban később rájöttek, hogy önmagában is lehet vele kereskedni: olcsón próbálták betétként kölcsönkérni, majd drágábban kiadni hitelként, és megszülettek a kereskedelmi bankok.

– Csakugyan – csípte nyakon a gondolatot a munkatársa.

– Előbb azonban kicsit csaltam, de csak azért, hogy jobban érthessük. Mert a kufárlelkű bankárok olyat is csinálnak, amit egy kereskedő nem tud, mivel a pénzt az eladás pillanatában, azaz hitelnyújtáskor hozzák létre. A hitel ugyanis manapság nem átcsoportosítás a betétesektől a hitelfelvevők felé: nem a pénz szó szoros értelemben vett kölcsönadása.

– Eddig úgy tudtam, hogy a bank a betétekből ad kölcsön, különben mi értelme lenne a betétgyűjtésnek – kételkedett a kollégája.

– Ezt kissé pontosítani kell, annyira, hogy nem is lesz igaz. Mert ha valóban így lenne, akkor a betétesek számláin levő összeget legalább átmenetileg csökkenteni kellene. Ám az egyenlegeink mindig annyit mutatnak, amennyi a költségeink után marad, viszont a hitelfelvevő számláján a hitel folyósítása után megjelenik az igényelt összeg.

– Mivel a betétekből csak a nem használt részt hitelezik – kardoskodott igaza mellett a másik.

– Az igaz, hogy a számlákon levő összegeknek kis részét költik el egyszerre az ügyfelek, azonban érdemes megnézni ezt a bank szempontjából is, hogy megértsük, mi történik valójában hitelezéskor. Az egyszerűség kedvéért tegyük fel, hogy csak egy bank van. A több annyiban bonyolítaná a helyzetet, hogy ami az egyiknél hitel, az a másiknál betétként jelenthet meg, és fordítva, de ez összességében nem befolyásolja a lényegi megértését – magyarázta. – Szóval, egy bank van és te hét-nyolc naponként elköltöd a fizetésed negyedét, amit azonban ismét betehet a bankba azok, akiknél vásároltál. Ha meg kártyával fizetsz, akkor az összeget levonják a számládról, a másikéra meg rákönyvelik. És ez ismétlődik a hónap végéig. A kérdés tehát az, hogy mennyit költöttél összesen a keresetedből? – fordult a kollégájához.

– Az egészet, hisz a hó végére elfogyott – adta össze a költségeit.

– A te szempontodból. A bankéból azonban nem, hisz amit elköltöttél, az mások számláin vissza is került hozzá.

– Tulajdonképpen igen – értett egyet.

– És most kicsit számoljunk, hogy lássuk, mi ennek a következménye – gyürkőzött neki, egy papírlapot és számológépet elővéve. – Ha 96 egységnek vesszük a nettód...

– Miért pont annyinak?

– Vethetnénk kerek 100 egységnek is, de 96-tal könnyebb számolni a „negyedelés” miatt. Szóval, a bank azt látja, hogy a fizetésed negyedét veszed ki hetenként, ami betétként visszakerül hozzá mások számláin. Ezek után az ügyeskedő bankár rájön, hogy neked elég 24-et tartalékolnia, hogy fizetőképés maradjon veled szemben, és 72-t hitelezhet. Az első hét végén tehát visszakerül hozzá a te elköltött 24-ed, vagyis ismét van a bankban 96 betét, de a 72 is betétként jelenik meg, mert azt elköltötte a hitelfelvevő, és valakinél megjelenik a számláján. A következő héten megkapod a 24-et, ugyanakkor aki a 72-t tette be, annak

tartalékolja a negyedét, vagyis 18-at, és 54-et kihelyezhet most már ebből az új betétből. A 96 után már nem hitelezhet, mivel az első héten ez már megtörtént. A harmadik alkalommal pedig már az 54-ből tartalékol 13,5-öt, és hitelez 40,5-öt; vagyis már 72 meg 54 meg 40,5, azaz 166,5 hitel keletkezett a kezdeti 96-ból, ami még folytatódhat tovább. A gyakorlat ettől annyiban tér el, hogy a bank nem az egyes ügyfeleknek tartalékol, hanem az összes betét után képez egy tartalékot.

– Várj, várj! – szakította félbe kollégája. – Ha jól értem, akkor a bank a betét után hitelez, majd ezt a hitelt betétként visszagyűjtve most már erre bocsát ki hitelt – kezdte kapiskálni a dolog lényegét a kollégája.

– Igen. És hogy pontosítsunk, még a te kezdeti betéted is hitelként született, mert azt a bankok bankjának felfogható központi bank helyezte ki egy kereskedelmihez, amely aztán továbbhitelezte, és végül hozzád került. Valójában tehát nem a betétből származik a hitel, hanem a hitel visszagyűjtve lesz a „fedezete” a további hiteleknek – árnyalta a fedezet jelentését a levegőbe írt macskakörmökkel. – Tulajdonképpen ez a bankok általi pénzteremtés. És így már érthető a betétgyűjtés is – pillantott a kollégájára.

– Mert így jogosultak újabb hiteleket kibocsátani – fejezte be a munkatársa, majd hozzátette. – Mi meg hajlandóak is vagyunk bankban tartani a pénzünket a párnaciha helyett, mert a kapott kamattal ellensúlyozhatjuk az inflációt.

– És a visszagyűjtött hitelek betétként való feltüntetése által kevésbé feltűnő, hogy a bank tulajdonképpen pénzt gyárt. Ami az egyik legnagyobb titok. Nem azért, mert elhallgatnák, igaz, nagydobra sem verik, hanem mert a többségünk nem tartja lehetőnek – magyarázta tovább. – A pénzrendszer valójában egy zárt rendszer: ami az egyiknél hitel, az nála vagy egy másikinál betétként jelenik meg, miközben a központi bank pénzkibocsátására ráépül a kereskedelmiek pénzfelszorzozása; azaz a központi bank által kibocsátott készpénz mellett megjelenik

a kereskedelmiek által előállított, az előbbinél jóval nagyobb mennyiségű számlapénz, mely szintén pénzként funkcionál, hisz vásárolhatsz a számládról, de a vagyonodat is képezi – összegezte az eddigieket. – Viszont ez a felsokszorozás instabillá teszi a rendszert, mivel a bankok csak a betétek kis részével szemben fizetőképeseek egyszerre. Bankpánikkor nem is tudják kifizetni az összes ügyfelüket a központi bank segítségével nélkül.

– De akkor miért lehetséges ez a többszörözés?

– Ennek történelmi okai vannak, mert a nemesfém pénzről a papírpénzre áttérve a bankárok rájöttek, hogy a fedezetül szolgáló arany vagy ezüst értékénél nagyobb mennyiségben is kibocsáthatnak pénzt, tulajdonképpen pénzként funkcionáló, nemesfémre átváltható fizetési ígérvényeket, mivel egyazon időben csak kevesen kérték a fedezetül szolgáló aranyat vagy ezüstöt. Ma meg, a nemesfémalap eltörlése után, a központi bank által kibocsátott készpénz szolgál valamiféle fedezetül, noha valójában nem az, mert önmagában gyakorlatilag nincs értéke – válaszolta.

– Egyesek mégis azt állítják, hogy a kereskedelmiek összességében nem hoznak létre pénzt, hisz a hitelfelevőnek hiába lesz bevétele, ugyanannyi tartozása is lesz.

– A pénz létrehozását egy számviteli trükkel rejtik el, mivel a hitelek és a betéteket, vagyis a követelés és a tartozás összegét ellentétes előjellel könyvelik, amiért valóban úgy tűnik, mintha nem történne többszörözés, és csak a központi bank teremtené pénzt. De ahogy utána számoltunk, a kezdeti kilencvenhatból már néhány lépés után százhatvanhat és fél keletkezett, ami a számlákon megjelenve be is került a társadalomba, hisz aki hitelt vesz fel, az nyilván elkölti, nem fog kamatot fizetve rajta ülni.

– Hát, ha nő is a pénz mennyisége, a hitel törlesztésével ez az összeg nem lesz a banké.

– Igen, de nem is a betétesek kapják vissza, mivel nem abból hitelez. A hitel visszafizetésével a bank által hitelnyújtás-

kor teremtett pénz megsemmisül: hitelfelvételkor megjelenik a hitelfelvevő számláján, amit elköltve lenulláz; és ha később visszafizeti a hitelt, akkor a bank is lenullázza a követelését, vagyis a tartozik és a követel oldalon is nulla lesz. Viszont amíg nem törleszti a hitelt, addig adósságként van jelen, hisz a pénz hitelként születik. A bank valójában adóssággal kereskedik, és ahogy nő a pénz mennyisége, úgy növekszik az adósság is. Következésképpen valakinek csak akkor lehet pénze, ha másoknak tartozása van, és akkor lesz vagyonosabb, ha azok jobban eladósodnak. Olyan nem lehet, hogy mindenkinek van megtakarítása, miközben senkinek nincs tartozása. A gazdagodásunkkal tehát másokat akaratlanul is eladósítunk. Mintha abból emelnénk hegyet, amit kiásunk, néhányan csúcsra jutnak, míg a többség gödörbe – szemléltette.

– Szóval, ha van egy százas a zsebemben vagy a bankszámlámon, akkor valakinek vagy valakiknek összesen ugyanennyi tartozásuk van. Míg ha kétszáz van, akkor már kétszáz az adósságuk – hozott példát a munkatársa, hogy könnyebben követhesse.

– Sőt, kicsivel több is a kamat miatt. Aminek az összegét hitelnyújtáskor nem hozzák létre, így ennek a törlesztése csak újabb hitellel történhet. Amit elvileg vissza is fizethetnénk rögtön a felvétele után, de akkor eltűnne a pénz is, már ha persze az összes hitelt előtte visszafizettük. Viszont abból indultunk ki, hogy pénzt használunk a cserekereskedelem kiváltására.

– Akkor a kezdeti példánkhoz visszatérve ennek az egésznek az a konklúziója, ha jól értem, hogy nem lehetünk egyszerre tartozásmentesek, egyikünk mindenképp tartozni fog a banknak. Míg ha mindketten vissza tudjuk fizetni a hitel tőkerészét, a kamattal még mindketten tartoznánk – gereblyézte össze a kollégája.

– A kamat pedig visszafizethetlenné drágítja az adósságot – vont le a másik által még le nem vont konklúziót. – Mert amíg a hitel tőkerészének a visszafizetésével megszűnik a korábban létrehozott pénz, addig a kamat miatt újabb hitelre van

szükség. Ezáltal tehát pénz keletkezik a semmiből, tulajdonképpen a bankok számára. Míg a pénzfelszorzás ezt a folyamatot erősíti, mert a bank annyiszor kasszírozhatja be a kamatot, pontosabban a hitel- és a betéti kamatok közti különbözetet, ahányszor a hiteleket betétként vissza tudja gyűjteni újabb hitel „fedezetéül”. A bankok tehát a minél nagyobb eladósításban érdekeltek, ezáltal gazdagodnak, miközben a hitelfelvevőnek valós fedezetet kell felmutatnia, a banknak meg egy trükkös könyvelést – majd hozzátette. – A bankok nem a gazdaság motorjai, a pénz meg inkább csak kenőanyaga, nem üzemanyaga; és ahogy kenegetjük, végül óhatatlanul elcsúszunk, mert az adósságként születő pénz valójában a társadalmat kényszerpályán tartó visszafizethetetlen eladósodottság.

– Hallani olyan érvet a kamat mellett, hogy azért van rá szükség, mert más pénzt kölcsönkapva előrehozzuk a fogyasztásunkat – mondta a munkatársa.

– Azonban, mint láthattad, hitelnnyújtáskor új pénz keletkezik, így senki pénzt nem adja kölcsön a bank. Míg a fogyasztás előrehozása azért sántít, mert még kenyeret sem lehetne venni, ha nem lenne hitel, mivel pénz sem lenne. Mint ahogy a hitelező sem halasztja el a fogyasztását, még akkor sem, ha valóban a pénz kölcsönadása történne, mert ha szüksége lenne rá, nem adná kölcsön. Sőt, amikor szó szoros értelemben vett kölcsönadásról volt szó, vagyis a hitelezőnek kevesebb lett a pénze, akkor a kamat a mai értelemben vett uzsora volt, aki egyszer kiadósabban eladósodott, az szinte haláláig nyögte. Ma meg, amikor hitelezéskor új pénz keletkezik, gyakorlatilag értelmezhetetlen a fogyasztás elhalasztása – taglalta.

– Ingyen mégsem dolgozhat a bank, így vagy úgy, de pénzt biztosít – árnyalta a kollégája. – Amellett a kamattal befolyásolható a hitel mennyisége, kisebb kamatnál több, magasabbnál kevesebb hitelt vesznek fel. És ezzel szabályozható az infláció mértéke.

– Ha nem lenne kamat, akkor sem vennénk fel nyakra-főre

hitelt. A kamat viszont az árakba beépülve drágulást okoz, mivel ennek költségét is ki kell termelnie a hitelt felvevő cégnek, amit meg a vásárló fizet meg – magyarázta. – Abban viszont igazad van, hogy felszámolhat munkadíjat a bank, azonban ez nem lehet olyan, amit csak újabb hitel felvételével lehet törleszteni, mivel így visszafizethetetlen a tartozás.

– Az egyes ügyfelek vissza tudják fizetni – vetette ellen a kollégája.

– Márpedig a hitel csak a társadalom szempontjából értelmezhető: robinsoni magányában senkinek nincs szüksége fizetőeszközre, ahogy a kezdeti példánkban is kettőnk esetén vált előnyössé. Két ember meg már egy minitársadalom – válaszolta. – A bankok pénzüzerkedése még az uzsoránál is károsabb, hiszen azt csupán gyakorlatilag lehetetlen visszafizetni, a hitelek viszont még elméletileg sem lehet. Vagyis egy ilyen pénzrendszer működtetése tulajdonképpen bűncselekmény, mert a bankvilág törleszthetetlen „szerződést” köt a társadalommal. Bár valószínűleg itt már az a jog érvényes, hogy nem vétség, ha elég sok pénz van mögötte; sőt, ez maga a pénz.

– Biztos, hogy kell ennyire minuciózusan boncolgatni? – vakargatta a homlokát a munkatársa.

– Hát igen, annyira szálazzuk, hogy mi is belegabalyodunk, de talán mégis sikerül mintába szőni – mosolyodott el. – Különösen azért, mert a közgazdászok leginkább csak sallangos látszatkritikát fogalmaznak meg a pénzrendszerrel szemben, vadhajtásai szerintük szükséges rossz – legyintett. – Többek közt olyan agyalágyult konklúzióra jutva, hogy a gazdaságot az adósság mozgatja, pedig az a társadalom rabigája. Vagy éppen azt prédikálják, hogy a fonák módon árstabilitásnak nevezett kismértékű pénzromlás azért hasznos, mert ezáltal könnyebben lehet törleszteni a hitelek. Mivel azonban minden újabb pénz hitelként, azaz adósságként keletkezik, cseberből vederbe jutunk, csak éppen az utóbbi nagyobb, mint az előbbi. Vagyis azért „jó” az infláció, hogy a társadalom nagyobb részét eladó-

sító rendszert könnyebben lehessen működtetni. Ezért inkább a tapasztalati mázzal bevont dodonai közgazdaságtan kritikáját lehet tudománynak nevezni, mert amit a bigott közgazdászok állítanak, az sokszor annyira téves, hogy még az ellenkezője sem igaz.

– Akkor, ha jól értettem a korábbiakat, ma „korszerű” rab-szolgaság van: nem az egyénekre megy ki a játék, hanem a többségre, mert míg régen az önmagát megváltó nem taszított másokat szolgaságba, addig, aki ma vagyonossá válik, az automatikusan „termeli” az adósrabszolgákat, mivel gazdagságukkal másoknak nő a tartozásuk – vonta meg az eddigiek szaldóját a kollégája.

– Hát igen, a mai pénzrendszer rákfenéje, hogy sokaknak nemhogy pénzük nem lesz, hanem adósság jut. Bár ennek jó része rejtve van, mert az ügyeskedő politikusok államadósságra konvertálják. Amiért sokan még azzal sincsenek tisztában, hogy az egyéves fizetésük összegét meghaladó tartozásuk van, ugyanis ennyi az állam adósságából rájuk eső hányad – mondta. – Sőt, az államadósságok sok esetben olyan mértékűre híztak, hogy legfeljebb a kamatok törlesztésére futja, a tőkerészre már nem. Vagyis az egyszer felvett hitelek után örökké fizethetünk, mert hisz „a piacokat meg kell nyugtatni”, mint ahogy régen az isteneket engesztelték ki.

– Pedig egyfolytában azt hangoztatják, hogy az adósságot vissza kell fizetni.

– Valójában nem fizetik vissza, hanem újabb hitelekkel váltják ki. De ha az állam adóssága csökkenne, akkor a lakosságé vagy a cégeké nőne változatlan mennyiségű pénz esetén, hisz a pénz egyben adósság is, vagyis nem tűnik el, csak máshol jelenik meg. Míg ha összességében csökkenne az adósság, akkor a kamat miatt később ismét nőni fog, mivel annak törlesztésére újabb hitelt kell felvenni – utalt a korábbiakra. – A kamattal járó hitelek visszafizetésével tehát nem szüntethető meg a tartozás a társadalom egészét tekintve, de még csak nem is csök-

kenthető hosszú távon. Az adósság megszüntetése egy álvita: a kamatra adott hitelt csak még több hitellel lehet „orvosolni”. A pénz elsődleges szerepe ma elsősorban az, hogy egyre nagyobb eladósodottság mellett törlesszük a hiteleket és fizessük a kamatokat, vagyis egy „alternatíva” marad a csőd elkerülésére: még több hitelt felvéve jussunk válságba, mert a magunk előtt görgetett hólabda akkorára dagad, hogy előbb-utóbb minket is betemet. Igaz, az összeomlás elodázására kitalálták az állandó gazdasági növekedést, valójában a pénztermelést, a fenntarthatatlan adósság fenntarthatóságát.

– Szóval, ha jól értem, nem az életszínvonal emelése miatt szükséges a növekedés – jegyezte meg a másik, mire ő bólintott.

– Kissé sarkosan fogalmazva akár úgy is működtethetjük a gazdaságot – vette át a szót –, hogy a társadalom fele házat épít, a másik fele meg bontja. A pénz mennyisége nő, mivel ki kell fizetni az építők és a bontók bérét, építőanyagot kell venni, végül azonban mégsem lesz fedél a fejünk fölött. Vagy életszerűbb a jólét növekedésével nem járó „pénztermelésre” a környezetszennyezés utáni helyreállítás, amire ugyan sokat költhetünk, mégsem élünk jobban, hisz a korábbi állapotot állítjuk helyre. De akár a bűnözés elleni védekezés is növeli a fejlettség indikátorának tekintett bruttó hazai termelést, vagyis minél többet költünk a bűnözők ellen, a statisztika szerint annál jobban élünk – szemléltette. – Persze van összefüggés aközött is, hogy több pénz esetén a javak mennyisége is nagyobb. Csakhogy ha majd nem tudunk többet fogyasztani, akkor pazarlóbban kell élnünk, hogy több pénz is „termelődjön” a hitelek törlesztésére, amiért már-már érthetetlen, hogy miért akarunk mindenáron takarékoskodni. A pénzrendszer egészét tekintve ez teljesen irracionális, hisz pazarlással könnyebben fenntartható – állapította meg fanyarul. – A gazdasági növekedés hiányánál csak a növekedés károsabb ebben az esetben, mert nem látjuk, hogy rossz irányba tartunk. A jelenlegi trendet folytatva, egy tovább nem fokozható termelékenység

mellett eljuthatunk oda, hogy egyre többet kelljen dolgoznunk a korábbi életszínvonalért, sőt, egy idő után még rosszabbul is fogunk élni a környezet visszafordíthatatlan tönkretétele miatt. A bőség irányába haladva a szűkölködés születik meg – vonta meg a nem túl derűs konklúziót.

– Bárhogy lavírozunk, csak rosszul jöhetünk ki – konstataulta a kollégája.

– A kamattal terhelt hitelpénzt egy nem profitorientált közpénzre kell cserélni, hogy mindenkinek legyen esélye a tartozásmentességre. Növekvő fogyasztás esetén az árcsökkenést pénzkibocsátással ellensúlyoznánk, például úgy, hogy a közalkalmazottak bérének egy részét újonnan kibocsátott, de nem adósságot megtestesítő pénzzel fedeznénk, vagy ilyen pénzből fejlesztenénk az infrastruktúrát. Vagyis nem csak hitellel jöhetne létre új pénz. Ha meg csökkenne a fogyasztás, akkor a beszedett adók egy részét megsemmisítenénk, ahogy a hitel visszafizetésével is megsemmisül a pénz. A hitel pedig kamatmentes lenne, s törlesztésének üteme a pénzmennyiségtől függően lenne testre szabva, hogy a gazdaság visszaesésekor ne prédálják el a fedezetet a bankok. Bár talán pont ennek figyelembevételével nem is lennének nagy gazdasági kilengések. És betéti kamat sem lenne, mert az nem más, mint pénzátcsoportosítás a munkától a tőkéhez, mivel a gazdagabbaknak a vagyonukhoz képest arányaiban is nagyobb megtakarításaik vannak, mint a bérből élőknek – szemléltette néhány példával az elképzelését.

– Csak azt nem értem, miért nem hallani erről?

– Hogy sem a szó szoros, sem átvitt értelmében ne ismerjük az életünk árát. És legfeljebb olyanul foglalkozzunk, mint hogy mennyi a számlavezetési vagy a tranzakciós díj, a betét vagy a hitel kamata. Pedig az ilyen aprópénzre váltott jártasság, amit egyesek nagyvonalúan pénzügyi kultúrának neveznek, csak álcázza a mai pénzügyi rothadást.

3.

Szétfoszlott létében nem a színességnek érezte hiányát, hanem a szürkeség vált egyre elviselhetetlenebbé. Élete megfeneklett, nem működtek a dolgok, leginkább ő nem. Az útja nem indult sehonnan, nem vezetett sehova, és még azon is botladozott. Egyre jobban nyomasztotta ez a kiüresedés, melynek hiánya nemhogy nem teljesség, de még csak nem is valami.

Egyik nap estefelé tekintete a vonaton kapott könyvön akadt meg. Belelapozott. A következő hetekben azonban hiába tért vissza egyes részekhez többször is, úgy érezte, hogy a gondolatfonalak csak egy kusza gombolyaggá tekerednek össze benne – sokat tanult, de keveset értett meg.

Az egyik hétvégén, mikor már teljesen elakadt a szálak kibogozásában, meglátogatta a kötet gazdáját.

– Jó napot, visszahoztam a könyvét – mondta a nyugtalan várakozással teli út végén, amikor vonatbeli ismerőse ajtót nyitott. – Nem tudom, tetszik-e rám emlékezni? – kérdezte némi visszafogottsággal.

– Á, maga az, jöjjön beljebb! – hívta kissé meglepődve az öreg. Noha nem beszéltek meg konkrét időpontot, mégis úgy érezte, ilyenkor is késhet, ami a megérkezés pillanatában még nyilvánvalóbbá vált, hisz mind a ketten tudták, ha tudat alatt is, hogy még találkozni fognak. – Ennyi idő alatt alaposan áttanulmányozta, vagy bele sem nézett? – bökött kíváncsian a kezében tartott könyv felé az öreg.

– Többször is átolvastam – közben vendéglátója egy tágasabb szobába invitálta. – De nem akarom...

– Nem zavar, időm az van – mondta olyan hangsúllyal, mintha az első beszélgetésük folytatására utalt volna. – Talált benne valami érdekeset? – érdeklődött.

– Azt hiszem – szólalt meg tétován, s közben helyet foglaltak –, bár gyakran még a szöveg a fürgébb, kevésbé értve az olvasottakat.

– Próbáljon önmagába is mélyedni, miközben annyira bont ki egy gondolatszálát, hogy tovább tudja szőni, itt-ott még viszsza is fejtve. Inkább ön fonja be azokat, mint fordítva – mondta úgy az öreg, mintha tudná, mi emészti.

– Hát igen – bólintott –, mégis jóformán csak homályos részek vannak.

– Ha mindent értene, akkor felesleges lenne a kapcsolata a világgal. Én már annak is örülnék, ha tudnám, mit nem tudok, de azt pontosan – adott paradox választ a vendéglátója.

– Csak éppen több mindent nem értek, mint előtte – vegyült némi hitehagyottság a szavaiba.

– Ha ennek természete eltér a korábbiától, akkor valószínűleg nem jár rossz úton – lendült tovább a beszélgetőpartnere. – A mélyebb tudás horizontja majd akkor csillan fel, ha a gondolat-törmelékeink düledékein való bukdácsolás helyett tudatlanságunk is megalapozottá válik, mert akkor értünk valójában valamit, ha látjuk, hogy nem értünk mindent benne, olykor csak annyira értve, hogy azt tudjuk, miért nem érthetjük meg. Azonban ennek nem elkedvetlenítenie kell bennünket, hanem éppen a világ megérthetetlenségére való ráébredés hathat ösztönzőleg – hatott kissé szokatlanul az öreg fejtegetése. – És még milyen tapasztalatai vannak?

– Hát... nem is tudom... újszerű volt..., és tanulságos. – Ez a sablonos és kissé akadozó szöveg még inkább elbizonytalanította. – A legkülönösebb az volt, hogy egyszerű feltevésekből és néhány tényből olykor milyen átfogó elképzelések szűrhetők le – próbálta összegezni.

– Mert az önmagukban egyszerű gondolatok összefüggéseik-

ben teljeseznek ki – fejezte be a gondolatot az öreg. – Ebben talán a tudomány művelői jutnak a legtávolabb, bár a ténykedésüket jórészt cikkírásra redukálják, mivel ez után kapnak támogatást. Ám ahogy egyre több közlemény születik, úgy csökken átlagban az olvasottságuk. Végso soron azért publikálnak oly bőszen, hogy minél kevesebben ismerjék az eredményeiket – tette hozzá tréfálkozó komolysággal a vendéglátója –, miközben a világ kizárólag részeikből való megértésével és az „egy cikk egy üzenet” mentalitással tovább aprózva a szemléletüket, egyre kevésbé ragadják meg az egészet. Szabványosított irományaik többsége nem több félkész magyarázatokkal körített mérési eredmények jegyzőkönyveinél. Amin csak tovább ront, hogy sokuk a tudomány helyett a karrierje oldalán áll, felkent apostolokként dirigálva irodájukból, holott a tudomány a laborajtó mögött kezdődik, még ha az ilyen ajtó olykor jelképes is – ért túlságosan is lesújtó véleményének végére az öreg.

– A szakkönyvekben vázoltak olyan univerzumot mutatnak be, melybe mi is beletartozunk. Mégis úgy megírva, mintha független lenne tőlünk. Pedig a megismerés és a megismerő nem is választható el élesen egymástól – mondott némiképp ellent is önmagának.

– Erre utaltam a vonaton, hogy miért fogja érdekelni – szólt meg kissé hamiskásan az öreg, majd hunyorított, vagy tán kacsintott. – Azonban a tudomány a maga szisztematikus módszerével segíthet a világ egzakt és koherens elrendezésében.

– A világ, mert mi is beletartozunk, túl bonyolult – jegyezte meg a korábbi felvetését folytatva.

– De valószínűleg nem annyira, hogy ne lehessen olyan egyszerű alapelvekkel leírni, amelyekkel nem bonyolítjuk túl – reflektált az öreg. – Megismerésünk során nemcsak akkumulálódnak és árnyalódnak az ismereteink, hanem egyszerűsíteni kell a magyarázó elveket. Mintha haladnánk előre és visszafelé, egyesítve a két irányt: a „morzsáktól” a „kenyér”, de egyben a „lisztszemek” felé is, hogy új gondolatmenetet gyúrhassunk.

Ezáltal a túlegyszerűsítéseket és a túláltalánosításokat elkerülve a fejtegetéseink nem csupán bonyolítások lesznek, hogy több-féleképpen ne értsük a dolgokat.

– A magyarázatok olyannyira részeivé váltak a megismerésünknek, hogy a hiányukkor megbicsaklunk – szólalt meg ismét.

– Noha így csak közelíteni tudjuk a világot – válaszolta az öreg. – A bennünket eluraló és elvakító érzelmeket kerülve olykor a nem racionalitás vezet a világ nem irracionális megragadására. Az intuíciók, a hirtelen kinyíló horizonttal járó felismerések tulajdonképpen „tér- és időrendellenességek”, és csak a kiteljesedésükhöz kell fizikai sík. A spirituális, meditatív szinten pedig már a belsők kiterjedését, a különböző világok egymásba oldódását, akár megszűnését élhetjük meg. Vagyis nemcsak a rajtunk „kívülit” vizsgáljuk, mint ahogy a tudomány teszi, hanem a megismerőt és megélt is bevonjuk, mert az életünk elemelkedés önmagunktól, de egyben elmélyülés is, belőlünk eredő forma – fogalmazta meg az öreg, ami már benne is gyökeret eresztett.

– Ha jól értem, különböző szintekre bonthatjuk önmagunkat – próbálta leszűrni a hallottak lényegét.

– Igen, de csak azért, hogy újból összerakjuk, mert a megismerés együtt jár a dolgok különféle felbontásával és újbóli összeillesztésével – mondta az öreg. – Önmagunk „összerakásának” azonban olyan ellenállásból kell kibontakoznia, mely a létrehozójából, s nem a környezettel szembeni konfrontálódásból, önmagunk külvilágra való görcsös erőltetéséből ered. Mert így nem toporogva a „gyengeségeink” előtt, szükségét fogjuk érezni a növekvő különbség csökkentésének az „erősségeink” irányába haladva – lendült tovább az öreg.

– Pedig a cégeknél gyakran fejlesztendő gyengeségekkel ruházzák fel az alkalmazottakat – osztotta meg a tapasztalatát.

– Mert ott csak a dimenzió nélküli „humán erőforrás” összehátolrásán ügyködnek, távol kerülve az emberitől, holott nem csupán személyiségjegyek kupaca vagyunk.

– És mi van azzal, akinek valamilyen emberi gyengeség az „erőssége”, mint például a másoknak való szenvedésokozás?

– Önmagának is ugyanazt kell okoznia, sőt nagyobb, mint másoknak, hogy a hiányosságai ne csak alányomják. Különben soha nem válhat emberre. Nem éhes? – kérdezte váratlanul az öreg.

– Nem azért jöttem – szabadkozott.

– Néha a házmesterné rám is főz, mióta megözevegyült, mert mind a ketten egyedül vagyunk, viszont ketten nem lehetünk egyedül – tréfálkozott kedélyesen. – Átszóllok, hogy ma kicsivel többet hozzon. – Távozását az ajtó tompa becsapódása jelezte.

Szélesebbre tárta a résnyire nyitott ablakot, a függönyt meglebbentő fuvallattal maréknyi izgatottsága is tovaszállt, majd a könyvespolcot vette szemügyre.

– Már elkészült – jött vissza nemsokára az öreg az ebéddel.

– Sok könyve van... – mondta, már a könyhaasztalnál ülve.

– Most figyeljünk az evésre! – javasolta a vendéglátója. – Már csak azért is, mert akkor kevesebb is elég, a feleslegessel: ugyanis ha evés közben mással vagyunk elfoglalva, például tévézünk, újságot olvasunk vagy éppen diskurálunk, akkor a szervezetünk csak késve jelzi, hogy már eleget ettünk.

Volt ebben a csendes étkezésben valami meghittség. Talán abból eredően, hogy „egy tálból” ettek, ami más volt, mint amikor a munkahelyén ugyanazt választja az étlapról, mint a kollégája. Néha az öregre pillantott, aki komótosan kanalizta az ételt, ami a gondosságából, mintsem a korából eredt.

– Azt hiszem, igaza van, mert ha a kis dolgokat nem jól csináljuk, akkor hogy lehetne jól csinálni a nagyokat? – szólalt meg az ebéd végeztével.

– Talán mert a kicsik méretét rosszul becsüljük meg. Vagy éppen olykor az is elég, ha a kis kérdéseket válaszoljuk meg jól, hogy a nagyok ne vigyenek tévútra – mondta az öreg. – De mit is akart...? – kérdezte, mikor visszatértek a szobába.

– Csak annyit, hogy könyveknek nincs híján – intett tekintetével a polcsorok felé.

– Talált valami érdekeset? – kérdezte.

– Ezt nézegettem – mutatta –, elég nehéz olvasmánynak tűnik – fűzte még hozzá.

– Nem könnyű – vette kézbe az öreg –, de szerintem érdekes... Vagy tudja, mit? – és a gyűjteményéből egy másikat halászott elő. – Kezdje inkább ezzel! Persze elviheti mindkettőt – nyújtotta feléje az olvasnivalókat. – Megszomjaztam. Úgy látszik, nekem sem sikerült maradéktalanul az étkezésre figyelnem. Kér valamit inni? Igaz, csak víz van – mentetegetőzött. – Én szeretem a vizet – jött vissza egy teli kancsóval meg két pohárral. – Szerintem a legjobb ital, amit kitaláltak, vagy inkább minket találtak ki hozzá. – Majd mindkettőjüknek töltött.

– Kérdezhetek valamit? – pillantott az öregre, miután ivott.

– Most tette meg.

– Tudja, mit szeretnék kérdezni?

– Mit?

– Hát ezt kérdezem.

– Látom, értjük egymást – mosolyodott el az öreg.

– Ismeri önmagát?

– Volt már olyan érzésem, hogy ismerem önvalóm, nem csak olyan valakit, akit énemnek tekintek... – fejezte be hallgatásával elvarrva a szálát.

– Úgy érti, hogy nem lehet kifejezni? – próbálta értelmezni a csendet, ami nem a beszéd hiányából eredt.

– A lényegünk fogalmainkkal, formalizmusainkkal csupán megközelíthető, mint ahogy cselekedeteink is durva tükröződései a belső történeseknek, miközben belvilágunk finom rezdülései legtöbbször még saját magunk előtt is rejtve maradnak. Önmagunkhoz csak önmagunk meghaladásán át juthatunk. – Majd kissé távolabbról kezdve megpróbálta kifejteni, mire is gondol. – Az életben gyakran a külsőségek közti szétszórtság „tart össze” bennünket, ám semmi sem tart meg. Ugyanakkor a két lábra emelkedéssel már nem csupán lefelé kell élnünk, hogy érdekeinknek élve ne süllyedjünk állati szintre. Igaz, míg

az állatok nem szélsőségesek, mert befejezett és kifelé élő lények, addig az ember befejezetlen, és szélsőséges is marad, ha nyitottá nem válva nem építkezik befelé is. Azonban nem élhetünk csupán befelé, mivel ez nem több kiüresedésnél, akár úgy alárendelődvé a külvilágnak, hogy észre sem vesszük – mondta, miközben a szobán enyhe vibrálás suhant végig, mint egy fuvallat, amely azonban egyáltalán nem volt nyugtalanító, mert a szellemé volt. – Önmagunkat formálva kifelé, de nem a külsőségnek élve, és befelé haladva, de nem önmagunknak élve egy olyan kapcsolat vagyunk, mellyel új dimenziók nyílnak, annak ellenére, hogy a valóság vetülete vagyunk csupán. És így két irányban haladva középen maradunk, megtalálva a kölcsönösséget és mértéket, közelítve önmagunkat önvalónk viszonyában. Bár még ez sem a teljes, mélyebb valónk, mert az létezés és nem létezés egyszerre. – A beszűrődő fény megcsillant vaskos szemüvegén, ami még hangsúlyosabbá tette a szavait, mégis volt valami megfoghatatlan, de érezhető harmónia a súlyos lencsék és a könnyed fény találkozásában.

– Ennek a megértése sem könnyű, nemhogy a végigjárása.

– Már ha ezek különbözőek. A bonyolultság a felületességünkben van. Persze túlideologizálni sem kell, különben megrekedünk a lehetőség lehetőségében. Már csak azért is, mert minden elgondolás hiányos – tette hozzá az öreg.

– Kérdés, hogy az előbbi megállapítás mennyire az – haladt együtt az öreggel.

– Még inkább kérdés, hogy a hiányosságot mennyire tudjuk hiánytalanná tenni. A szavak játékán és a filozofálgatáson túl lépve próbáljunk úgy élni, hogy a cselekvésünk, a lényünk ne akarással társuljon, hanem egyfajta nem cselekvő cselekvéssel, történő léttel. Ezt gyakoroljuk, de nem azért, hogy legközelebb jobban menjen, mint a szerepjátszásnál, mert nincs legközelebb, mivel ez a gyakorlás nem gyakorlás is. De száz szónak is egy a vége, ha tisztán látjuk önvalónkat, akkor már felesleges magyarázni, ha meg nem, akkor is – zárult a beszélgetésük.

Tudta, hogy a hallottak a segítségére lehetnek, de a mikéntje még ködbe vészett, őrlődött magában már otthon. Próbálta megérteni önmagát a világban és a világot magában, egymásba illesztve a különböző dimenziókat.

Az öreggel való hétvégi találkozásaitól eltekintve úgy érezte, hogy nem történik vele semmi, vagy talán észrevétlenül furakodott életébe a formálódó változás.

A hónapok lopakodó múlásában az egyik hétvégén hazautazott, ahol mintha megszűntek volna a gondjai, pedig csak nem hozta magával azokat. Ahogy közeledett a vonat egykori otthona felé, úgy lett egyre izgatottabb. Mely nyugtalanság azonmód elmúlik, amint megérkezünk, szemben az idegenbe vetődéssel. Mégis, ahogy haladt hazafelé a kanyargó utcákon, kívülállónak érezte magát, nem kapott semmit a helytől, mert már ő sem adott semmit magából, csupán hajdani szárba szökkenő életének emléke töltötte el. Keserű érzéssel értette meg, csak addig vágyik haza, amíg meg nem érkezik.

– Jól vagy, fiam? Van valami problémád? – kérdezte édesanyja a vacsora tálalása közben.

– Nem, nincs semmi különös. Nem is lehet, hisz nem fér olyan sok minden az életembe, hogy ne tudnám megoldani – próbálta csak a szükségeset mondani, hogy kevesebbet kelljen társalognia.

Pedig az édesanyja csak hallani akart róla, mert a gyermekeikben tovább élő anyák nem nagy tetteket várnak el utódaiktól, csupán annyit, hogy boldogulásuk lássák, mert ez az ő boldogságuk is, amiért minden gyereknek kötelessége tenni; de az anyáknak is meg kell érteniük, hogy olykor hiába keresik lényük kiteljesedését a szülöttjeikben.

– Már azt hittem, lesz egy jó napom, erre betoppan egy rokon – üdvözölte másnap déltájt a húgát. – Jól áll ez a ruha. Úgy nézel ki benne, mint aki jól akar kinézni – vette szemügyre.

– Mi újság? Hogy vagy? – faggatta a testvére.

– Mindig ugyanazok a kérdések – reagált olyan hangsúllyal, hogy sikerüljön túllendülnie önmagán. – Különben tényleg nincs mit mesélnem, hisz oly régóta ismerlek, hogy amit akartam, azt már elmondtam.

– Hát nem hiányzott a húgod?

– Most őszinte vagy udvarias választ szeretnél? De szerintem inkább együnk, anyu sok mindent készített. És emlékezz vissza, hogy gyerekkorodban is milyen változatosan táplálkoztál, mindig megkaptad azt, amit meghagytam – vigyorodott el.

Ebéd után a testvérel autóba ültek, és a nagyszülei egykori falujától nem messze levő folyó felé vették az irányt.

– Anyu említette, hogy tönkrement a mobilod. Vettél már újat? – kérdezte nem sokkal elindulásuk után a húga.

– Jobbat nem is vehettem volna.

– Milyen?

– Ilyen – mutatta, miután előhúzta a nadrágja zsebéből.

– Miért nem okostelefonot vettél? – vetett a készülékre egy pillantást a húga.

– Mert telefonálni ezzel is lehet, és amennyit szántam rá, azért meg ez a legmodernebb. Különösen úgy, hogy ebből a fajtából ez az egyféle volt. És az új számom is korszerű. Mert ahogy néztem, az okostelefonoknál is ugyanabból a tíz számjegyből variálják a hívószámokat. Úgyhogy nem könnyű megmondani, mennyi a dizájn mellett a valódi fejlesztés – spekulálgatott. – Amúgy meg nem okos készülékekkel kell körülvenni magunkat, hanem okosan kellene használni azokat, mert mintha eszközeink eszközeivé válva a kütyüjeink és önmagunk összintelligenciája állandó lenne. Ráadásul lassan már csak az ilyen civilizációs melléktermékekkel való babrálás jelenti a kapcsolatot másokkal – pillantott a telefonjára –, mert minél közelebb hozza a technika a világot, annál inkább betokozódunk. – Majd elmosolyodott magában, hogy pont ő méltatlankodik ezen, vagy talán éppen ez adhat súlyt a véleményének,

hisz már ő is, aki különösebben nem keresi mások társaságát, érzi ennek a hátulütőit. – Tulajdonképpen azért vettem, mert statisztikailag már mindenkinek van, és nem akartam statisztikai hiba lenni – sülyesztette vissza a zsebébe a készüléket.

– Írd fel a számod, ott a kesztyűtartóban van toll meg cetli – mondta a testvére.

– Dehogy írom! Különben is, annyira nem keres senki, hogy eddig még csak téves hívásom volt.

– Tudja egyáltalán valaki a számod?

– Nem – felelte kurtán.

– Titok?

– Nem, csak nem másokra tartozik.

– No, csak írd fel! – parancsolt rá a húga.

– Ha a tévedésből hívók is rájönnek a számomra, akkor az is kitalálhatja, akit érdekel. Egyébként most azért piszkálsz, hogy később zargathass?!

– Mégiscsak testvérek vagyunk – utasította rendre a húga.

– Állítólag.

– Hogyhogy állítólag?

– Ezt csak te állítod, én máig szkeptikus vagyok a rokonságunkat illetően – élcelődött. – Különben meg úgy is visszahívhatlak, még ha ingyen hívsz is, mint a múltkor, mintha akkor duplán spórolnál – kotorászott a kesztyűtartóban.

– Ne izgulj, nemrég váltottam egy másik csomagra, mostantól fix összegért korlátlanul hívhatlak.

– Ezt most fenyegetésnek veszem, mert a korábbival „olcsóbban” megúsztam.

Majd ahogy faluról falura haladtak, az egyik végénél a húga megjegyezte:

– Ez a temető régebben mintha nagyobb lett volna.

– Lehet, hogy azóta sokan elköltöztek belőle – próbált magyarázatot adni.

Néhány kanyar után, a számára oly ismerős hídnál parkoltak le. Rövid nézelődést követően a hepehupás lankán ballagtak le

a folyóhoz. Az egykori kavicsos meder – a kő a híd építésekor kerülhetett a folyóba, amit aztán a sodrás szétterített – mára eliszaposodott, ami azonban a nádist körülölelő vízitökszőnyegen úszkáló szárcsákat cseppet sem zavarta. Sétájukat a víz nesztelen folyása mellett a folyót kísérő ligeterdőből kiszűrődő madárcsicsergés kísérte, mellyel még teljesebb lett a természet csendje; talán mert a csend nem csupán a hangok hiánya, hanem az is, ha ezek a hangok átítatják a lényünket, nem mint civilizációnk lármája, amikor saját magunkat sem halljuk, mivel még a belsők suttozásától is megriadunk.

Valahogy mindig csodálattal töltötte el a természet itteni pompája, noha ki tudja, hány meg hány órát töltött már itt.

– Milyen megnyugtató itt! – sóhajtott a húga, amikor egy kisebb tisztásra értek.

– Mert elfeledkezünk kavargó világunkról. Nemsokára – folytatta némi szünet után – múzeumba kell zárándokolnunk egy kis zöldért – s a vizet bámulta, amint az átfodrozódott a lelkén. – Azt hiszem – nézett a húgára –, téves úton kanyargunk, mert csak a környezet tönkretétele után lett fontos annak megóvása, és egy újabb természetvédelmi park megnyitásától dagad a mellünk. Holott ezekkel a kihasított zárványokkal csak a bolygónkhoz való hozzáállásunk devalválódását álcázzuk, képmutató környezettudatossággal a kifaragott „kőmadarat” akarjuk szárnyalásra bírni. A korunkra megmaradt vadvilág idillje, pedig azt tanúsítja, sikerült annyira átformálni, hogy már nem vagyunk kiszolgáltatva a szeszélyeinek és a veszélyeinek – mondta maga elé, amint a lágy szellő cirógatta az arcát. – A fejlődésnek álcázott ön- és közveszélyességünk tönkreteszi a bioszféra, litoszféra, hidroszféra, atmoszféra nagy részét, diszszonáns hanggá váltunk a szférák zenéjében, és a hamis muzsikusnak előbb-utóbb nem lesz helye a zenekarban – merengett. – Bár azt hiszem, nem a civilizálódás miatt szakadtunk ki végérvényesen a természetből, hanem mert a környezet figyelmen kívül hagyásával a mesterségest tesszük életünk kizárólagos

természetévé, amikor az alkalmazkodóképességünk már csak annyiból áll, hogy hogyan zsigereljük ki a környezetet, mert „elfelejtettünk” együtt élni azzal, amiből valójában nem szakadhatunk ki – ért végére a tépelődésének.

– Nézd, ott a papáék volt háza! – intett a húga gyerekkori nyaraik színhelye felé, amikor kerülő úton indultak hazafelé. – Biztos nem emlékszel, úgy nyolc-tíz évesek lehettünk, én a kutyával játszottam az udvaron, te bicikliztél, a nagyiék meg a veranda előtt borsót fejtettek.

– Erre konkrétan nem – sejtettek fel benne a múlt foszlányai. Emlékek, melyek mintha nem is vele történtek, csak emlékszik valaki olyanra, aki átélte ezeket.

– Akkor úgy éreztem, hogy boldogok vagyunk, és valószínűleg soha többé nem lesz így – telt meg vágyódással a húga hangja.

Nagyon meglepte, hogy a testvére gyerekként ezt ennyire megélte.

– Értem – szólalt meg rövid szünet után, mert tudta, húga nem a boldogság kellékeiről beszél; de elfogytak szavai, nem jött belőle semmi, még a hallgatás is benne maradt.

A félig lehúzott ablakon keresztül kísért a kigyózó aszfalt mellett tovasuhanó múltját. Felnőtt gyerekszívét örömteli nyarai töltötték el, amikor úgy érezte, hogy a világot kapja, és ezt az emléket a felejtő idő is szépítette. Most már azzal is megelégedett volna, ha tudja, mi az élet, a lét elviselhetetlenségének oka.

– Nem boldogan lehet élni, de szenvedve kevésbé – szólalt meg újra. – Én inkább csak vagyok, mégsem élek, mert nem tudom, hogy hol tartok. A te boldogtalanságod meg talán az örömteli pillanatok hiányából ered. Bár a boldogság több ezek felvillanásainál, mert ez legfeljebb a gyötrődéseinkről való elfeledkezésre gyógyír. Azonban még az ilyen pillanatok sem tervezhetők előre. Valószínűleg – folytatta egy hosszabb levegővétel után – az élet velejárója az olyan szenvedés, ami nem a körülmények elviselhetetlenségéből, hanem a létből önmagá-

ból ered, hogy ezáltal új oldala mutatkozhat meg a hétköznapiak gyötrelmeinek is.

– Mégis, mi ennek az egésznek az értelme? – szakadt fel a húgából.

– Ennek megválaszolása szerintem túlságosan beszűkítené a „megoldást”. Már akkor elégedettek lehetünk, ha az életünk nem deformálódik tehetetlen küzdelemmé, nem érezzük magunkat a létbe hajítva. De ha mindenáron választ akarsz – folytatta –, akkor az lehet, hogy eljussunk odáig, hogy ne kelljen ezt firtatni. Annál is inkább, mert kimondásával valószínűleg semmivé foszlana a válasz értelme, legyen bármennyire is megfontolt.

Hazaérve néhány szóban beszámoltak arról, hogy merre jártak, majd vacsorához ültek. Egyszer csak azt vette észre, hogy a kutya, szájában egy darab sült hússal somfordál ki a konyhából, az előszobában levő kosarához igyekezve, feléjük épphogy csak sandított egyet.

– Teszed le! – parancsolt rá reflexszerűen az édesanyja, amikor észrevette, noha látta, már késő a rendreutasítás, majd a konyhába sietett. – Ez a zsvány kivette az asztalon levő tálból – kiáltotta kifelé.

A kutya pillantásában volt valami furcsa kettősség, mert mintha tisztában lett volna a tette csibészésén túlmutató voltával, amiért eltökélt, majdhogynem ellenséges ábrázatot erőltetett magára, hogy most ne merjék zavarni, de nem tudta titkolni abbéli félelmét sem, hogy ezért a botorságért ki is kaphat, pedig sosem volt verve, legalábbis mióta elhozták a menhelyről.

Húga a vacsora után elment, ő pedig a szobájában keresett valami olvasnivalót. Figyelme egy könyvfélén akadt meg, az összefűzött lapokon kézírás – a nagypapjéé volt. A napló egy rövid elmélkedéssel kezdődött, majd egy férfi munkába menet megismerkedett egy nővel a buszon...

Másnap ebéd után indult vissza, a tájat bámulta a vonat-

ablakból, szerzeményét nem vette elő, úgy érezte, hogy meghittebb hangulatot kíván. Az öreg könyvei mellé egy napló került, amely ugyan csak egy emberről szólt, de lehet, hogy a minden csak egy ember. Egyes helyeken nehéz volt a kézírást kibogozni, más részeket kevésbé értett, mégis tudta, vagy inkább hinni szeretete volna, hogy a végére kibontakozik egy olyan történet, amely nem is áll annyira távol tőle.

A következő nap, mint nem ritkán, későn indult munkába. Pedig szerette a pontosságot, de nem önmagában az időbelit, mert az semmire sem elég, legfőképp arra nem, hogy elég idő jusson bármire.

– Igen, ez az a dosszié – válaszolta az irattárosnőnek, amikor megkapta a kért paksamétát.

Alkalomadtán hosszabban szóba elegyedett a nővel, akinek nyers stílusa kissé idegen volt számára, mégis megkedvelte. Kolléganője szerette kendőzetlenül mások tudtára adni kategorikus véleményét, talán mert önmagát is meg akarta győzni, amire valószínűleg az állami nevelőintézet légköre és a túlélés hányatottsága, bizonytalansága taníthatta, beszűkítve ezzel lényét, mivel integritását az önmagáért való túlzott kiállásban vélte megtalálni.

Délután a szokásos heti osztályértekezlet volt, egy olyan rituálé, amelyen a felettesek éreztethetik a fontosságukat. Ő csak fél füllel figyelt a szeánszra. Bár két füllel érdekesebb a kongó frázisokat hallgatni: az egyikben be, a másikon meg ki.

– Jó, hogy még itt vagy – nyitott be hozzá a kollégája az értekezlet után néhány órával. Kedvelte őt, mert jól el tudtak diskurálni, vagy fordítva – fonódott össze benne gondolatának két szála.

– Legalább neked jó – gúnyolódott magán.

– Végeztél mára? – s közben letelepedett az egyik székre.

– Nagyjából – tekintett fel. – Ezzel az új szoftverrel küzdök:

minél újabb verzió, annál körülményesebben használható. Kisé unalmas, hogy egyfolytában újrafazonírozzák, nehogy rutinosan végezhesünk azzal, amire nem kellene több időt vesztegetni. Ámde ha már itt vagy – és a másik felé fordult, mint aki tudja, hogy mi járatban van –, kóstoltál már ilyet? – És a kollégája felé nyújtotta a fiók mélyéről előbányászott csokoládék egyikét.

– Még nem – mondta sóvár pillantással a munkatársa. – Így csiklandónak tűnik – forgatta a kezében –, de elég, ha csak az egyik kerül terítékre.

– Annyira azért nem vagyunk jóban, hogy felezzünk – tréfálkozott, miközben visszasuvasztotta a másik táblát.

– Te nem eszel? – kapacitálta a kollégája, amivel a torkoskodása miatti büntudatát is próbálta kompenzálni.

– Mostanában kissé megromlott a barátságom a csokoládéval, ezeket is ajándékba kaptam. Viszont te a múltkori „testleépítő” kurzusunk óta nem sokat haladtál – emlékezett az egyik közös ebédjükre, amikor a fogyókúráról beszélgettek. – Bár biztosan többet az itt folyó munkánál, melynek sokszor annyi az értelme, mintha a szemetesben próbálnánk rendet tartani – grimaszolt. – Ezért olykor inkább azon töprengek, hogy egy fehér vagy egy fekete test látható-e kevésbé koromsötétben? És ha megvilágítjuk a kérdést, akkor elégnek-e a lángok? No persze, most azt gondolhatod, hogy ilyen kérdéseket legfeljebb akkor érdemes feltenni, ha már elfogytak az értelmesek. Pedig még azt sem válaszoltad meg, hogy mi az, ami a csökkenése ellenére sosem fogyhat el? És hogy nyoma is maradjon a válaszaidnak, szeretném, ha felírnád azokat erre a lapra, de csak miután a teljes vastagságát átszúrva kilyukasztottad az egyik oldalát – sorjázta a feladványai, ám a kollégája furán méregető arckifejezése elárulta, hogy nem a megoldások táncoló betűi kanyarítódnak a papírra.

– Ezek annyira jó kérdések, hogy maradjanak is azok – hárított a munkatársa.

– Ha a kérdéseket szereted, akkor bónuszként: Hogy lehet a kérdés a válasz? És ha ez a válasz, mi a kérdés?

– Fáradt vagyok én már ehhez.

– Pedig ilyeneken spekulálgatva legalább mi nem üresednénk ki. Csak arra jó a munkánk, hogy rájöjjünk, sokszor semmire sem jó. És még meg is ideologizáljuk hetente, pedig nem több az ilyen dobhártya-tornáztatás az értelem felszínén való fodorozódásnál – utalt a gyűlésre. – Csak hát a fajunk annyira értelmes, hogy még az észszerűtlenséget is megmagyarázza. Ha semmit sem tennénk, már az is valami lenne – kóborolt tekintete az ablakon túlra.

– Meg van ez alapozva rendesen, hogy ne működjön rendesen – ironizált a társa.

– Kapkodunk, mintha az április elsejei tréfával már márciusban elő akarnánk rukkolni...

– Hát igen, még a siető óra is lassú számunkra – értett egyet a kollégája.

– Mégis csak elseje utánra szokott sikerülni. Úgy belassulva, hogy még a lépteink mögött is lemaradunk. A gyorsasággal kapcsolatban meg attól fogadok el tanácsot, aki képes megelőzni a lépteit – majd a másokra pillantott. – Azért vagyunk késésben, mert rossz irányba tartunk.

– Emiatt kár emésztened magad – legyintett a munkatársa. – A főnökök kiosztják a penzumot, mi meg előállítjuk a produktumot. Különben nem kell mindenben méltatlankodni, mert akár ezzel is elégedetlen lehetsz – s egy újabb darab nyálksággal adott nyomatékot a véleményének.

– Ezen a hiábavalóságon nincs mit elfogadni – vergődött ketrecbe zárt léte.

– A tehetetlen dühöddel feleslegesen lázadozol – célzott karcos hangulatára cseppet sem bántóan a kollégája, mégis mindkettejüket meglegyintette az átsuhanó feszültség.

– Nem lázongok, csak nem tudok beletörődni – indokolta a lelke feszülését. – Bármennyire csűrjük-csavarjuk, ez az értel-

metlenség értelmetlenné téve sem válik értelmessé. Már az is a negatívuma, hogy a pozitívumban szinte semmi sincs.

– Szélmalomharcot vívsz – reagált tárgyilagosan a kollégája.

– Nem értelek, hogy tudsz ennyire közönyös lenni? – vetette a másik szemére.

– Mert csak így lehet kibírni – válaszolta blázírtan a kollégája. – Felesleges rajta rágódni, mert nincs mit megemésztetni. Én belefá-
sultam, mivel nem tudom, hol tartok, te meg tusakodva keresed a helyed, talán mert tudod, hol vagy, vagy inkább hol nem vagy.

– Az ifjonti tűzhöz már nem vagyunk fiatalok, csak hogy any-
nyira idősek sem, hogy beletörődjünk – replikázott.

– Azonban ez nem változtat azon, hogy szellem nélküli ár-
nyékként egy igavonó értelmével végezzük el a kiosztott fela-
datot – próbálta csillapítani a munkatársa. – Különben mi volt a
múltkori osztályvezetői raportodon? – érdeklődött egy újabb
darab csokoládé kíséretében.

– A szokásos, de ez inkább már tortúra volt. A kákán is cso-
mót keresve úgy cincálta darabokra a véleményem, hogy az ő
igazsága legyen összetákolható. És ha a nyikorgó csökönység-
ge, még inkább a csököntsége elakadt a mondataim szecskázá-
sában, akkor sugalmazó kérdéseivel, amelyekkel gyakran még
egyetérteni sem lehetett, addig forszírozta toldozott-foldozott
igazát, hogy a magára fazonírozott választ köpülje ki belőlem.
Valójában nem is a kérdésre koncentrált, hanem a feleletemre,
holott ahhoz semmi köze. Pedig jobb kerülni az olyan defek-
tes megközelítést, amikor már a kérdéssel is baj van, legfeljebb
az addig kalauzoló értelem megkérdőjelezése lehet észszerű
– elevenítette fel azt, amitől próbálta távol tartani magát. –
Tulajdonképpen azt akarta ezzel a végzálással elérni, hogy a
kottájából játszva az ő véleménye valójában az enyém is, ezzel
átlépve rajtam. Végül akkor kapituláltam, amikor csupa nagy-
betűvel kijelentve piederstálra állította magát, és már csak a
glória hiányzott a feje fölül – fintorgott. – Pedig már attól
okosabb lehet valaki, ha nem hiszi túl okosnak magát.

– Remélem, nem mondtad meg neki a véleményedet róla. Még burkoltan se kritizáld, mert ő nem az a típus, aki felül tud emelkedni az ilyen sérelmeken. Nárcizmusa a polírozott egójának a megkarcolódásától is retteg, úgyhogy az érzékeny kérdésekre egyenesen kitérő válaszokat kell adni – vigyorodott el.

– Vagyis a legjobb, ha véleményem sincs. Neked erről mi a véleményed?!

– Nézd, neki nem lehet úgy adagolni a kritikát, hogy már a legkisebb dózis ne váltson ki túlérzékenységi reakciót nála.

– Egyszóval kezelhetetlen – állapította meg. – Pedig azt hittem, vagyunk annyira rosszban, hogy kertelés nélkül megmondhatom neki a magamét. Azért nem tűri a kritikát, mert túlságosan ragaszkodik a rangjához, nem tud rang nélkül létezni.

– De hát mindenkinek van valamiféle rangja – hümmögött a munkatársa.

– Csak nem mindegy az eredete, és a hozzá való viszonyunk. A főnökeink által ránk ruházott pozíció és a magunknak vindikált tekintély csupán liliputi magasságokba repíthet, mivel egyedül csak a hatalommal nem rendelkezőktől kapott tekintély emelhet. Ha kizárólag azzal van elfoglalva, mi illik a cikorknyaként magára aggatott titulusához, akkor nem is érdemel különösebb tiszteletet.

– Mégis, mi lenne szerinted a helyes viselkedés?

– Hát nem az, hogy mindenből presztízskérdést csinálva a pozíciójából adódóan akar a helyzet ura lenni. Ez csak a gyengeség és kisztílűség jele – lobbant fel a kiszolgáltatottsága. – Meg a súlytalan hozzáértéséből fakadó frusztráltságáé.

– Azért ő sem komplett idióta.

– Ez csak súlyosbító körülmény – hergelte magát.

– Na jó, azért nem kell túl okosnak lenned – tompította metsző kifakadását a munkatársa.

– Tisztában vagyok az értelmi képességemmel, még a nevemre is úgy tanítottak meg. Bár a kedvenc színemre magamtól jöttem rá, igaz, néha elfelejtem – mondta, mire kollégája

elmosolyodott. – A saját tudatlanságom felől nincs kétségem, mások tudása felől azonban olykor komoly fenntartásaim vannak. Különösen olyanoknál, akik azt hiszik, a folyamatok élére álltak, holott csak elé. Úgyhogy az osztályvezetőnk esetében majd akkor revideálok az álláspontom, ha előbb elszámol végtelenig meg vissza – tette hozzá higgadtan, majd hosszan bámult ki az ablakon. – Na jó, a háta mögött ne mondjunk senkiről se rosszat, jót meg nem tudok.

– Ezzel is pont ezt tetted – jegyezte meg a kollégája.

– Akkor legyen az a pozitívum, hogy több negatívumot nem látok benne, mint amennyit elmondtam – válaszolta fojtott dühvel.

– Nézd, szerepének a bolygatása neuralgikus pont.

– Akár nélkülözhetetlenné is tehetem – reagált kissé indulatosan.

– Ne ess a ló másik oldalára! – fogta vissza a munkatársa.

– Nem mindegy, hogy melyikre esünk?! – „árnyalta” a macacsságát.

– No, ez jólesett – mondta a kollégája, miután az utolsó falatot is elnyelte, egyben azt is jelezve, hogy a végéhez közeledik a purparlójuk.

– Legalább van valami jó is, csak éppen független az ittlétünkötől – jegyezte meg savanyú keserűséggel.

– Azért ne legyél annyira letaglózva!

– Kritizálóként építem ezt a rendszert, pedig levonva a konzekvenciákat, rájöhetnék, hogy nem marad semmi – dohogott magában.

– Hát igen, frusztráló, mint növekedési-hormon-hiányos gyereket azzal biztatni, majd ha nagy leszel – próbálta békíteni a munkatársa. – Én lassan indulok hazafelé, vagy inkább gravitáló, hasson az a tömegvonzás a testemre egy tábla csokoládé után! – szedte fel a horgonyát. – Te is jössz?

– Ma már kellőképpen nem csináltunk semmit, hogy ne haladjunk, de legalább jól megkonzultáltuk. Ahhoz meg túl sokat

tökéletlenkedtem, hogy ne tudjak túllépni a nyavalygásomon – vette célba önmagát.

– Találkozzunk a buszmegállóban – indult kifelé a kollégája, de rögtön meg is torpant. – Majd elfelejtettem, felvettem az étkezési utalványodat – kotorta elő a zsebéből –, tulajdonképpen ezt akartam odaadni.

– Kösz – és a táskájába süllyesztette. – Ezzel is csak komplikálják az életet, ahelyett hogy a fizetés ekkora része adómentes lenne. Tavaly év végén elfelejtettem beváltani az utolsó havit, ebben az évben meg már nem fogadták el – morgolódott.

A megállóba kiérve melán szemlélte az utcai lámpák szóródó fényét a szemerkélő vízcseppeken. Ha a főnök pozíciója által determinált álláspont nem az első, hanem az egyetlen, az csak feszültséget szül. Mert a munkánk több mások utasításainak szolgálalkú végrehajtásánál, különben az ebből eredő diszharmónia ki tudja, miben fog kicsúcsosodni, vagy ami ugyanaz, alábukni. Úgy cirkulált benne félbemaradottságának elviselhetetlensége, mint ahogy egy máshol dolgozó ismerőseben, aki, mint mesélte, nem azért nem meri humorral oldani az ottani feszültséget, mert esetleg nem fog tetszeni a kollégáinak, hanem mert a felettesek által elvárt szertartásosság kiölte belőlük a szellemeskedés iránti affinitást (ráadásul egy kutatóintézetben, az értelem műhelyében). És ahol nincs humor, ott semmit sem lehet komolyan venni, az embert felőrli a „komolytalanság”. Mire a semmi útján idáig vergődött, a kollégája is megérkezett.

Hétvégén a szokásos látogatását tette az öregnél. Ezeknek a diskurzusoknak irányuk is volt, de még nem látta, mivé formálódnak. Alakulni kezdett körülötte a világ, pedig csak ő változott.

– Elégedett az életével? – kérdezte az öreg, ami talán épp váratlansága miatt belesimult eddigi kapcsolatukba.

– Hát, nem is tudom – ingadozott. – Azt hiszem, ha nem vagyok elégedett magammal, akkor az életemmel sem lehetek – próbálta határozottabbá tenni a bizonytalankodását.

– Ez a kettő, ha nem is egy, de olykor elválaszthatatlanok. Szóval? – faggatta makacsul a vendéglátója, a sürgetés halvány jele nélkül.

– Kevés, ahol tartok. Valahova el szeretnék jutni, aminek nem a külvilág a mércéje – majd elhallgatott, és az ablakon túlra révedt, mintha ott találhatná meg a választ.

– Már feltűnt, hogy keresi a helyét – vette át a szót az öreg. – Nehéz úgy élni, ahogy elvárjuk magunktól – folytatta. – Az étellel, de nem a léttel való elégedetlenség ösztönözhet bennünket. Tévtutunknak azonban gyakran az az oka, hogy a mindenkori körülményeknél másokat kedvezőbbnek ítélünk, melyektől mintha automatikusan helyre rázódna az életünk. Pedig nem mi vagyunk rossz helyen a világban, hanem fordítva, még ha értelmetlennek látjuk is az egészet. Nem önfeladó beletörődéssel elfogadva a helyzetünket, formálódhatunk, miközben önmagunk „végigjárása” nem elszakadás a világtól, nem elidegenedés vagy közöny, hanem távolságot tartunk tőle – fejtegette. – Azonban úgy látom, helyes úton jár, mert nem pusztán tagadni, elutasítani akarja életét, hanem igenelni is. Csak éppen feszültségként éli meg, hogy a külvilág egy másikon törtet. Ennek ellenében azonban nem haladhat, de meghasonulnia sem kell.

– Bár mintha ez a mostani világ is kezdene átalakulni, hisz egyre többen ostromozzák – vetette közbe.

– A változást még markánsabban az jelzi, hogy már kevésbé védik. És ahogy egyre többen bírálják, úgy romlik a kritika és a lehetséges változás minősége is – tette hozzá az öreg. – Ezért aztán a történelmünk kereke gördülés helyett inkább csak egy helyben forog. De még ha tágabb időperspektívában beszélhetünk is valamiféle társadalmi fejlődésről, akkor is le vagyunk maradva, mivel óriási a szakadék a mindenkori realitás és a

lehetőségek között, önmagunkhoz képest vagyunk késésben. Az uralkodó csoportok ugyanis évezredek óta úgy formálják a legitimitásukat, hogy végső soron a prekárius többség csak kullog utánuk, mert a nagy hatalmi adok-kapokban csak azt kapjuk, ami marad. Amiért talán nem véletlen, hogy a rendszereket a többség felett állókról nevezik el, akik az idő folyamán egyre passzívabb birtokokat uraltak: a rabszolgák gazdái után jöttek a földbirtokosok, majd a tőke bitorlói, illetve a közpénzből vagyonosodók. És eközben egyre vehemensebben építjük a romokat a következő s leginkább csak a felszínt érintő korszakváltozásokhoz, a mindenkori törvények ellenében. Mindössze annyi a változás, hogy a hatalomra törők hogyan próbálják a korszellemnek megfelelő ideológiai fejszűkítéssel elfogadtatni magukat, illetve újabb törvényekkel legalizálni az előjogaikat, álcázni és eltussolni a túlkapásaikat – taglalta az öreg.

– Azonban azt el kell ismerni, hogy még egy groteszk közfel-fogás is habarcsként szolgál.

– Az eszmei közösség ködösség: a homogenizáló kollektív ideológiák karámban tartják az értelmet. A politikai eszmék túl szűkek a társadalom összehangolására, inkább szembeállításra, megosztásra szolgálnak, miközben a hatalom arcnélküli tömeggé, infantilis egyének halmazává igyekszik gyúrni az embereket. Ám, még ha nem is állunk be egyik vagy másik politikai csoportosulás mögé, bizonyos fokú konformizmus elvárt a hatalom részéről, ezzel legitimálva is – fejtegette az öreg. – Azt gondolom, az eszmék, s ezzel cselekedeteink megalapozottsága az egyedi szólamok összecsiszolódásán múlik, mintsem a hatalom játszmáin. Trenírozva a gondolkodásunkat, immunisabbak lennénk a ránk tukmált ideológiák és különösen azok felszínessége ellen. Mert még ha nem is tudjuk eldönteni mindig, mi az igazság, a hazugság viszonylag könnyen felismerhető. Csak-hogy amíg elhisszük, hogy mások irányítására van szükségünk, addig még a rendszerrel szembeni demonstrálások is naivak, vérszegények. Amiért inkább ironikus rigmusokkal megkö-

szönhetnének a pártoknak a vezetést, hogy kiválva a tömeg fogságából, ráébredjünk megvezetésünkre, alávetettségünkre, és morajló tömegként a felszínt érintve ne csak rombolni legyünk képesek, hanem újat létrehozni, akár megkésve is; hisz ha háborogni kezdünk, akkor már rég rossz irányba mennek a dolgok, főként azért, mert nem is a legkiszolgáltatottabbak lázonganak a leginkább. Azonban a kifelé élés helyett befelé is szükséges haladnunk, koherensebb irányba terelve az előbbi – utalt a múltkoriakra. – Mélyebb önismerettel olyan szabályok szerint élhetünk, melyek a szigorúbbságuk ellenére is, mivel a külvilág helyett önmagunknak kell elszámolnunk, nagyobb szabadságot engednek, mint az olykor megengedőbb közösségi normák. Nem beszélve a jogi paragrafusokról, melyekből szinte bármi kihozható legálisan, mert nem az a tisztességes, erkölcsös, aki betartja a törvényeket, vagy éppen nem vét el- lenük. Sőt, aki ezekre hivatkozik, az leginkább a hitványságát, alávalóságát palástolja. Valójában az önmagunkba mélyedés, az önkorlátozás lehet az alapja a társadalom szerveződésének, irányításának, mivel ez többet kíván tőlünk a pusztá önérdeknél, semmint a rend látszatát fenntartó jogi előírások – boncolgatta tovább az öreg. – Már csak azért is, mert a túlburjánzó jogrendszer miatt egyre ingatagabb lábakon áll a társadalom, a jól szabályozottságra nem a minél több jogászskodás a jellemző. A jogbiztonság sokszor nem biztos pont, hanem sötét folt, és csak addig lehet bízni a fekete-fehér verdiktekben, amíg alkalmazni nem kell a törvény betűit.

– Szerintem már akkor a körvonalazott irányba orientálódhatnánk, ha többek közt értenénk, milyen hatással jár a pénz hitel és kamat természete vagy éppen a tőke előnyben részesítése a munkával szemben – hozott példákat, mire az öreg bólintott, hogy érti, mire gondol. – Mert ha még ezekkel az egzaktul leírható folyamatokkal sem vagyunk tisztában, akkor tévúton járva a politikusok jóléti „megoldásai” között hanykolódunk, még ha a többség akarata érvényesül is, különösen,

hogy a választás helyessége leginkább csak a voksolás napjára érvényes.

– És a „hatalmat” csak olyanoknak lenne szabad átengedni, akiknek nem az a fontos, hogy mások előtt legyenek, hanem képesek megkérdőjelezni az irányító szerepüket; a hatalom nem állhat a társadalom felett – folytatta az öreg. – Mert ugyan megbuktatható egyik vagy másik kormány, gyakorlatilag ugyanazt kapjuk mindegyiktől, mert aki hatalomra jut, annak egy választása van: megtartani azt. Így viszont azokat szolgáljuk, akik mások alányomásával, kontrollálásával akarnak érvényesülni; és csak annyira orvosolják a társadalmi problémákat, ahogy a szörfözés okozza a tenger hullámmását. A hatalomakarók demokratikus hatalomra juttatása összességében olyan, mintha saját magunkat akarnánk a hajunknál fogva felemelni. Szóval, amíg a hatalmi apparátuson keresztül az erőfeszítéseit meghaladó befolyással bíró klikk determinálja a sorsunkat, addig a magunk kárára cselekszünk.

– Bár az is igaz, hogy egyetlen regnáló rezsim sem megy teljesen szembe a társadalommal – szólt közbe.

– Viszont csak annyira toleráns, hogy a folyamatok üttöerén tartva a kezét, minél kevesebb önkorlátozással tudja kontrollálni – reagált az öreg. – Törvényhozóként a jog felett állva olyan paragrafusokkal bátyázza körül magát, hogy még felelősségre sem igen vonható, vagy éppen a számára kényelmetlen tényeket mondvacsinált indokokkal titkosítja. Nem mellékesen pedig a hatalom bárkit veszélyesnek tekint magára nézve, paranoid módon még a felül levőket is, amiért mindenkit figyelnek. Persze a titkosszolgálat javára írható, hogy ha valaki elfelejt valamit magáról, akkor erről legalább valahol felvilágosítást kaphat – jegyezte meg szarkasztikusan. – De a közpénzből fenntartott rendőrség is az államhatalomhoz lojális, s a rendfenntartás helyett, ugyanis a rendet nem lehet erőszakszervezettel megteremteni, csak a rendetlenség felszámolására alkalmas – boncolgatta tovább az öreg. – A politikusok uralta közélet, a

hatalom prizmáján keresztül érvényesített obskúrus törvények és az aktagyártást léte alfájának és ómegájának tekintő, önmagát dagasztó bürokrácia gyilkos hármast alkotnak a földi halandókkal szemben. A köz szolgálata csupán látszat, magunkat alávetve pedig hasonlunk a rezsimhez, miközben a biztonságunk az államnak való kiszolgáltatottságból ered. Holott a biztonság valójában az, hogy képesek vagyunk orvosolni a problémáinkat, s nem mások korlátozzák a szabadságunkat. Vagyis legfeljebb az szavatolhatja a biztonságunkat, akitől meg tudjuk védeni magunkat – vontam meg a konklúzióját. – A világunkat eluraló politikai és gazdasági érdekeket propagáló manipulációk ösztönlénnyé degradálnak bennünket: az adott ingerre úgy produkáljuk az obligát választ, mintha a sajátunk lenne. Még a prédikálók is hisznek benne, hogy vehemensebben védve igazukat, kettőt sem tudunk úgy lépni, hogy ne botlanánk hülyeségbe. A félrevezetések a társadalmi berendezkedésünk alapját képezik, aminek „megalapozottsága” attól függ, hogy hányszor szajkózzák el nekünk az ideológiai kiméráikat.

– Pedig sok olyat „gyárthatnának”, amire szükség lenne.

– Az nem lenne kifizetődő, ha nem a ránk erőltetett terméket, szolgáltatást vagy rögeszmét fogyasztanánk ebben a gondolatcsőszök által fényezett burokvilágban. Noha olyan világok is vannak, amelyeket saját magunknak kellene megvilágítanunk legalább pislákoló lámpásként. És még sötétebbé teszi ezt az önámítást, hogy nem látjuk a fény hiányát sem. – Az öreg gondolatának súlyosságát mintha a szobába beszűrődő napfény pillanatnyi elhalványulása is jelezte volna. – Kanalizált életünkben egy retusált képet tekintünk valósnak, semmit sem megtudva ebben a pszudoinformációs kirakattársadalomban, mindenesetre rosszul, mint ahogy a politikusoktól vagy éppen a kreativitást megcsúfoló marketingesektől, mert ha nem is állítanak egészében valótlant, a valóstól messze vannak, félígazságaik csak a teljes félrevezetésünkre szolgálnak; odáig jutva, hogy legfeljebb annak lehet hinni, amelyik nem propagálja

a portékáját. Olykor pedig már nem is a propagandájuk tárgyát reklámozzák, hanem egy csábító élményt. Azonban számon kérve ígéreteiket, mi válnánk nevetségessé – mondta az öreg. – Végső soron a cifra látszatújdonságok vékonyszellemű fogyasztójává degradálódunk, pedig a propaganda ugyanúgy elfogyaszt bennünket, sőt.

– Körülbelül úgy, amikor az utcán csak kapkodjuk a fejünket a tolakodó reklámoktól, vagy hogy elkerüljük, vagy hogy bámuljuk, és végeredményben csak az „utat” nem látjuk. Mint ahogy a világhálón a hirdetések villódzó özöne is túl nagy ár az ingyenes tartalomért – hozott számára bosszantó példákat.

– A fogyasztás forszírozásával passzivitást erőltetnek ránk – folytatta az öreg. – Tulajdonképpen annak kellene hajtania bennünket, aminek szűkében vagyunk, amikor a szükségleteink szerint való élés még nem szűkölködés, annál is inkább, mert ebbe olykor egy kis extra is belefér. A javak harácsolása azonban részlegességgel jár, mert ilyenkor többet és többet akarunk, túlzásokba esve kevesebbé válunk, kiüresítve emberi dimenzióinkat. Mivel a teljesség sokkal inkább azzal függ össze, hogy minél több mindenről le tudunk mondani, ami még nem aszkétizmus, mert akkor az életről való lemondás emésztene el bennünket. Szerzés, elvétel esetén pedig ne csak kompenzáljuk a környezetünket, hanem gazdagítsuk is, ezzel alapozva meg az egyensúlyunkat, mert ha többet várunk el, mint amennyit adhatnánk, akkor nem is érdemlünk semmit. Ezzel szemben sokunk a fejlődést csak a környezet felélésével tudja elképzelni, uralkodva rajta. Jóllehet egy magaskultúra sosem alárendelő. Szóval, a bennünk levő hiányt kell csökkenteni, és ne csupán többet akarjunk egy adott szinten, mert így önmagunktól távolodva egyre nagyobb hiány keletkezik bennünk más téren, ami túlmutat a pusztá fogyasztáson. Ezáltal tisztában maradhatunk a szükségleteinkkel, a hiányainkkal, azzal, hogy milyen szinten kell „nullába” hozni magunkat a továbblépéshez, lényünk ki-terjesztéséhez.

– Ilyen gondolatok helyett manapság nagyobb a fogékony-ság a cégek gerjesztette fogyasztásra – utalt korunk kórjára.

– Noha például a reklámok már önmagukban is ellentmon-dások, mert akinek valóban szüksége van valamire, az nem ezekből tájékozódik, akinek meg nincs, annak feleslegesek – folytatta. – Akinek viszont elég az efféle túlegyszerűsítés, an-nak teljesen mindegy, mit kap, így szintén felesleges számá-ra. A marketingesek azonban ezt az ellentmondást sikeresen „feloldják” a pénztárcánkban kutakodva, konzumidióta akció-harcosokként csak azokat az impulzusokat vesszük észre, ame-lyekre idomítva vagyunk, ráadásul azzal frusztrálva magunkat a nonstop akciók világában, nehogy elszalasszuk a remek ajánla-tokat. Pedig az ilyen leárazások sokszor nem többek, mint hogy az eredeti ár fölé egy nagyobbat firkantanak, majd áthúzzák, vagy csak kibiggyeszti az akciós táblát a régi ár mellé – hozott példákat az „olcsóságra”. – Nagy luxus az ilyen reflexszerű élet! A marketing ugyanis nem más, mint hogy az általa szétkürtölt olcsósággal, hogyan költsünk úgy többet, hogy azt kevesebb-nek higgyük. A hülyeségünknek pedig nincs olyan nagy ára, amit meg ne adnánk érte. Szegénységi bizonyítványunk, ha az életünk tartalmatlanságát a bevásárlókocsi tartalmával töltjük meg, amikor csapongó, ráncigáló vágyainknak engedve pró-báljuk ki ezt is, meg azt is, hisz egyszer élünk... Pont azért, mert egyszer élünk, a pillanatnyi impulzusoknak engedve nem élhetünk a lényünket szétforgácsoló kábulatban, már ha töb-bek szeretnénk lenni önmagunk karikatúrájánál – mondta fanyar mosollyal az öreg. – Ne a generált sablonoktól váljunk sorozatban gyártott, uniformizált egyéniséggé, amikor követ-jük a legújabb divatot, az időtlen idétlenséget, mely sohasem megy ki a divatból. És még csak azt sem mondhatjuk, hogy a „Valósítsd meg önmagad!” varázsigénk révén a sugallt érzést kapjuk, mert ha nem fektetünk önmagunkat is emésztő, s egy-ben építő energiát tevékenységünkbe, akkor kérészéletű örömet érezve frusztrált pillanaterberként újból futunk ez után a cégek

által előregyártott, kifecamított érzés után, olyan túltelített buborékörömöt kapva, mely megszületésekor azonmód szét-pukkad, hogy nyomban egy újabbat fújjanak.

– Az ember zavaró tényező számukra, aminél csak az zavarja jobban a vállalatokat, hogy nem iktathatják ki teljesen – értett egyet.

– Bár nem is kell nagyon becsapnunk magunkat, mivel a butaságunkra rájátszva egy hazudott világban vegetálhatunk, melyben annál inkább vagyunk valakik, minél több csillogó kelléket sikerül ballasztként magunkra aggatnunk. Ez talán elég érv lenne a visszásságaikra, ha a másik oldalon is érvek lennének, de ott a pénz van, ezért mindig azt kapjuk, ami nagyobb profitot hoz – jelentette ki az öreg. – Ezek a másokat félrevezető trükkök önmagunk megtévesztései is egyben, az idomított és szüntelenül fecsegő egónk által, mert a látszaton kívül nem tettünk semmit, miközben elfeledkezünk az élet nagyságát adó „kis” dolgokról és önmagunk valójáról, és akkor hiába tartunk lépést a rapszodikus trendekkel, mindig le leszünk maradva – összegezte az eddigieket. – Gyakorlatilag már csak a megvezetéseket tudjuk elviselni fonák életünk igazaként, önmagunkat kímélve és igazolva a hazugságainkkal. A meggondolt gondolatok zavarólag hatnak, és csak ahhoz vagyunk okosak, hogy a butaságunkat kimagyarázzuk. Azonban optimista vagyok, mert egyszer talán eljutunk odáig, hogy feltegyük azt a kérdést, hogy mennyit kell még hazudni, hogy annak is lássuk... Aki szerint jelenleg nincs értelmes élet a bolygónkon, az érti, miről van szó, aki szerint meg van, az nem – merengett maga elé az öreg. – Az egyre nagyobb olcsóság, vagyis amit mással akarunk megfizettetni, egyre nagyobb árat követel tőlünk, mert majd a teljes veszteséggel kell egyszer elszámolnunk. Ám addig is azzal ámítjuk magunkat, hogy ha mindenki nyer az érdekeit követve, akkor mindannyian nyerünk, holott önkorlátozás nélkül végül még akkor is veszítünk, ha egy végtelen erőforrású bolygón élénk, hiába lesz többünk, ha kevesebbek leszünk emberileg.

– A globalizáció körpályáján pedig önmagunkkal konfrontálódunk, és azon bosszankodunk, miért nem tér ki előlünk a tükörképünk. A homogenizált földgolyó helyett a gyökereiket megtartott kisebb közösségek hálózatos világára lenne szükség. Mert gazdagságunk, mármint a nem anyagi, attól is függ, hogy hány másik kultúrával állunk kapcsolatban, azonban attól annál kevésbé, hogy hányra tudjuk ráerőszakolni a civilizációs „vívmányainkat”, létezési űrbe taszítva másokat – rezonált az öreg gondolataira.

– Rádásul önmagunkat is, mert ugyan a találmányaink, melyek legfeljebb eszközök lehetnek, semmint célok, könnyebbé tették ugyan az életünket, mégsem oldják meg az alapproblémáinkat, mivel amire valóban szükségünk van ezek megoldásához, az már évezredek óta a rendelkezésünkre áll, legfeljebb rosszul élünk vele. Mi több, olykor a „haladás” megoldásai okoznak a kezdetinél is nagyobb zavart, elkényelmesedve túlságosan is függővé válunk az új technológiáktól – fejtegette az öreg. – Ideológiai rabszolgaságunkban, elsősorban az életünket átpolitizálók, a fogyasztást, szerzést erőltetők bekebeleznek bennünket, még magukat az irányítókat is. És aki nem áll be a sorba, az lemarad; de ha mindannyian beállunk, akkor is lemaradunk. Csak az általunk „belakható” környezetben alakíthatunk ki szerves egységet, ahol sem az egyén, sem a közösség nem élvezhet elsőbbséget.

– Ha jól értem – szólalt meg –, akkor ne egy rajtunk túlnövő kisebbség akaratától függjünk, hogy ne a társadalomra oktrojált kényszerek szülte ellenállásból merítsünk erőt. Bár társadalmi utunk nehézsége, hogy nem ritkán ugyanazokkal kerülünk összeütközésbe, versengünk, akikkel együttműködnünk is kell.

– A rivalizálás ideáját úgy belénk nevelik, hogy már a győzelem ténye legitimálja, míg kooperáció esetén olykor túlságosan alárendelődünk. Mások meg fából vaskarikát csinálva versengő együttműködésről szónokolnak – folytatta az öreg. – Előbbre viszont úgy juthatunk, ha másokat is emelünk, amikor még

a konfrontációkon, a pusztá érdekérvényesítésen úgy kerekedünk felül, hogy a másik ne legyen legyőzött, alárendelt. Mert különben a győztes, ragaszkodva a hatalmi helyzetéhez, alacsonyabb szintre süllyed. Sőt, a legyőzötteknek, aki kétségkívül veszít, az alárendeltség adhat méltóságot. Egymás által, egymást emelve lehetünk többek, mint ahogy két fél boltív is egymásnak feszülve, ugyanakkor támaszkodva több, mint külön-külön – szemléltette.

– De hogy emelhetünk olyat, aki a másikon akar felülkerekedni?

– Például azáltal, hogy nagyobb erőfeszítésre bírva a másikat, ön maga korábbi attitűdjét számolja fel úgy, hogy hozzáállásának „fordított” vizsgálatára készítetjük, többek közt a gondolkodásának ellentmondásaival, iróniával. Ugyanakkor önmagunkkal szemben is kritikusnak kell lennünk, önvizsgálatot tartva. És az előbbihez hasonló módon viszonyulunk azokhoz is, akiknek túlságosan alárendelődnénk nézeteltérés esetén, hogy a másik, visszaélve jóindulatunkkal, ne pazarolja az energiáinkat – majd zárásképpen hozzátette. – Kapcsolatainkban mások viselkedése a mi felelősségünk is, és annál inkább minél kevésbé vagyunk képesek önmagunkba mélyedni, eljutni odáig, amiről azt mondhatjuk, hogy ezektől váltunk közösségi, s egyben autonóm lényé, mert nem embernek születünk, hanem emberré válunk, ha sikerül.

4.

Egyik nap az irodájába tartott, amikor váratlanul egy integető hang szólította meg a folyosón.

– Meg sem ismer?

– Csak nem itt dolgozik? – kérdezte meglepődésének hangot adva, amikor a buszon megismert nő alakja formálódott élettelivé előtte, akitől oly nehéz szívvel vált el a konferencia estéjén.

– Nem egészen, csak részt veszek egy közös projektben – pontosította a nő.

A projekt számára a munka csatornázását és az ember szétदारabolását jelentette, de a nő látványa hamar túllendítette zavaró gondolattörmelékén.

A megismerkedésük után gyakran gondolt a nőre, nemritkán a lelkén túlcorduló ábrándozással, de aztán elhalványultak az emlékek vagy inkább a képzelete. Most kapott még egy esélyt – de hogy élhet ezzel, ha a korábbival sem tudott?

Esténként a napló feljegyzéseit rendezgette, azonban létének hézagosságát csak fokozta, hogy soha nem fogja megtudni, olykor mi töltötte ki a nagyapja életének egyes részeit, mert az előtte levő lapok vagy elkallódtak, vagy nem is formálódtak meg az oldalakon. Talán így vesznek el életünk egyes darabjai is. Pedig nincs más számunkra, mint az életünk könyve, melyet magunkról írunk magunknak. Mely nem egy forгатókönyv, ahol jelenetről jelenetre haladunk, hanem amelyben olykor ide-oda „lapozunk”, hogy a különböző szálakat egymásba szőhessük.

Sokáig nem tudott szabadulni attól a gondolattól, hogy volt-e joga egyes részekhez hozzátoldani, s így megváltoztatni

a nagypapa életét, a sajátját azonban igen, mert ebbe már ő is beletartozott, és nem ő egészítette ki másvalaki életét, hanem abból használt fel epizódokat a saját életéhez és képzeletéhez.

A munkahelyén egyre gyakrabban kereste a nő társaságát. Szándékát a nő is érezte, melyet ő titkolni sem próbált, hisz ha leplezné, akkor nem is akarna semmit sem tőle. Szerelmes vágya azonban hiábavalóan próbált nemesedni, mert tusakodó lelkében a nő és a szerelem külön létezett.

A következő hetekben többször is találkoztak, az egyik hétvégén színházba mentek; azonban öreg barátjáról sem feledkezett meg, akinél legutóbbi látogatásakor egy összefűzött kéziratot pillantott meg az íróasztalon.

– Bizonyára magára ismerne benne – utalt kissé sejtelmesen az öreg az írásra, de úgy, mint amiben semmi titok sincs.

– Elolvashatom?

– Ha szeretné, bár nincs még kész – mondta az öreg, miközben ő találmára belelapozott.

Nem is időzött aznap soká a barátjánál, izgatottan távozott, mintha valahol máshol lenne fontos dolga.

– Mikor kezdenek? – kérdezte színpadra lépve a szerző az ott ücsörgő színészeket.

– Most telefonált a rendező, hogy nem tud jönni – jött vissza szinte végsőzóra a színészek egyike.

– Szerintem tartsuk meg a próbát – javasolta a szerző.

– Ha gondolja. De a művész még hiányzik – szólalt meg egy másikuk.

– Meg fog érkezni időben, hisz a darabban is késik.

Egy fiatalabb férfi jön sietve.

KÓPÉ (*Hetyke alázattal*) Bocsánat a késésért!

– Ön a művész? – tudakolja a szerző.

– Milyen író az, akinek még a saját műve is meglepetést okoz?! – veti oda flegmán.

– Talán nem is olyan rossz – válaszolja a szerző.

– Akkor arra is rájön, ki vagyok.

TUDÓS *(A meghívottak listáját böngészi. Az érkezőhöz)* Ön nincs rajta.

KÓPÉ Én sosem vagyok meghívva, legtöbbször mégis jelen vagyok, legfeljebb nem vesznek észre.

– Hát akkor folytassák – mondja a szerző, és a háttérből figyel a továbbiakat.

MESTER Bár talán nem fogunk sehova sem megérkezni, mert mintha nem egy nyelvet beszélénk. Hiszen ami nem racionális, az még nem feltétlenül észszerűtlen.

FESTŐ Ahogy a művészetekben.

TUDÓS Á, a művész úr! Észre sem vettük.

KÓPÉ Mert velem voltak elfoglalva.

TUDÓS *(A festőhöz)* A művészetek olykor túlságosan nagy teret engednek a fantáziának.

FESTŐ Nem elég csupán lemásolni a látványt, mert a lényegi, a látvány „mögötti” egyben képzelet is.

TUDÓS Ám szubjektivitásában elvész az objektivitás.

FESTŐ Ha a világ és a képzelet közti látszólagos eltérést felismerjük, akkor nem, miközben a mély valóság a képzeletet is képes felülmúlni. Az esztétikában pedig még a csúnyát is meg lehet szépen ragadni, mert csak a tetszés szubjektív, nem a szépség. *(Majd ahogy érkezett, olyan észrevétlenül távozik.)*

FILOZÓFUS A korokon átívelő művészet szabadabb, amiért kevésbé következetes, és olykor túlságosan szimbolikus. De még így is jobban rezonál a világra, mint a vallás, mely legfeljebb a kinyilatkoztatások igazolását engedi „szabadon”: változtathatatlanságát folyton az adott korhoz igazítva.

TEOLÓGUS Az egyház a szentet hirdeti.

KÓPÉ A spiritualitás kiüresítésével járó intézményesítés megálszent. Az egyházzal olyan köd borult az elmére, amit semmilyen isten nem tud fellebbenteni.

TEOLÓGUS Az egyháznak lehetnek hibái...

KÓPÉ *(Közbevágva)* Mert elvárja, hogy a szellem temetésével bálványozzuk a világ teremtőjét. És ha ez a demagógia nem kerget örületbe valakit, akkor nem érti, miről van szó. Viszont ha örületbe kergeti, akkor hogy érthetné, miről van szó?!

TEOLÓGUS Isten szava utat mutat a földi halandóknak.

KÓPÉ Inkább tévutat, mert látók helyett követőkre van szüksége. Az ég ígéretével alányom a „felülről” zárt világa.

MESTER A mennyei szférák helyett önmagunkban próbáljunk magasabbra jutni. Annak ellenére, hogy minél inkább megtapasztaljuk, olykor milyen aljasságra képes az ember, annál nehezebb hinni benne, azonban egy isten istenítése nem hozza el a megváltást.

TEOLÓGUS Az istenhit jár egyedül igaz és erős hittel.

KÓPÉ Olyan hazugságban hinni, amiről tudjuk, hogy hazugság, ahhoz kell igazán hit. A belénk nevelt istenhit csupán gyenge hit, mert egyfolytában megerősítésre szorul.

TEOLÓGUS Istenben való hit megkérdőjelezhetetlen.

KÓPÉ Mivel nem kell érteni.

TEOLÓGUS Ahogy minden tudásban van bizonytalanság, úgy minden hitben van megalapozottság.

MESTER Az igazi „hívő”, nem tartva hite megkérdőjeleződésétől, olyanban hisz, amiben kételkedni lehet, hogy a hitből tudás legyen.

KÓPÉ Ami meg már túlmutat a vallásos hiten.

TEOLÓGUS Isten a tökéletes abszolútumával bizonyosság számunkra.

KÓPÉ Isten végtelen tulajdonságai, mint a mindenhatóság, a mindentudás olyan ellentmondáshoz vezetnek, melyeket nem lehet feloldani még istenibb tulajdonságokkal. Így csak az állítható, hogy semmi isteni nem állítható róla. Az abszolút, mindentől függetlenként pedig nem létezhet, mivel minden létező olyantól is függ, ami nélküle is létezik. Isten általunk létezhet, miközben tagadnunk kell isteni voltát, sőt létezését.

TEOLÓGUS Isten ellen nem lehet észérvekkel érvelni.

KÓPÉ De ami ebből következik, az ellen igen.

TEOLÓGUS Isten mégis erőt ad az elviselhetetlen ellen.

KÓPÉ Aki még a rossz iránt is közönyös.

TEOLÓGUS Szolgái vagyunk. Neki kell elszámolnunk.

KÓPÉ Az ilyen feloldozás képmutatás.

TEOLÓGUS (*Kópéhez*) Önből hiányzik a...

KÓPÉ Nem, én csak tükör vagyok, azt mutatom, ami másból hiányzik.

TUDÓS Hiába van mindenre válasza a vallásnak, semmire sem tud következtetni. Még a csodákat is egykedvűen fogadja. Biztosnak tűnő állításaihoz bizonytalan úton jut, hisz „hézagait” az isteni beavatkozással pótolja ki. Ezért a végtelenül bonyolult helyett indokoltabb a tudomány módszereivel egyszerű építőkockákból építkezni, mert egy istenkép túlegyszerűsítés, ugyanakkor túlbonyolítás is: túl egyszerű egy túl bonyolult entitással magyarázni a világot.

FILOZÓFUS Bár a kutatás gyakran „favágássá” silányul, mert a tudomány művelőinek többsége az elültetett új értelmezési keretrendszer ágaira felcsavarodva próbál a diszciplínák fegyelmezettségével minél magasabbra kapaszkodni. Csupán azon buzgólkodnak, hogy miképpen artikulálják és toldalékolják az újabb adatokat az adott koordináta-rendszer keretein belül. Közben észre sem veszik, hogy egyre ágas-bogasabbá téve maguk alatt vágják a fát, mely egyszer csak dőlésnek indul a saját súlyától, elültetve egy újabb csemetét, melyben úgy vannak benne az előzőek, hogy azokat olykor ki is zárja.

TUDÓS A tudomány által azonban gyarapodik a tudásunk.

FILOZÓFUS A tudásunk szélesebbé tétele nemcsak a halmozódó adatok újraszervezéséből ered, hanem az új értelmezési keretrendszer megrajzolásából is: az észszerűtlenségeket felismerve az addig észszerűben, feloldjuk az ellentmondásokat, hogy felbukkanhasson egy átfogóbb elképzelés, amikor a korábbi szűkösebb elméletünket már csak túlbonyolítani tudnánk az újabb ismereteinkkel. A tudományos megismerés

összességében nem egy kirakós játék, mert ugyan az újabb részletekkel részletgazdagabbá válik a puzzle, ám olykor az egész kép is módosul, szemléletmódjukban új elméleteket szülve. A továbbra is érvényesnek tartott korábbi elméletek pedig nem határesetei az alapjaiban újaknak, csupán bizonyos esetekben elégséges a régieket használni.

KÓPÉ A világ egy tökéletes rejtvény, ismereteink gyarapodásával nem csökken a távolság a tudásunk és a világ között.

TUDÓS A tudomány a vallással ellentétben azonban képes felülvizsgálni magát.

FILOZÓFUS A tudomány megalapozott tévedés. A lényeket mellőzve a tények által érvel egzaktul, a részek igazságaihoz ragaszkodva, míg a vallás a tényeket mellőzve a lényegről beszél homályosan, végső igazságot kínálva. A tudomány mára korunk vallásává vált, „megváltást” várva tőle. Miközben megfosztotta az embert központi szerepétől a heliocentrikus világképpel, majd letaszította a fejről a teremtés koronáját az evolúcióval, és végül a tudattalan felismerésével rámutatott, hogy nem vagyunk önnön életünk tudatos formálói, de nem ezért embertelen, hanem mert elfeledkezett az emberről.

TUDÓS A tudomány feladata a világ objektív megismerése...

MESTER Vagy inkább szubjektív valónk objektívvé tétele.

TUDÓS ...vagyis az adatokból a törvényszerűségek felismerése.

MESTER Teljességében semmit sem érthetünk meg a róla szerzett adatok alapján.

KÓPÉ Mégis mederbe tereli logikánk parttalanságát, mivel a világ több pusztá gondolatnál, formalizmusnál.

MESTER Igaz. Bár a mélyebb tudáshoz gondolatnélküliség is szükséges, még ha a világ szemlélete is már interpretációval terhelt.

FILOZÓFUS Mintha hangosan gondolkodnánk együtt.

KÓPÉ Hangosan nem lehet gondolkodni.

FILOZÓFUS Akkor hallgassunk!

KÓPÉ Majd ha egyedül maradunk, mert ott még nem tartunk, hogy a hallgatásból értsük egymást.

FILOZÓFUS Ezt hogy értsem?

KÓPÉ Hát ezért nem tartunk még ott. A filozófia a nagybetűs igazságkeresése során egy végeláthatatlan masszához vált hasonlatossá: a legtöbb területén nincs olyan eredménye, melyre építeni lehet, sem olyan, amelyik biztosan elvethető.

FILOZÓFUS Ezek elmélyült gondolatok, nehezen érthetők elsőre.

KÓPÉ Sokadjára meg sehogy sem, a trivialitást is csak bonyolítja. És ezt kompenzálандó, túl kategorikus válaszokat akar adni.

FILOZÓFUS Ön szócséplésnek tartja a filozófiát?

KÓPÉ Céplésnek, termékenyítő mag nélkül, amikor a gondolatok önmagukba térnek vissza.

FILOZÓFUS És néha pont így előremutató.

KÓPÉ Ez igaz. Azonban a filozófiának még csak nem is bölcsesket kell mondania, hanem szemléletmódnak kell lennie.

MESTER Az ember a különböző világképeivel addig távolodott önmagától, hogy most már nem mellőzheti önmaga meghaladását.

(Mindenki el, az író előlép, s bizonytalan bölcsességgel széttárja a karját.)

– Különös, hogy kilépéskor nem kértek semmit – babrált a kezébe akadt jeggyel az előadás után, már az utcán.

– Mert az ingyenes – válaszolta a nő.

– Inkább kötelező, mert a színházban élésre jogosító drágább lenne. Bár talán még így is olcsóbb, ha a színészkedéseink árát nem a való világban kellene megfizetnünk – gyűrte zsebre a beszélgetésük tárgyát. – Furcsa előadás volt – kanyarodott vissza a látottakhoz. – Az eleje úgy volt egy színdarab próbája, hogy nem volt az, akár az életben, mert ott sincs próba, mégis olykor próbára tesz bennünket – tűnődött. – Hazakísérem – javasolta, mert csak most vette észre, nem is tudja, merre ballagnak.

– A mű – folytatta – több volt színháznál, önálló életre kelve vált a szerző életének részévé – tűnődött, s a nő halkan lépkedett mellette. – Életünk színházában az előre meg nem írt szerepeink olykor észrevétlenül válnak énünkkel, maszkjainkban csak birkózunk önmagunkkal és másokkal, mert nem tudunk távolságot tartani tőlük, sőt, ragaszkodunk hozzájuk, és végeredményben valamiféle mesterkélttség lesz a természetességünk. Noha a szerepeink nélkül nem azok lennénk, akik vagyunk, lényünk mégis több ennél.

– Mire gondol? – szólalt meg a nő.

– A férfi és a nő játékában a férfit a nő látványa teszi vakká, a nőt meg a férfi bókja. Mégis, amikor a szerepeiket eljátszva a nézésből látás, a hangokból hallás születik, az már nem pusztán szerepjátszás – komolyodott el egy árnyalatnyit. – De most úgy érzem, csak szerepeket játszunk – nézett a nőre, akinek a sminkje megmutatta, ami megfogta őt, de elfedte azt, ami megtarthatja.

Úgy haladtak egymás mellett, mint két part, amelyek közt átfolyik életük folyója, és úgy távolodtak el egymástól, mint amikor a tengerhez érve eltávolodnak a partok. Mert ugyan kettőjükhöz önmagukon át is vezet az út, de az kevés, amit egymásnak adhatnak, ha nem lépnek a folyóba, hogy a tengerbe érkezhessenek.

Útjaik különváltak, alig szóltak egymáshoz. Ez a hallgatás azonban nem volt kínos, a beszédet érezte annak. Ám ha nem tudnak szépen búcsúzni, akkor az együttlétük is csak megjátszott volt.

– Értem – szólalt meg a nő, amikor a lakása elé értek. Mert érzi, gondolta magában, s a nő szemében olvadozó, de soha fel nem olvadó lelkének fátyolos csillanása maszatolta el pillantásának díszítését. Ebben a jóleső bánatban értette meg, mit veszített – véglegesen. Kapcsolatuk egy konferencia előadásai után bontakozott ki, és egy színházi után ért véget, ami több volt számukra egy előadásnál, de nem több szerepjátszásnál.

– Tudja, én mindent feláldoznék kettőnkért. Még magunkat is, de azt hiszem, az is kevés lenne – fogta meg a nő kezét. – Nincs véletlenül magánál egy csók? Ha van, akkor kérek, és ha megbánja, visszaadom – imbolygott kapcsolatuk szakadékanak szélén.

A nemek szimbolikus harca az ajkukon maradt csókkal pecsételődött meg, azonban a lelkek tánca nem érkezett el. Mégis teljesnek érezte, mert csak egymásnak adhatták, és egymástól kaphatták.

– Figyeltem önre, magamra, de kettőnkre nem tudtam – kóborolt el lelke.

Összefércelt érzéseikben ösztönösen keresték magukat, ám ennek felfeslése után csak az édes heggel való elválás maradt. Szótlanul álltak az érzések fojtottságában, melyet csak a szívek bűnült kalimpálása kísért.

Nemsokára a kapu becsapódott a nő mögött, de nem úgy, ami kirekesztette. Noha volt benne valami lelket átjáró hidegség, mint amilyen élesen az utca mesterséges megvilágítása vált el a nő alakját és vele az ő ábrándjait elnyelő kapualj fekete mélyétől.

Ahogy a fények aláfolytak a lámpaoszlopokon, úgy hullajtotta el elárvult kósza lélekként szétporladt érzéseinek darabjait baktató nyomorúsága mögött.

– Szívesen elmennék – szólalt meg zavartan, amikor az egyik nap megcsörrent a telefonja, és az egykori titkárnő hangját hallotta, akivel azóta nem beszélt, hogy az születési szabadságra ment. – Csak azt mondd meg, hogy találkozni is akarsz-e velem, mert ha nem, akkor olyankor megyek, amikor nem vagy otthon – próbálta meglepődését a másokra hárítani. – Rendben – fogadta el a rövid diskurálás lezárásaként az invitálást. Bár lehet, hogy ez a meghívás elsősorban nem az ő személyének szólt, hanem a kolléganője próbálta általa is legalább résnyire

tárni a gyerek első éveivel járó bezártságát, futott át az agyán, kicsorbítva a nő feléje való nyitását.

Még egyszer megnézte, hogy jó helyen jár-e, majd a csengő hangja adta hírül a megérkezését az ajtó túloldalán levőknek néhány nappal később.

– Könnyen idetaláltál? – fogadta egykori kolléganője.

– Persze. Sokat segített az általam tájékozási pontnak adott nem létező tárgyak múzeuma, meg az a templomtorony, amelyben visszafelé játsszák el a harangszót.

– Nem változtál semmit – mosolyodott el meghívója.

– Miből gondolod, hisz csak az elülső oldalamat láttad?

– Mert mi nem csupán a szemükkel látunk – válaszolta a nő.

– Te sem változtál előlről – fixírozta. – Megfordulnál, hogy hátulról...

– Ez csak megerősíti a véleményem.

– Pedig én sokat változtam – majd villanásnyi szünet után hozzátette. – Hátrányomra. És mióta kitöltöttem egy önismerteti kérdőívet, azóta meg már ki sem állhatom magam.

– Ha nem állhatod ki, akkor gyere be – hívta kedvesen a vendéglátója.

– Jó, de csak utánad – intett –, mert mégiscsak meg szeretnék bizonyosodni, hogy abból az irányból sem változtál. Meg különben a második hely is szép eredmény mögötted – tette kerekébbé, ha nem is meggyőzőbbé az érvelését.

A nappaliban játszadozó gyerek kíváncsian tekintett rá.

– Még nem is láttad – vette karjába az anyja a kicsit.

– Hát ő a férjeddal alkotott közös génállományotok. És működik is? – szemlélte a kis jövevényt.

– Néha nagyon is, igaz? – simította végig kezét a hozzábújó, de már a külvilág felé is kacsingató kincsének bongyor fürtjein. Egyikük sem birtokolja a másikat, mégis egymáséi; de a kapcsolatuk egyben aszimmetrikus is, a gyerek az anya kiteljesedése, amikor a nő megsemmisül, és anya lesz testének és lelkének újjászületésekor.

– Látom, megbízik benned. Mert még nem ismer – közben a táskájában kotorászott, és az előkerült játékot a csöppség felé nyújtotta, aki pici ujjával és felragyogó szemével ölelte körül új szerzeményét. Az asszony megköszönte az ajándékot, szóban; a gyerkőc is, két kis bájosan mosolygó gödröcskével az orcáján. – Milyen kis pufók az öröme.

– Végre hízik a kis gyöngyöm, láttad volna a pindurka testén lötyögő bőrröcskét születésekor – cirógatta meg élete beanyozóját.

– Mert ugye hiába kértelek állapotosságod alatt, hogy az nem állapot, ha a kettő az egyben formációban csak a saját étvágyadat csillapítod, és olyan valakiét nem, akivel ebben a bensőséges viszonyban annyira közel álltok egymáshoz, hogy még a távolság is negatív köztetek. Így nem csoda, ha a csöppnyi bőrruhája is nagyobb lett rá egy-két számmal a különválásotokkor – kérte rajta számon kedvesen. – Azért neked is van itt ajándék, mégpedig az, hogy ezek után nem kapsz büntetést. De ha jól látom – matatott ismét a táskájában –, a büntetés mellett lapul itt még egy kis apróság – és egy doboz csokoládét nyújtott át. – A jövő héten lesz a névnapod, ha jól tudom. Habár mindegy is, nem azért adom.

– Nem kellett volna – mentegetőzött.

– Szerintem sem – mondta. – A névnap nem egy jelentős dolog, mert alighogy elkezdődik, másnapra véget is ér.

– Azért jólesik, ha gondolnak az emberre – köszönte meg a nő.

– Ezt azért így nagy bátorság kijelenteni. A húgom, aki már a születése óta a testvérem, a névnapjára a szokásos arckrém helyett meglepetést kért. Ámult is, amikor nem kapott semmit. Pedig azt kapta, amit kért. Tudom, ez szemtelenség volt, ezért a születésnapján egy kis bonbonnal próbáltam kiengesztelni, persze akkor is a névnapját tartjuk, hogy ne emlékeztessük a korára. Mire azonban elérkezett a felköszöntés napja, torkosságomnak áldozatul esett az ajándéka, és már csak egy szem csokoládé árválkodott a dobozban. Berzenkedett is kissé

szemrehányóan, amikor megkapta, hogy mi ez, mire én nem haboztam megkóstolni, hogy pontos felvilágosítást tudjak adni. Úgy kapott, hogy nem kapott, amiért meg egyedül saját magát okolhatta – színezte az emlékeit. – Különben a valami sem feltétlenül meglepetés. Mert én még sosem tudtam meglepni magam, hiába vettem eddig bármit is magamnak. Szóval, csínján kell bánni ezzel. Ezért meglepetésként általában nem kérek semmit, főleg a húgomtól. De azt legalább szívből adja, és hát kell ennél több?! A te születésnapod amúgy mikor lesz?

– Az idei már elmúlt.

– Hányadik is? – firtatta.

– Majd jövőre megmondom.

– Mondd meg nyugodtan, megpróbálom kiszámolni belőle a jövő évit – forszírozta. – Bár nem értem, miért titok az életkorotok, hisz mindig húsz és negyven közé esik, csak a számrendszertől függ, vagy legalább földi év helyett marsiban számolandó. A te esetedben azonban nem kell efféle számmisztika, mert neked még a ránc is jól áll – cukkolta a szebbik nem érzékenységeiben.

– Mi újság? – érdeklődött a nő, amikor leültek, a gyerek meg a szőnyegre huppanva a játékaival körülbástyázott birodalmában bíbelődött új szerzeményével.

– Mi legyen? – nézett rá. – A fogyasztói világban én még ezt is a másik igényeihez próbálom igazítani. Minden nap gondoltam rád, mióta nem láttalak, mert azokon a napokon, amelyeken nem, akkor meg azon járt az agyam, miért nem jutottál az eszembe. De hogy ez utóbbi mennyi, annak a számszerűsítését rád bízom – oszlatta el az illúziókat. – Sőt, voltak olyan napok is, amikor szándékosan kerültem az emléked felidézését. Így tehát több nap telt el, mint ahány napja utoljára találkoztunk.

– Látom, a férfiaknak is megvan a saját számtanuk – mosolyodott el a vendéglátója. – Kérsz valamit? Már ha ki tudod számolni – provokálta.

– Pedig ez bonyolult, mert ha konkretizálom, akkor már nem valami; ha meg nem, akkor nem kapok semmit, hisz amit kapnék, az már megint nem valami. Ebből viszont az következik, hogy voltaképp nem is akarsz semmivel sem megkínálni – fejezte első hallásra kissé zavaros eszmefuttatását.

– Főzők egy teát, ha elfogadod „valaminek” – zárta le a gondolatfonal kunkorát a nő.

– Jó, de vizet nem spórolva egy jól megpúpozott bögrével kérek – tromfolt rá.

– Élénk a fantáziád.

– Nem hinném, hisz még a legjobbat sem tudom elképzelni magamnak.

– Hozok süteményt is.

– Mi a választék?

– Csak egyféle, de választhatsz: kérsz, vagy nem? – húzta kissé a nő.

– Ha te készítetted, akkor nem kérdés. Különben sokszor eszembe jutottak az édességeid. A te esetében hajdan elég volt megígérnem magamnak, hogy kapjak, a mostani titkárnőnél meg az is kevés, ha hazudok miatta. A múltkor például hiába dicsértem az el nem készített süteményét, tettel való cáfolás helyett meghagyott a füllentésében. És akkor sem volt szerencsém, amikor megemlítettem neki, hogy milyen régen ettem meggyes-mákos rétest, mert akkor meg elkezdte mesélni az elkészítés módját. Egyáltalán nem értett meg. Vagy talán nagyon is – részletezte életének viszontagságos epizódjait. – Bár az is igaz, mostanában kevésbé csábulok el. Így inkább csak rád emlékezve zaklatom – fejezte be, a vendéglátója pedig indult kifelé a konyhába.

A játékba belemerülő gyerek önfeledtségében gyönyörködött: a kicsik még tudnak belülről mosolyogni. Ösztönösen megélve önmagukat, boldogok, mert nem akarják mindenáron tudni, mitől azok. Míg felnőttként már csak a boldogságunk kellékeit keressük.

– Remélem, ízleni fog, mert ilyet még nem készítettem – kínálta kedvesen az alkotását a nő, amikor visszajött.

– Én is remélem – ocsúdott fel elkalandozásából, és pillantása a süteményre esett, mellyel megédesítheti iménti töprengését. – Állítólag a nők a gyerekeiknek köszönhetik a főzéstudományukat, mert azok kertelés nélkül kifejezik a nemtetszésüket – mondta, miközben a gyerek az anyja felé igyekezett.

– Ha szemtelenkedsz, nem kapsz! – villant a válasz.

– Pedig nagyra becsülöm mások gasztronómiai szakértelmét, mert én már az egy sornál hosszabb recepteket is képtelen vagyok nemhogy elkészíteni, de még megérteni is. Igaz, a múltkor készítettem spagettivel töltött makarónit – élcelődött magán, miközben ízlelőbimbóit az omlós tésztarétegek ölelte lágy krém csiklandozta. – A gyerekeknek nem adsz? – kérdezte.

– Már kapott. Különben is eléggé válogatós. Igaz, szívem? – becázta a hozzásimuló csemetéjét, aki aztán ismét a játékaiba menekült.

– Próbálj változatosan főzni! Egyik nap készíts neki tócsnit, a másikon lapcsánkát, a harmadikon cicegét, esetleg berét vagy matutkát – adott tippet.

– A férjemmel talán elhitethetném ezek különbözőségét, de a kis aprósággal kevésbé – reagált a nő az ötletére.

– Akkor meg szigorúbbnak kell lenni, ha nem akar enni. Én például addig nem kaptam vacsorát, amíg nem ettem meg az aznapi csokiadagomat – mondta, mire a nő egy könnyed mosollyal színlelte megértését, a gyerek meg érthetetlenül gagyogott valamit, ami talán még saját maga számára sem volt világos, az anyjának mégsem volt kérdéses. – Hogyhogy érted?! Nem csak a fületekkel hallotok?

– Már kiismertem – oszlatta el a kételyt a nő, a gyerekekkel foglalatoskodva.

– Vagy legalábbis nem tiltakozik az ellen, amit kap, és aztán már ő is azt érti rajta, amit te – morfondírozott. – Meg idővel

azt is belátja, ha azt akarja, hogy értsd, egyszerűbb neki megtanulnia az anyja nyelvét, mert az úgylát képtelen az övét.

– Ízlik? – kérdezte, amikor visszaült a kanapéra.

– Azt hiszem – szólalt meg teli szája szélén tettetett fintorral –, bár még szokni kell. Jó, jó, tudom, nem így kell mondani. Szóval, egyedi az ízkombinációd. Így sikerült megcáfolnom, hogy nem lehet egyszerre udvariasnak és őszintének lenni.

– Biztos vagy benne? – kérdezte a vendéglátója olyan hangsúllyal, hogy erre neki megvan a saját teóriája.

– Most, hogy ilyen határozottan rákérdeztél, a válaszom: nem. De akkor érvényes a tétel, úgyhogy legalább ebben biztosabb lettem – állapította meg. – Különben láthatod, hogy nem a turkálás marad a tényéromon. Csak éppen dicsérni kell, mert ti elsősorban másnak főztök, a férfiak meg inkább maguknak, még ha a családnak készítik is. Ergo, ti nem csak az ételt adjátok a tényéromon – pillantott a nőre. – Nem is tudom, hogy fogjátok megélni, amikor már csak egy gombnyomás lesz a főzés, és a konyharobot magától összeüti a menüt. Bár meg lehet, hogy ilyen nem lesz, mert akkorra már családok sem lesznek, csak egyének halmaza, így főzni sem lesz kire – merengett, miközben a gyerek ismét az anyját követelte. – Gondolom, ki merítő az egész napos „ügyelet”.

– Hát, eléggé – értett egyet az asszony.

– Kell még egy gyerek. Akkor nem lesz idő elfáradni, mert mire az egyik lefárasztana, már a másikkal kell foglalkoznod. Meg azért is pihentetőbb kettő, mert legtöbbször egymásnak az ellenkezőjét akarják. Például ha az egyik szanaszét hagy mindent, akkor a másik csak azért is a helyére rakja, neked meg elég helyes sorrendbe állítani őket, hogy ne kelljen pakolászkodni utánuk.

– A férfiak logikája hibátlan. Kár, hogy a gyakorlat nem ismeri – mosolyodott el a nő.

– Amúgy nem terveztek még egyet? – kérdezte, mikor már a teát hörpintgette.

– Tervezgetjük – felelte a kanapéra visszaülve a nő.

– És mely részeit sikerült már megtervezni?

A kérdés azonban nem csak az ismét körülöttük tébláboló csöppség miatt maradt megválaszolatlanul.

– Szinte az egész lakást betölti. – S a kis örökmozgó, talán hogy meg nem értve is igazolja az elhangzottakat, útnak indult az ajtón túli világ felé.

– Mi meg néha még egy lakást is képtelenek vagyunk betölteni, nemhogy a saját életünket – mormolta szinte magában. – Ő legalább kitölti az életed. Neki meg te töltöd ki az életét, amit maradéktalanul ki is használ. És főleg akkor van rád a legnagyobb szüksége, amikor azt hiszed, hogy most van öt perced – mondta már a nőnek.

– Jobb, ha szem előtt van. Mindig attól félek, hogy magára dönt valamit – hozta vissza a csemetéjét néhány becéző szó kíséretében.

– Valószínűleg egy kisgyerekbe nem belevésődnek a környezetnek megfelelő mozgások, nem egy tabula rasa, hanem kíválogatódnak a benne levő mozdulatok – elmélkedett.

– Az biztos, hogy mindent húz, tol, alig győzők utána rendet rakni.

– Azért sikerül, amint látom, mert a nőknek az a rend, hogy mindennek megvan a helye és az ideje, elrendezik a teret és az időt, míg a férfiaknak az, hogy a folyamatokat irányíthatják, mivel ti az állandóbb lakhelyhez szocializálódtatok, mi meg a kiszámíthatatlanabb külvilághoz. Bár, hogy összefonjam a szálakat, az a helyes, ami ott van, ahol a helye van – általánosította. – Egy nőnek belső szükséglete a környezete rendben tartása, ellensúlyozva lelkének rendezetlenségét: a lakás kitakarításával a belsőjét is takarosabbá teszi. Amiért nem is értem, miért akarják az otthoni teendőket a férjükkel megosztani. Ráadásul a házimunka egyre könnyebb lett, és még inkább az lesz az „okos” háztartási gépekkel, ami meg azt mutatja, mintha nem bíznánk a nők képességeiben – mondta gúnyt mellőzve némi iróniával.

– Egy kis rendetlenség azonban nem árt. Már csak azért sem, mert a rendetlenség, még inkább a rendezetlenség összefügg a felfedezéssel. Ezért élnek-halnak a gyerekek, az entrópia bajnokaiként, ha nem is tudatosan, hogy a káoszból új születhessen, leginkább saját maguk – adott tekintetével súlyt a szavainak. – De még egy kis kosz sem a vég. Réálsan nézve annak is kell lennie valahol.

– Tipikus férfigondolkodás – tört fel a nőből. – Azért egyszer megnézném, milyen tisztaság van nálad?

– Nálam enni lehetne a padlóról – jelentette ki, mire a nő kétkedve nézett rá. – Igaz, gusztus az kell hozzá. Persze néha már én is keveslem a lakás öntisztulását – folytatta tettettett buzgalommal. – Mint a múltkor is, amikor nekiálltam lepucolni a tűzhely kerámialapját. Csak éppen addig hagytam rajta az oldószert, míg rászáradt. Tudom, ez meg tipikus férfimemória. Azonban nem hagytam annyiban, ezért a száradt tisztítószer eltávolítójáért leugrottam a boltba, hogy majd az eredeti koszt is le tudjam sikálni a meglevővel. Az eladónő azonban némi szarkazmussal megjegyezte, hogy a jelenlegivel nyugodtan próbálkozhatok. Én meg nem értettem, hogy ami korábban tisztítószer volt, még ha meg is száradt, az hogy lett egyszerű kosz. Úgyhogy azóta ebben a tisztaság versus kosz kérdésben meglehetősen szkeptikus vagyok. Már azt sem értem, miért kell a törülközőt kimosni. Hisz ha tisztálkodás után használjuk, attól nem lesz koszosabb. Sőt, a tisztaságot beletörölve tisztább lesz, mint ahogy a piszkot beletörölve meg koszosabb, ez logikus. És hasonló irracionalitás a portörölés is. Mert azt még értem, hogy a bútorok letörölve tiszták lesznek, de mire jó ez a por esetében? Mire jó a tiszta por?

– Arra, hogy ne legyen minden tiszta por – jött a háziasszonyi replika.

– Szóval te érted. De akkor a férfitől nem kellene elvárni, hogy számára érthetetlen dologban vegyen részt. Segítsen azzal, hogy takarításkor nincs láb alatt.

– Hát így csak egy férfi tudja megindokolni, miért nekünk kell takarítani – vegyült egy kis grimasz a nő mosolyába.

– A férfigondolkodás mégis könnyebben megérthető. Talán azért is, mert hozzátok képest fordítva működik bennünk az ok és az okozatiság. De az emlékezetünk is különbözik, mert ti gyakran olyanra emlékeztek, ami szerintünk nemhogy nem történt meg, hanem meg sem történhetett. Mint ahogy az igazságot is másképpen látjuk, mert a férj füllentése a feleség szemében megbocsáthatatlan, míg ő az őszinte hazugságaival csupán kímélni akarja a párját. Ami félig-meddig érthető, hisz az alkalmazkodóbb nőnek több információra van szüksége, túlságosan is sok mindent észrevéve, főleg azt, amit a párja nem szeretne. Persze mindent azért nem lehet őszintén megbeszélni veletek, mint a külsőtöket. A vitát megelőzve azonban leszögezem, hogy szerintem nincs csúnya nő, csak rossz smink, vagy ha a jó smink kevésnek bizonyul, akkor a szokatlan szépségéhez több a fény a kelletténél. A férfiaknak meg persze az intelligenciáját nem lehet őszintén megtárgyalni, nekünk ez az érzékeny pontunk. Különben nincs ezzel a kommunikációs zavarral semmi probléma, valójában olykor így félreértve értjük egymást, míg máskor egymás világos beszédét sem akarjuk meghallani. Úgyhogy nem is értem, hogy tudunk egymással szót érteni – fogalmazta meg némi könnyedséggel az olykor súlyosat.

– Egy kapcsolatban fontos egymás megértése – szólt közbe a nő.

– Azért beszéltek, hogy meghallgassa valaki; és ha a párotok nem ért benneteket, akkor szerintetek érzéketlen. Holott a férfi legtöbbször nem közömbös, hanem képtelen dekódolni a lelki bajotok, ha nem mondjátok meg kerek pereg. Ezért sokszor arról beszélünk, legalábbis úgy, ami a másiknak érdektelen. Miközben nektek a kimondott szó számít, ezért addig forszírozátok pörgő nyelvetekkel, amíg a másik ki nem mondja, amit hallani akartok, nekünk ezzel szemben számít a ki nem mondott szó is. Summa summarum, a nők száját a szívük mozgatja,

a férfiakét meg a fejük. – De a nő játékosan szigorú villantására még hozzátette: – Persze csak jobb esetben.

– Ha megnősülnél, megváltoznál.

– Aki hozzám jönne, annak nincs ízlése. És ha a házasság után megváltozom, akkor meg lehet, hogy nekem nem kell már feleségnek. Ezért, hogy biztosra mehessek, a házasság előtt meg kellene nősülnöm.

– Megint okoskodsz – osztotta ki könnyed szigorral a nő.

– Nekem már az is elég, ha neked nincs igazad – kontrázta meg. A gyerek közben a tévénél kezdett matatni, mire az anyja megpróbálta távolabb terelni. – Egyébként csak annyira vagyok okos, hogy még egy gyerektől is tudok tanulni. El kell állítani a csatornát – adott tanácsot.

– Úgyis rájön, hogy tovább kell kapcsolnia. Rafinált ám!

– Hát igen, egy gyerekhez sok ész kell. Úgyhogy az összes csatornát el kell hangolni.

– Aztán meg mindig visszaállítani – berzenkedett a vendéglátója.

– Felesleges. Te sem veszítesz semmit tévé nélkül – majd az iméntieket megerősítve hozzátette: – Mondtam, még egy gyerektől is lehet tanulni, legfeljebb kicsit tovább kell gondolni – fejezte be, mire a nőnek is sikerült újra a játécai közé csábítania a csemetéjét. – De, hogy igazat is adjak, ami az okoskodást illeti – kanyarodott vissza témájukhoz –, azt hiszem, a párkapcsolat kezdete egy olyan kártyajáték, melyben a nő osztja a lapokat, és ha a férfi felveszi, elveszti a játékot, ha nem, elveszíti a nőt. Mégis a nők gyakran bármit megadnak, hogy elvegyék őket, a férfiak meg elfeledkeznek az áráról. Következésképp egy bimbózó kapcsolatnak nagyon ki kell nyílnia, hogy elbíron egy házasságot, és a kezdeti vágyódás „Mikor kelünk egybe?” kérdőjele ne egyenesedjen a „Miért is házasodtunk össze?!” felkiáltójelével, noha már sima kérdésként is nagyon más, mint az előbbi kérdés.

– Azért ez nem ilyen szélsőséges – nevette el magát a nő.

– Pedig hányszor van, hogy aki egykor sokat jelentett, az mára sok lett, vagy éppen kevés, ami ebben az esetben ugyanaz – válaszolta. – Persze szeretjük, ha megnyíltok, mert nem csak az optikai vonzalmon alapuló felszínes ismeretségre vágyunk. Annak ellenére, hogy nekünk a romantikához hozzátartozik annak akciógazdagsága is, mivel számunkra a szoftverek kompatibilitása mellett a hardveres sem mellékes – érzékeltette a dolog mélységeit. – A nők viszont az érzelmességük ellenére, hisz még a gondolataikat is érzelmileg élik meg, racionálisabban vagy csúnyábban fogalmazva számítóbban kezelik a kapcsolataikat. Így már az is probléma nekik, ha a férfi listáján másodikak, mert akkor utolsónak érzik magukat, holott csak nem első. Míg ha egy nőből anya lesz, akkor a férj jobbára zokszó nélkül tudomásul veszi, hogy ő csak a gyerek után következik. És hát a pénz is a lelkivilágotokhoz tartozik. Nekem például nem jelent túl sokat, igaz, a pénztelenség nyugtalanító, mert gyakorlatilag egyet jelent a megélhetéssel – majd a másik felé fordult. – Ha szükséged lenne pénzre, és a dupláját adnám a kértnek, visszaadnád a többletet? Nem úgy értem, hogy én veszek vissza belőle, hanem te adnád a kezembe.

– Nem vagyunk ennyire anyagiasak – tiltakozott a nő.

– Ez nagyon diplomatikus – mosolyodott el. – Mondjuk inkább úgy, hogy ha egy férfi pénzen kívül akar valamit egy nőtől, akkor előbb kérjen pénzt, mert így esetleg az eredeti kérése nem kerül visszautasításra; hiszen a nők azért nem annyira elutasítóak, hogy egymás után kétszer nemet mondjanak. Persze tudom, nem csak a pénzt látjátok a férfiban, a külső mellett imponál a belbecs is. És aki képes megneveltetni beneteket, azzal nem csupán egy hullámhosszon vagytok, hanem még az intelligenciájára is következtethettek – fejtegette. – Sőt, ha a férfi bolondot csinál magából imádottjáért, akkor az joggal gondolhatja, hogy a férjét a domesztikáció során sikerül pórázon tartania. Igaz, azért meg kell hagyni bennünket abban az illúzióban, hogy annyira azért nem vagytok okosak, hogy

bolondot csináljatok belőlünk. A frigy évei alatt meg nem melleskes, hogy a férj ne feledkezzen el a házassági évfordulókról, mert az mindenképp ront az idillen, ha az ötödiken azzal mentegetőzne, hogy az eddigieket elfelejtette, de most ötszörösen ünneplik meg, vagy éppen a tizediken egy csokor kíséretében, nem elszámolva magát, megköszönné az elmúlt nyolc szép évet. De ha tízet köszönné meg két nap csúszással, már azzal is hibázna. Pedig mit számít két nap tíz évnél?! Bár – tűnődött el –, férfiszemmel nézve vannak a házasságnak előnyei is. Nem arra gondolok, hogy az asszonyok kiszolgálják a házastársukat; ezt így is, úgy is megtennék.

– Gondolod?!

– Mondom, hogy nem erre gondolok – jelentette ki megajátszva. – Különben a nőket valójában csak olyanra lehet rávenni, amit önszántukból is megtennének, még ha olykor el is játsszák az áldozat szerepét. Csak éppen nem kell nagyon éreztetni velük, hogy a férfi mellett nőnek érezhetik magukat: moshatnak, főzhetnek, takaríthatnak. Másrészt egy jó házasságban, ha a férj elfelejti a véleményét, akkor az asszony kisérti, mert nemhogy jobban olvassa a férfit, hanem az olykor azt írja, amit ő diktál. Persze meglehet, hogy kissé csúsztatok. Amire viszont csak az lehet a mentség, ha azért tesszük, hogy ne csúszkáljon az elgondolás, és sarkosabban, de ne szélsőségesen rajzolódjon ki a dolog lényege, különösen olyankor, amikor nincsenek jó válaszok, de talán mégis haladhatunk valamilyen nem túl téves irányba – folytatta komolyabban. – A többfunkciós nő teremtvé alkalmazkodik, simul a környezetébe, belülről terjed kifelé. Míg az egyszerre egy feladatra összpontosítani képes férfi környezetén változtatva és jellemét formálva, vagyis kifelé élve juthat önmagában beljebb. Párkapcsolati szemszögből pedig egy férfi nem teljes lény, a nő annyit ad hozzá, hogy hiánytalanabb legyen, míg a nő nem hiányos, a férfi annyit vesz el belőle, hogy teljesebb legyen, noha önmagában is az, ha a nőiesség mellett a mélyebb nőiséget is meg tudja élni. A férfi–nő kettősségből így

lesz egység, miközben a férfi és a nő is megmarad – mondta. – Szóval, meglehetősen másként működünk, ezért nem értem, hogy a nők, a létezési terület beszűkítve, miért akarják a férfiak szerepébe felküzdeni magukat. Hiszen az egyensúly nem lehet annyira mechanikus, hogy mindkét serpenyőbe ugyanazt pakoljuk. Ha a gyerek és a család nem teszi teljessé egy nő életét, akkor a karrierje is csak részleges lehet, mivel szerintem a nők leginkább a gyerekeiken és részben a férjükön keresztül „versengenek” egymással, így kiteljesítve befogadó energiáikat. Lemondással a nők többet érnek el, mint a férfiak a szerzéssel. Az emancipálódás jegyében nem lehet az anya helyett szülő nőt, a feleség helyett karrieristát kreálni. Ez szerepzavaros világhoz vezet, melyben nemhogy félszavakból, de még egész mondatokból sem értjük egymást. Ha meg tudnak maradni anyának és feleségnek, akkor sokkal több mindent képesek tenni, mert az erejüket abból merítik, hogy támaszt nyújtanak, de a férfiak is alá kell rendelődnie a családjának. Az állóháborúvá merevedett feminizmust képlékenyebben kellene kezelni a különböző szerepek megtartásával, hogy közelebb kerülhessenek egymáshoz, mert mindegy, hogy ki győz, ha elveszítik egymást, mivel szemben álló princípiumok helyett valójában egymás komplementerei. A családon belül tehát úgy érvényesüljön a több lágyságot mutató nők akarata, hogy a férfiak kevesebb keménységgel győzhessenek.

– Azért sokunknak még mindig a család az első, de ez nem mehet a karrier rovására – tompította az elhangzottakat a nő.

– Nem a nők alávetettségéről beszélek. És semmi olyanból nem akarom kizárni őket, ami a férfiaknak jár. Viszont a világ nem sokat javult a nők politikai vagy gazdasági szerepvállalásával – válaszolta. – És ugyan a nőknek kevesebb időt kell fordítaniuk az otthoni teendőkre, azt mégis elfelejtik, annyit nem kaptak, kapjanak bármennyit is, hogy férfivá váljanak. A feminizmus kezd a visszájára fordulni, mert sok nő már az egykori szerepének elvesztésétől fél, nem az elmaradó karriertől. Hiába

van jó állásuk, keresnek jól, mégsem találják a helyüket, mert nem sokréteűbb lett a lényük, hanem diffúz. Talán azért, mert a nők a kisiklott emancipálódásban azt veszik át, amit valójában kritizálnak. Az egyenjogúsításnak annyinak kellene lennie, hogy egyik fél se érezze a ráosztott szerepet áldozathozatalnak. Egyébként – folytatta – a férfiakat is hátrányosan érinti, hogy váláskor általában a lakás és a gyerek helyett a tartásdíjat kapják. És ez rendben is van, mert az apa úgy tekint a gyerekére, aki továbbviszi a vérvonalát, míg az anya a belőle származóra. De sokakban még az sem merül fel, hogy egy jó házasságban nemcsak a nőnek kell alkalmazkodnia, hanem a férfinak is, noha kétségtávol a nő a végső puffer. A szerepek egymásba vegyítésével azonban eljutottunk oda, hogy mindkét nem helyzete instabilabb lett, a családban van két családfenntartó, de nincs összetartó.

– Kissé messzire kalandoztunk attól, hogy miért nem nősülsz meg – kérte szelíden számon rajta a nő.

– Konkretizálva csak feleslegesen magyarázkodnék.

– Szeretsz általánosságban beszélni. Mert így személytelegebb, ugye? – vonta kérdőre a vendéglátója.

– A nőknek érzékük van olyat kérdezni, amire úgyis tudják a választ. Mi több, némelyik még azt is tudja, hogy ha a férfi másra gondolna, mint ami éppen a fejében jár, akkor mi lenne az – élcelődött. – Beszélni nehéz önmagunkról, még akkor is, ha szeretünk – tette hozzá.

– De te nem szeretsz.

– Magunkról beszélünk a hallgatásunkkal is. Míg máskor, és ez a gyakoribb, csak azért mozgatjuk a szánkat, mert kínos a csend – majd a polcszekrényhez lépve megkérdezte. – Ez fényképalbum?

– Az, megnézheted, ha érdekel.

– Erről a családi fotóról valami hiányzik – jegyezte meg belelapozva.

– Éspedig?

– Éspedig még egy gyerek. Á, itt meg a nász... Tulajdonképpen melyik vagy te? – tette fel választ nem váró kérdését. – Jól áll ez a menyasszonyi ruha, máskor is felvehetnéd. Hisz ki ne szeretné többször átélni az örömteli pillanatokat, vagy ez a gyűrűzés olyan boldogság, mint az egyszer előforduló hapax legomenon?... Különben csinos ara vagy.

– Igen?! – fogadta örömmel a nő.

– Bár néha szenvedni kell a szépségért, és egyesek nem tudnak annyit szenvedni.

– Hogy érted?

– Pontosan úgy értem. Hogy a nőknek egyértelmű legyen, gyakran kétértelműen kell fogalmazni, legfeljebb nem ennyire.

– Ti meg csak akkor értitek, ha rátok parancsolnak – vágott vissza a nő.

– Amihez annyira van érzéketek, hogy gyakran már a kérdéseitekkel is utasítotok. De a vita helyett nem adnál inkább egy képet magadról?

– Melyikre gondolsz?

– Hát, nem is tudom – tépelődött az albumot lapozgatva. – Leginkább olyanra, amilyen a képzeletemben él rólad. Ám hogy az milyen, azt a fantáziádra bízom. Lassan indulok – csukta be a múlt pillanatainak gyűjteményét –, már úgyis elég időt fecsértél rám. – A gyerek, talán unva a felnőtt hoszszadalmas paláverét, egyre nyugösebben topogott körülöttük.

– Mi is kimegyünk, mert ma még nem volt levegőn – mondta a nő. – Van útközben egy játszótér, addig elkísérünk, de előbb megnézem, hogy tisztába kell-e tenni.

– Milyen rugalmas! De ugye nem lehet csak egy irányban tekerni a lábát, mert nem menetes, hogy vissza lehessen csavarni? – kérdezte, miközben a nő kihámozta a gyereket a pelenkájából.

– Néha az az érzésem, több jön ki belőle, mint amennyit megeszik – jegyezte meg a pelenka tartalmának láttán.

– Márpedig attól nő, amennyivel kevesebb jön ki. A bemenetet meghaladó kimenet csupán optikai illúzió. Ne higgy a

tapasztalatnak, az csupán káprázat – kommentálta, miközben az anya a gyerekkel foglalatoskodott.

– Ezt napjában többször is eljátsszuk, igaz, kincsem? – szólalt meg a művelet végeztével a nő.

– A gyerek is elvégzi a dolgát, és te is. Noha ő nem azért csinálja, hogy gyakorlottabb legyen, hanem hogy később ne csinálja. Te viszont az isméltéssel gyakorlottabb leszel. Látod, anya és gyerek mennyire kiegészítik egymást.

Az út menti vadgesztenyefák alatt a lurkók viháncoló buzgalommal gyűjtötték az élénkebb fuvalatoknak engedelmességgel alázuhanó magvakat, melyek olykor a kobakjukon landoltak. Ilyenkor pajkosan feljajdultak, mintha ez is a kacarászó örömhöz tartozott volna.

A játszóparkhoz érve az egyik padra telepedtek. Nézte, ahogy a játék szakértői egyre izgatottabban közeledtek visongó-ugrabugráló világukhoz, ahol aztán szerszámaikkal a homokozót igyekeztek átrendezni, vagy tán hozzászabni formálódó lényükhöz, míg mások a hintázásban és a csúszdázásban lelték örömeiket, vagy éppen a mászókákon csimpaszkodtak, kapaszkodtak felfelé a kis akrobatákat féltő és óvó anyáik aggodalmára, melyre olykor huncut, fölényes mosollyal reagált a vásottabbja, mert hisz nekik a játék nem játék – olykor túlzásokba is esve zabolátlanságukkal.

– No, hogy tetszik ez a rohangáló világ? – kérdezte a nő, miután elrendezte a csemetéjét.

– Az is lehet, hogy ez csak nekünk tűnik annak, mert a gyerekeknek a mozgás az alapállapotuk. A mi felnőtt rohanó világunk sem jobb, sőt – majd az egyik felé intett a rajcsúrozók felbolydult méhkasában. – Azt a gyereket figyeltem az anyjával.

– Kikre gondolsz?

– Azokra, ott nem messze attól a fókakosztümű nőtől – bökött diszkréten feléjük.

– Fókakosztümű...?! – ismételte meghökkenve a nő.

– Mellette – mondta, mintha nem érténé.

– Kicsit talán idegesíti is a gyerek vég nélküli szekálása – jegyezte meg a nő, miután rájuk vetült a tekintete.

– Pedig lehet, hogy a gyerekek nem azért kérdezősködnek, mert kimerítő magyarázatot akarnak kapni, de kioktatni sem kell, mint ahogy az a másik teszi ott a hintáknál – aki az éppen orra bukó gyerkőcét okította. – És ha túl jól sikerül a szeretetdorgálás, akkor jön a vigasztalás.

– Hát mi lenne a helyes viselkedés?

– Például elmagyarázná, hogy azért győzött a gravitáció, mert a stabilizáló nyomatékot meghaladó billentőnyomaték miatt a súlyvonala kívül került az alátámasztás felületén.

– És akkor nem esne el legközelebb? – furcsállotta a nő.

– Azt már egy ilyen kisgyerek is megérti, hogy ennyire szofisztikált dolgot még nem tudhat. Akkor meg hogy tudna felborulni?! Persze jobb válasz az, amelyből megértik, hogyan tudnak felállni, átvitt értelemben is – folytatta komolyabban. – Gyerekként minden kínunkat nagy drámaként éljük meg szűk világunkban, és felnőve sem tudjuk legtöbbször azokon túl tágítani a létünket, mert vagy már kiskorunkban a világ viszontagságai erősödnek meg bennünk, és csupán megkeményedünk, vagy a szüleink túlságosan oltalmazó szárnyai alatt meg sem edződünk. Végeredményben csak megnövünk, de nem felnövünk, és nem értjük, hogy az akadályok, buktatók leginkább saját magunkból erednek. A szülők, azt hiszem, akkor adják az utódaiknak a legtöbbet, ha nem adnak meg mindent nekik, amit megadhatnak, de nem azért, hogy megfosszák őket valamitől – fejezte be.

– És konkrétan milyen világot kellene adnunk nekik?

– Olyant, amilyet elképzelnek. Öntörvényességüket mérsévelve felszínre hozni azt, ami bennük van, nem csak rájuk erőltetni az általunk sem nagyon szeretett „felnőtt” világunkat – mondta. – Ám nemhogy nem ezt kapják, de még csak szégyent sem érzünk a negatívumai miatt – komorult el. – A kisebb gyerekek a komoly dolgokban mindig a va-

lót mondják, azt adják, ami tényleg bennük van. De ahogy cseperednek, egyre több a hamisság, és mindezt tőlünk tanulva – konkretizálta, hogy többek közt mire gondol. – Azt hiszem, ideje irányt váltanom... – és szedelőzködni kezdett. – Ezzel a gyerekek lesz dolga az anyjának – intett az egyik felé, akinek sikerült megtalálnia egy-két pocsolót, hogy kedvére tapicskolhasson, ami láthatóan az önbecsülését növelő büszkeséggel töltötte el. – Még jó, hogy ruhástul belefér a mosógépbe – adott tippet a tisztításhoz, miközben az anyja szelíd korholással próbálta az általa helyesnek vélt útra terelni a kis rakoncátlankodót.

– Annak azért nem ez a módja.

– Lehet, de ha egyszer így lecsutakolják, többször nem meri magát összekoszolni – válaszolta. – Igaz, megszabadulva túltengő energiáitól, legalább könnyebben elalszik. Bár ha pechje lesz az anyjának, akkor úgy járhat, mint én a múltkor, amikor egy strapás nap végén még lefeküdni is fáradt voltam.

– Alkalomadtán majd te is felhívhatsz, ha van kedved – búcsúzott a nő.

– Jó, ha lesz, telefonálok. Ha meg nem, akkor is, hogy megbeszélhessük, miért nincs kedvem – fejezte be maga mögött hagyva a zsi bongó univerzumot.

Közeledésére úgy vetült a nő csillogó kristálylelkének karcos hidegsége, ahogy a jégcsapokról verődnek vissza egy verőfényes napon a szikrázó napsugarak. És ez jobban bántotta, mint hogy nem tudta annyira a nőt választani a szerelem érzése helyett, hogy az is őt válassza. A vágyaiban élt, hogy aztán bús gyötrődésként roskadjon rá az elutasítás. Ne akarjon megkapni semmit és senkit, hanem örüljön annak, amit kap, még ha kevésnek is tűnik. A keserűségét azonban fokozta, hogy nem azért kap, mert a másik ad.

Már túl régóta nem működött az élete, de még ez az állan-

dóság sem tarthat örökké. Idővel feldolgozza, vagy legalábbis az idő dolgozza fel.

Az egyik nap egy sárguló múltú füzet akadt a kezébe: nem volt ez rendszeres vallomások megörökítője, inkább morzsák az életéből. Újszerű volt számára, hogy már akkor is a mostanihoz hasonló mederben evickélt, mégis „korszerűtlennek” érezte korábbi énjét, banálisnak a gyónásait, amelyek személyességük miatt mégis igazak. És ez fordítva is igaz, mert ha a megnyilvánulásainkban, legyenek bármennyire egyediek, nincs semmi önvalónkból, akkor nem többek pusztá frázisoknál, sőt, hiteltelenek – ami meg eléggé közhelyes megállapítás.

Elvetélt kapcsolatuk keservén tengődött. Ragaszkodás nélkül kell megalkotnia, hogy elengedve lehessen az övé, érlelődött meg benne. Próbálta papírra vetni senyvedő lelkét, megválaszolni mégsem tudta kínládásait. Majd a vásznon keresve vigasztalást, még kilátástalanabbá vált a nyomorúsága. Valójában még azt sem tudta, mit akar lefesteni. Talán azt, amitől szabadulni próbált, vagy sokkal inkább azt, amitől nem, de nem is függ.

A későbbiekben is találkoztak, mindenről szót ejthettek, kivéve kettejükről, ami mostantól már kimondatlanul is tabu volt. Vagy azért lett azzá, mert nem beszéltek róla. Egyik alkalommal a nő elmosolyodott, s ő meredten bámulta a tovasuhanó pillanatot, holott az mindvégig ott volt előtte.

A festőállvány előtt próbált visszaemlékezni a tovaillanóra, hogy minél jobban megfigyelhesse azt, amit láthatóvá kell tennie. Újbóli elszántsága azonban idővel ismét alábbhagyott, mert csak azt hiányolta az ecsetvonások összehatásából, amit le akart festeni, mintha a láthatatlant próbálta volna vászonra vinni. A mosolygó vonalak, pöttyök ellenére csupán az áttetsző csalóka mosoly tört át a festék anyagán. Pepecselés közben olykor merengő tépelődéssel járkált a tubusok mélyéről előbuggyanó pingálmányai előtt, hol az egyikre, hol a másikra vetve egy pillantást. Az egyik alkalommal végigfuttatta a sze-

mét a tucatnyi alkotásán, majd még néhányszor, különböző sorrendbe állítva azokat. És ahogy suhant a tekintete, úgy elevenedett meg a mosoly, miközben az egyikén sem volt rajta. Az egyes képek filmkockaként árválkodtak, míg a mosoly a folyamatban, a festmények közti láthatatlan kapcsolatból született. Most már tudta, az összeset kell egy képbe gyűrnia: annyira legyen objektív, hogy eltakarja a csupán szemmel láthatót, és annyira absztrakt, hogy megmutassa a valósat.

A képeket sosem mutatta meg ihletőjének, nem mintha nem értené, hanem mert valószínűleg félreértené.

Az idő múlását nem számolva egyszer takarítás közben a lakás egyik zugából előkerült néhány festmény. Foteljába huppanva a lelkéből békésen előtörlő emlékképekre a rádióból előcsalogatott melódia borult. Egyszer csak az a zene csendült fel, mely kettőjükhöz kötötte, s a látvány a dallammal teljesedett ki. Átsuhantak rajta a beteljesületlen érzések, amelyek annál erőteljesebbek, minél inkább lehettek volna, de már nem bénították. Ugyanakkor azt is tudta, hogy ez a megvalósulatlanul megvalósult élet csak az övé, és talán kettőjüké. Férfiként közeledett a nőhöz, és emberként távozott, hogy az élete nélküle ne hiányos, hanem teljes legyen, betöltve a maga mögött hagyott úrt. Már nem a szublimálódott szerelem volt fontos számára, hanem a szerelemmé lényegült nő.

Könnyű egy könyvben átírni a történetet, csak hogy az életünk nem olyan, hogy átírjunk egyes részeket, sóhajtott némi öniróniával aznapi jegyzetelései végére pontot téve, de tovább merengve azon, hogy érdemes volt-e ezt a részt ide, a látogatás után tenni, és hogy az idő távlatából mennyire másként emlékszik, mint ahogy egykor megélte.

5.

A munkahelye annál elviselhetetlenebb lett számára, minél inkább beleivódott a felszín, és már csak a közönnyé silányult elhivatottság hajthatta megbicsaklott sorsában. Azonban teljes közömbösséggel mégsem tudott viseltetni helyzete iránt, mert nem ezen az úton indult. Egykori érdeklődése kínlódássá deformálódott. Hiányos lénye nem volt több szétcsúszott rétegek halmazánál, tartalom nélküli héjja üresedett.

Ahhoz elégnak érezte magát, hogy kilépjen, a változtatáshoz azonban kevésnek. Láta kritikájának ebből fakadó csalárdságát, mégis igaznak vélte, még ha a sors fintoraként nemsokára akár kilincselnie kell is egy hasonló kilátástalanságért. A dajkált állandóságban lassan bomlott ki a változás előszele: lehet, hogy máshol sem lesz jobb, de itt rosszabb, érlelődött meg benne, hogy végül hosszas lappangás után váratlanul felszínre törjön az eltökéltsége.

– Miért lépsz ki? – firtatta az egyik kollégája.

– Magam miatt. De ez nem önzőség.

– Értem – mondta az egykori, gyűlés utáni beszélgetésükre utaló hangsúllyal. – Jól meggondoltad?

– Itt már elfogytak a gondolatok, és talán nem csak miattam.

Az első napokban élvezte a kötöttségek alóli felszabadulást, mint aki terhét vesztette. A hetek egymásutánjában azonban kissé nyomasztani kezdte, hogy túl könnyen feladta. Ám ha előírják, milyen úton toporoghat, arról le kell térni, mert az nemhogy nem út, de még csak nem is ösvény, hanem csapás.

Nyomasztotta létének anyagi determináltsága, mert előbb-

utóbb nem lehet úgy beosztani az egyre kevesebbet, hogy ne fogyjon el idő előtt.

Akár sűrűbben is járhatott volna az öreghez, mégis maradt a megszokott időbeosztás mellett, mert korábban is csak hétvégén kereste fel, és a felszabaduló hétköznapiakat nem érezte annak.

– Nekem most egy rövid időre el kell mennem, de mindenképp várjon meg, ha nincs egyéb elfoglaltsága – ajánlotta az öreg egyik alkalommal. – Addig is lesz egy csinos beszélgetőpartnere – és az unokahúga felé intett.

– Végül is ráérek – bólintott, és a szíve mélyén örült, hogy a nővel lehet, akivel eddig még csak futólag váltott néhány szót. – Azt hiszem, jól megértjük egymást a bácsikájával – fordult feléje, amikor ketten maradtak. Kissé akadoztak a szavai, mert már olyasmi volt a lelkében, amiben csak halványan reménykedett. A nő számára ezzel szemben mintha természetes lett volna, hogy egy ismeretlennel beszélgessen, talán mert nem az idegent, hanem a társaságát látta benne.

– Nem kér egy teát? – kínálta a nő.

– De, köszönöm – fogadta el.

Egyedül maradván az ablakhoz lépett, az utcát fürkészte, hogy összeszedje magát, majd a pillantása az íróasztalra esett, ahol egy hasonló kéziratot vett észre, mint amelyet az öregtől kapott a színház előtt. Zavartan állapította meg, hogy ő ezt a darabot látta; majd regényben folytatódott az írás, egy férfi és egy nő sétált az előadás után az utcán. . . , de nem tudta tovább olvasni, mert a nő jött vissza a gőzölgő itallal. Mégsem bánta, mert nem olvasni, hanem „írni” kellene, suhant át rajta.

– Szokott színházba járni? – kérdezte a nő. – Jövő hétvégére van két jegyem, de a barátnőm nem tud eljönni.

– Szívesen elkísérem. Igaz, nem túl gyakran járok, bár nemrég épp voltam; emlékeztetett a bácsikájával folytatott diskurzusainkra.

– Ő is írt valamit, vagy még írja is, de egy részét már bemu-

tatták színpadon – majd feléje fordult. – Én szeretem, ha egy elképzelt világban megvannak az élet kis és nagy rezdülései, fodorozódásai – csengett a hangja és csillant a szeme, ahogy a nap sugara ragyog a reggeli harmaton.

– Bár hiába éli át a színész a szerepét, úgy játszva, mint-ha nem is lenne előre megírva, tisztában van azzal, hogy ez mégiscsak komédia. Míg az életben néha azt sem tudjuk, hogy mi játszuk-e a szerepet, vagy az játszik-e velünk, olykor még önmagunkat is szándékosan becsapva. És ebben az előadásban valaki átlát a maszkon, más meg észre sem veszi – majd kortyolt egyet italából, mely melegített, de nem égetett.

Izgatottan jött el az öregtől, s ez a nyugtalanság kettős volt: a nő iránti reménye és a könyv keltette bizonytalanság. Jól látta, bizonyosodott meg, mikor hazaérve felütötte a kéziratot.

Megpróbált közvetlenül cégekhez jelentkezni, elkerülve a közvetítőket, mivel azok szinte már cinizmusba hajlóan kijelentik, hogy nemcsak a vállalat kapja meg a legideálisabb pályázót, hanem még a munkavállalónak is a legjobb lesz, holott csak felbillozozott és skatulyákba rakott erőforrásként tekintenek az álláskeresőkre. Mindezt úgy, hogy szerintük a felvételi kérdéseikre nincsenek jó vagy rossz válaszok, „meglepő” módon mégis ezek alapján szelektálnak.

A napok lassú folyásában mintha mindennek kétszer kellett volna megtörténnie, hogy egyszer észrevegye. Vergődő léte az idő örlő vánszorgása mellett néha megmagyarázhatatlan nyugodtságot élt meg. Ami annál rejtélyesebb volt számára, minél inkább érezte az idő cselekvésre kényszerítését, de azt is megélte zátonyra futásának egyedüli ismerőjeként, ugyanis a helyzetéről még a családjának sem beszélt, hogy nincs mit veszítenie. Mintha minden, amit kapott, csak ideiglenesen lenne az övé, amiért még jobban meg kell becsülnie. Egész lényével tudott az olyan hétköznapi történésekre figyelni, mint a fogmosás vagy egy pohár víz megivása. Máskor ezeket szinte észre sem vette, átsiklott rajtuk, a megszokottságtól még mellékesnek is tűntek.

Lehet, hogy életünk nem mindennapi eseményei a sorsfordítók, de a sorsformálók azok, amelyek most történnek, még ha másnapra a feledés homályába vesznek is.

Ez a nyugalom nem a beletörődésből fakadt, hanem abból, hogy megértette, semmi sem az övé. Nemhogy a tárgyaink, de még a gondolataink, érzéseink sem, még önmagunkat sem birtokoljuk. Hatalmunk legfeljebb abban áll, hogy minél teljesebben meg tudjuk élni azt, ami részünkül jut, és ezt leginkább úgy, hogy a későbbiekben ne kelljen kérdőre vonnunk magunkat, miért nem tettük meg ezt vagy azt. Legtöbbünk mégis egy birtokló és vágyakozó védőburkot konstruál maga köré, s ennek szétbuklásától retteg. Ezzel destruálva mélyebb lényét, mert amint vágyódni kezdünk, birtokolni akarunk, manipulálhatóvá válunk mások vagy önmagunk által. Legfeljebb annyira lehet bármi a miénk, amennyire le tudunk mondani a birtoklásáról. Ami talán nem is olyan nehéz, ha megértjük, megéljük, hogy mindenünket, amink van, csupán kölcsönkaptuk.

Néhány hónappal később végül sikerült elhelyezkednie.

Munkába állás előtt egészségügyi vizsgálatra küldték. Amikor megérkezett, már üres volt a váróterem. A rendelő ajtaja résnyire nyitva maradt, így a kiszűrődő hangok könnyen utat találtak a füléhez, egy orvoslátogatóval folyt bent a diskurzus.

– Nem gondolom, hogy szükséges többször eljönnie – halatszott az orvos hangja. – Ön felajánl egy konferenciatámogatást vagy annak álcázott vakációzást, én meg törleszthetem ennek ingyenességét a páciensek pénztárcájából. De akár fordítva is lehetnék erkölcstelen, az önök támogatását elfogadva nem részesítem előnyben a készítményeiket. Láthatja, még az erkölcstelenség „fordítottja” sem erkölcsösség. Úgyhogy, ha megengedi, a kezelés ára helyett a gyógyítás értékét választom, jelentsen az bármit – majd kifelé tessékelté vendégét, akinek a távozása után kopogott az ajtón. – Tessék! – szólt ki az orvos. – Csak gond van ezekkel a reklámemberekkel – dohogott még mindig magában, amikor belépett.

– Úgy látom, későn jöttem.

– Ez csak idő kérdése – fordult feléje az orvos, és intett, hogy lépjen beljebb. – Van valamilyen panasa? – kérdezte.

– Nincs – válaszolta tömören.

– Komolyabb problémát nem látok – fejezte be az orvos a vizsgálatot, és a kartotékját kezdte lapozgatni. – Tudja – fordult feléje –, bár nem élünk különösebben beteg társadalomban, de egészségesben sem, mert életmódunkon mit sem változtatva passzívan várjuk a marékszám magunkba tömött panáceaiktól a gyógyulást. Holott az egészség több a fiziológiai paraméterek bogyókúrákkal történő optimalizálásánál – majd pillanatnyi szünet után folytatta. – Az orvostudomány pedig mindinkább tágabbra tárva a kórosság fogalmát, csupán kezelendő kórképeket lát a páciensekben. Olyan részletes diagnózisokat felállítva, melyeknek a fele is elég lenne a kezeléshez, és a negyede a gyógyításhoz – tréfálkozott. – Csak ennek a negyednek esetleg nem annak kellene lennie, amire most fókuszálunk. Mert a túlzott specializálódás miatt olyan részekre szedjük a gyógyítás tárgyának, és nem alanyának tekintett beteget, hogy egészében már nem is vagyunk képesek kezelni, csak az orvosi protokollok betartásával célértékeket érünk el, ezzel elhárítva magunktól a felelősségét. A betegek a „feldarabolásuk miatt” pedig jogosan gondolhatják, hogy csupán egyik-másik alkatrészüket kell reparálni.

– Olykor szinte lehetetlen kikutatni a probléma gyökerét – szólt közbe.

– Igen, ám a terápiával nemcsak javítani lehet a kóros állapotot, hanem el is fedhetjük testünk „segélykiáltásait”, különösen olyankor, amikor a betegségre legyőzendő ellenséggént tekintünk – válaszolta. – A gyógyulásba a betegnek is aktívan be kell kapcsolódnia, mert mi legfeljebb kikúrálhatjuk, de hogy többé váljon ennek során, az elsősorban tőle függ. Míg egészségesen gyakrabban kellene gondolnunk a szerveinkre. Éltetnek bennünket, azonban ezt a szolgálatot viszonzunk is

kell, közelebb kerülve önmagunkhoz, különben még egy aktív beteg is életrevalóbb, mint egy rest, a teste jelzéseire nem figyelő egészséges – ért a gondolatmenete végére az orvos, de talán új origót is kijelölve.

Az ilyen „terápia” sokkal hatékonyabb bármilyen kezelésnél, mert a gyógyítónak nem elég kezelnie, gondolta magában, mikor kiért a kórház kapuján. Nem volt nagy probléma, de azt már ő is érezte, hogy nem a legegészségesebben él, mert nemcsak a káros dolgokkal való élés egészségtelen, hanem már az egészség elhanyagolása is az.

Munkájának érdekessége az újdonságában rejlett, ám ennek elmúlásával egyre terhesebbé vált, amit ugyan pótolhatunk munkahelyi célok kitűzésével, azonban teljességgel megélni akkor sem tudjuk, ha nem érezzük magunkénak. Csupán földhözragadt értelmét látta az efféle robotnak, de nem azért, mert bármiféle magasztosságot tulajdonított volna másmilyen munkának. Így hát csak a napi rutin érdekessége maradt számára, és bár századik alkalommal végezve ugyanazt, érezhetjük úgy, hogy századszorra tesszük először, azonban ez kevés, ha nem ott csináljuk, ahol csinálnunk kellene.

A főnökök itt is, mint a korábbi munkahelyén, előszeretettel hangoztatták a köszönömöt a feladatok kiosztásakor. Az ilyen udvariaskodó formalitás nemcsak visszatetsző volt számára, hanem álságosnak is tartotta, mivel ez inkább védőernyő a munka másokra való testálásában. Az ingyenezés azonban már az ő szintjén is megmutatkozott: egyes kollégái nagyon látványosan tudták keresni az elfoglaltságot főnökeik jelenlétében, de vigyázva arra, nehogy megtalálják az odébbálltukkor.

Olykor egy-egy gyűlést celebrált a vezetőség, tupírozva az „elhivatottságot”. A legutóbbit, mivel egyre apadtak a bevételek, már az egyik igazgató tartotta a központból, aki litánia közben kifejtette, hogy a menedzsment kihozta magából a maximumot, de a beosztottaknak is többet kell vállalniuk az eddigieknél. Vagyis szigorúbb kontroll mellett mostantól

többen egzecíroztatják őket, fordította le magában. Azon sem lepődött meg, hogy a hallgatóságot hipnotizálva úgy osztotta le a felelősséget, hogy néhányan még bólogattak is. Ha egy főnök nem tud felnőni a feladathoz, akkor a beosztottat kell „lealacsonyítani”, hogy a kellő távolságból minél megkérdőjelezhetetlenebbül dirigálhasson. Az okfejtése még meggyőző is lett volna, ha a felsorolt tényeken kívül elfeledkezünk a többiről, amelyeket azonban, ha nem illeszkednek egy menedzser eszmefuttatásába, negligálja, azt a látszatot keltve, hogy egyedül az ő elképzelése lehet üdvözítő. Noha gyakran még ilyen többletinformációra sincs szükség, hogy világossá váljon az érvelésének ellentmondásossága: nem a főnökeik utasításait végrehajtók dolgoznak keveset, hanem a vircsaftban levő hiba tűnik elő a kritikusabb időszakokban.

Munkából hazafelé menet vett némi élelmet. Az üzletben az egyik pénztárosnő felkeltette a figyelmét, mivel mosolytalan arcának békés kisugárzása adott harmóniát. Azonban vonásainak mélyebb fürkészése után világossá vált számára: a nő elfogadja ugyan a helyzetét, de nem tud megbékélni vele. Mint ahogy ő sem hitte mostani sorsát önmaga szerves részének, megpróbált küzdeni, végül sikerült lejjebb küzdenie magát. Az életét zsákutcának érezte, és ha visszafelé indulna, akkor is ugyanoda jutna, merengett magában a boltból kifelé ballagva.

A villamosra várva föl-alá sétálgatott a megállóban; néhány-szor megpróbált az egyenes sínen lépdelni, ami, figyelve a vágány útját, könnyedén ment. Kis gyakorlással úgy is sikerült, ha egy előtte levő távoli pontra, a semmibe fókuszált. Míg ha a közvetlen környezetét pásztázta, könnyen lecsúszott a lába a vasról. Gyerekként az foglalkoztat bennünket, ami előttünk van, csak a „lábunk elé” bámulunk; felnöve célokat tűzünk magunk elé, amelyek úgy homályosítják el a látásunkat, ahogy a mereven bámult kép tűnik el a recehártyán. Pedig úgy kellene a „sínen” haladnunk, hogy a környezetünket és önmagunkat is figyeljük.

Felnézett a csillagos égre, apró sárgásfehér villódzások a kozmikus messzeségben, és ő egy kis fénytelen pont a közelségben. A járműre felszállva végigfuttatta tekintetét az utazókon, de még mindig a hatalmas űrön merengett. Majd újból az utastársaira vetült a pillantása, elidőzött némelyikőjükön. Mennyire törékeny is a lényünk, mert jelentéktelenségünket, törékenységünket nemcsak a világegyetemmel szemben vehetjük észre, hanem magunkra tekintve is, sőt, csak akkor érthetjük meg valójában.

Egyik délután épp hogy leült a jegyzeteihez, amikor a húga kereste telefonon.

- Elválok – szólalt meg elcsukló fátyolossággal.
- Hogyhogy elválsz? – akadt el benne a meghökkenés.
- Nem tudok együtt élni vele – ismételte meg a testvére.

Majd a húga kezdett beszélni, hogy kálváriáját maga mögött hagyva találjon életének eddig ismeretlen irányára. Ő sosem szeretett lelke kínlódásainak hangot adni, melyeket a rajtuk való túljutás helyett leginkább csak magunkkal cipelünk.

– Biztos vagy benne? – kérdezte, miután a testvére elbeszélte azt, amit nem lehet szavakba önteni.

– Biztos – ingott bizonytalanul.

– Próbáld érteni, ne csak érezni – rukkolt elő hevenyészett tanácsával.

– Már hogy érteném, teljesen össze vagyok zavarodva! – fakadt fel belőle az énjét megremegető valósága.

– Ez az összeroskadt világ is a te világod, s nem a romokra építve lehetsz ebből a kiúttalanságból lényedre – bár tudta, szavai kevesek, ha egy nő nem érzi önmaga biztonságos, megnyugtató beleolvadását a környezetébe.

– Teljesen bizonytalan vagyok – töltötte el belsőjét állapot-nélkülisége. – Hogy lesz ezentúl? – kérdezte reménykedő hite-hagyottsággal, melyre tudta, nincs válasz, most még biztosan.

– A jövő titok, egy amnéziásnak meg a múlt is – mondta, mire a húga sóhajába némi könnyedség vegyült. – Ne a végére gondold, hanem hogy kerek legyen, lehessen továbbgördíteni.

– Hadd ezeket a szóvirágokat! – osztotta ki a húga. – Lehet, hogy pszichológushoz kellene mennem – szakadt fel újból az elkeseredettségből.

– Ez szerintem korai, mert kétségbeesetten keresed életed vágányra terelését, holott ha receptet várva elmesélnéd a történeted, akkor megkérne, hogy mondd tovább. Először magadnak kell kitapasztalnod az eddig járatlan lényedet, hogy ha szükségét érzed, akkor ne toporogj az életed előtt, mivel egy lélekbúvár inkább katalizátor, mint a megoldás kulcsa.

– Azért próbállok legalább utánaolvasni – próbálta az útját keresni a testvére.

– Az efféle írásoknak legfeljebb annyi hasznuk van, hogy elinduljunk, de nem ragadhatunk bele egy-egy csábító terápiájukba. A múltkor láttam egy filmet – kezdett bele, mert úgy érezte, a húga most hallgatni akar. – A végén a főszereplőnő egy híd korlátján átmászva egy férfira lett figyelmes, aki üveges szemekkel bámulta az alattuk hömpölygő mélységet. A beszélgetésük során már-már úgy alakult, hogy visszatérnek a korlát másik oldalára, amikor a férfi hirtelen elrugaszkodott az élet és halál mezsgyéjéről, hírül adva a kívülágnak korábbi halálát. A nő dermedt rémülettel nézte, ahogy a mozdulatlan testet tovább sodorja a víz. Ő is lépjen egyet előre, ami után nincs következő lépés, vagy visszamásson a másik oldalra, vállalva törött sorsát? Utána a kamera már csak a szemét kémlelte percekig keresztül, és ez a szempár lassan nemcsak a képernyőt töltötte be, hanem a bensőjét; pillantásainak rezdüléseiben élete tükröződött. Azé az életé, mely csak visszalépve járható, annak ellenére, hogy terhe nagyobbá is vált, mert megértette, nem léphet ki belőle, az ugyanis lehetőség és kötelesség is egyben – mesélte, az érzelmeken keresztül az értelmet is megérintve. – Az ilyen történetekből, azt hiszem, többet lehet tanulni magunk-

ról, mert a papírra vetett pszichológiai szentenciák helyett saját magunknak kell befejezni. És talán nem is kell mindig erőltetni a választ, már csak azért sem, mert gyakran akkor keressük leginkább a vigasztalódást lelki kínjainkra, ha már a kérdést is rosszul tettük fel – folytatta. – Érzelmi viharainkon akkor vagyunk túl, akkor nem uralkodnak felettünk, ha érzelmentesen tudunk beszélni róluk. Érzelmünket a racionalitással összhangban élhetjük meg, mint ahogy az észszerűségben is olykor szenvedélyesnek kell lenni. Azt hiszem, lelki gubancolódásaink kibogozhatóbbak lennének, ha a belvilágunkkal kevésbé összefonódó megközelítésekre, vizsgálódásokra nem sajnálnánk az időt, ahogy a tudomány teszi a külvilág vizsgálatával, mert így érzelmi életünktől is nagyobb távolságot tudnánk tartani, jobban meg is értve. Jóllehet azt nem tudjuk szabályozni, hogy milyen érzéseink vagy éppen gondolataink bukkanjanak fel, de hogy miképpen dolgozzuk fel azokat, azért már érdemes a születésük előtt is tenni. Persze, tudom, könnyű másnak tanácsot adni, mert legtöbbször csak vázlatosan éljük meg a helyzetét – érezte, hogy empatikusabbnak kellene lennie, hogy a húga szenvedelenebbül állhasson a gyötrelméhez.

– Egyszerűen nem tudom... – buggyant ismét elő a húga keserősége.

– Most semmilyen utat nem látsz, azt sem, amelyiken vagy, mintha még az idő is megdermedne. Szenvedésünket, önmagunk foglyává válását a pillanatnyi kielégelésünk utáni vágyakozás okozza. Ami nem azt jelenti, hogy ne legyen valami fontos, de látni kell az ezzel járó vakságunkat, mert a boldogság hajszolásával hasztalan küzdünk a gyötrelmeink ellen. Szóval, próbálj nem ragaszkodni semmihez sem, még ehhez sem – mondta, miközben a húga mélyen hallgatott. – Ha megértjük, hogy a szenvedésünk a függőségből, a ragaszkodásból fakad, akkor alábbhagy. Majd újból fellángol, mert most már a függetlenségtől való függőségünkéből ered. Azonban amikor egónkat feladva megéljük, hogy ebből a körforgásból nincs kiút,

akkor már nem csak a nyomorúságunkat éljük meg, mert úgy tudunk eltávolodni önmagunktól, a környezetünktől, hogy közelebb is kerülünk hozzájuk, mintha egy filmet néznénk önmagunkról. Önmagunk mélységeibe eljutva még a fájdalomkat is megalkothatjuk, legalábbis képzeletben, hogy ne emésszen bennünket.

– Te boldog vagy? – kérdezte súlyos könnyedséggel.

– Nem. A boldogság különben is csak átmeneti. Számomra fontosabb, hogy a szenvedés ne uraljon el, ne legyen hatalma – válaszolta.

– Néha az élet annyira kilátástalan, hogy az értése csak növeli a reménytelenséget – sóhajtott a húga.

– Olykor kilátástalan, mint egy végtelen éjszaka; de ne azért vágyjuk a fényt, hogy véget érjen, mert akkor saját magunkat ejtjük fogságba.

Noha a húga leginkább csak a problémái okán hívta, amiért olykor az az érzése támadt, hogy csupán lelki szemetes. A beszélgetés után mégis kényelmetlen gondolatok gyötörték, mert bár odafordult, de teljes beleéléssel együtt érezni nem tudott, talán azért is, mert az ő közömbössége árnyaltabb volt, mint a húga fekete-fehér világa.

Az örömmüket megoszthatjuk másokkal, amikor ugyanannak örülünk, azonban a fájdalmainkban egyedül vagyunk, másoknak legfeljebb a megléte okozhat kint, de nem a tárgya. Az együttérzés a saját nyomorúságunk megélése után lehet teljesebb: a lényegünkhöz és a szabadságunkhoz meg kell járnunk a saját poklunkat.

Munkájának sivárságát sorsa alakítójának próbálta megélni, de még így is túl nagy szakadék tátongott benne – kallódó életén nem volt ereje változtatni.

Így érkezett el a gyümölcserlelő nyár, amikor a szabadsága egy részét otthon töltötte. Az egyik verőfényes nap, mikor a

világ kontúrjait vibráló forróságával feloldó tűzgolyó túljutott a zenitjén, biciklijével nekivágott a közeli folyóig vivő aszfaltcsíknak. A hídnál megállt, maga mögött hagyva a társaul szegődött perzselő fuvallatot. A nyeregből még nem szállt le, hanem a korlátnak támaszkodva bámulta a pillérek közti szűkületben örvénylő, a tikkasztó hőségben kortyolásra ingerlő vizet. Majd a kerékpárját maga mellett tolva indult tovább, a lombsátron ugrándozva átszűrődő fénysugarak kíséretében, az útját kereső kacskaringós sodrás mentén. Rövid séta után egy tisztásra érve a színes virágokkal tarkított bársonyos pázsitszőnyegre heveredett. A kiszélesedett víztömeg nyugodtabb, szinte meghitt hömpölygését itt már összhangban formálta az ősi természetével.

A nap sugaraival átszőtt lét könnyedségével szemlélte a természet nyüzsgő előadását: a part közelében fickándozó és olykor megriadó halivadékok rajait, a folyó csillámló tükörborításán bolondosan csúszkáló rovarokat, és az izzó fényárban fémes villódzással cikázó szitakötőket, amihez a zenei aláfestést a sűrűből a szeszélyesen csatangoló nyári szellő szárnyán tovalibbenő madártrillák szolgáltatták. Édes ámulattal merült e színpompás oázis idilljébe és a felszín alatt megbújó, de olykor előbukkanó drámájába, ami azonban oly távol áll életünk drámaiságától – mert a természet ugyan kemény, de nem kegyetlen.

A víz mellé guggolva ujjai közt az élet szűnni nem akaró áramlását csorgatta át, átítatva önmagát a lét esszenciájával, hogy azután a kiszakított cseppek újra feloldódjanak végtelességük árjában. Ha ennek lényegét nem ismerjük fel, akkor másokét sem fogjuk, és életünk jelentősége csak forrongó civilizációnk vak tusakodásaiban testesül meg, vívódott magában.

Majd a parttól kissé távolabb letelepedve tenyerét a reggeli harmat után szomjazó fűszálak selymessége cirógatta. Hanyatt fekve pedig az égbolt azúrkék vásznán vándorló felhőpamacsokat kémlelte, mely kékség nem csupán néhány árnyalat, hanem a földünk életet tükröző koloritja.

De amikor a visszatérő vívódása mellett a fekvés is kezdett kényelmetlenné válni, felkászálódott, és az árnyas sűrűben bók-lászott, itt-ott kutakodóan lehajolt, vagy éppen a fák koronáit kémlelte. Nem keresett semmit, mégis úgy érezte, sok mindent talál; átfolyt rajta a természet. S ahogy a kezét végigsimította a közeli bokrok levelein, úgy járta át a megbújó atmoszféra megfoghatatlan meghittsége. Gyönyörűséggel töltötte el, amint egy mókus nesztelenül iramlott felfelé az egyik fa törzsén, majd egyik ágról a másikra szökdécselve és bozontos farkával integetve belesimult a rengetegbe. Egy állat kevésbé képes elmélyedni a környezetében, még kevésbé önmagában, a maga módján mégis mélyebben éli meg a létét, mert nem olyan kínlódva elszenvedője, mint mi, forgott körbe ismét a gondolata.

Csatangolás közben egy élettől nyüzsgő madárlakra akadva felidéződött benne egy gyerekkori emléke, amikor egy olyan fészekre bukkant a nagyszülei kertjében, amelyben a fiókák oly szélesre tátották feneketlen étvágyukat, mintha a mindenséget akarnák a bendőjükbe gyömöszölni. Mikor odahívta a nagyapját, hogy biztonságot adó otthonukból kivéve őket, megmutassa a felfedezését, az öreg csak annyit mondott: „Örömdet a kezed helyett a lelkeddel simogasd, mert így tartoztok egymáshoz!” Már kezdte visszahúzni a levegőben félúton tétovázó karját, amikor a nagyapja biztatására óvatosan megsimogathatta törékeny testüket. Ha a mindenséget akarjuk, elég csak kissé kinyújtanunk a karunkat. Kiskorunkban, amit kapunk, az a minden, a természetet akarjuk magunkhoz ölelni, s ahelyett, hogy ezt a gyermeki bölcsességünket tágítanánk, még el is felejtjük, mert felnőve már csak uralmunk alá akarjuk hajtani.

A parthoz visszatérve gondolatai az öreg unokahúgára terelődtek. S ahogy a napsugaraktól csillogó folyóba kavicsokat dobált, a gyöngyszemekként felszökkenő vízcseppek úgy varázsolták elé irizáló ruhában a nő légiesen kecses alakját, egyik karját magasba, míg a másikat feléje tartva, de ahogy a vízcsep-

pek hullottak vissza a folyóba, képzeletének szubtilis varázsa is úgy enyészett el.

Alkonyatkor indult hazafelé, amikor a sötétség kezdett előbújni odújának mélyéről, melyen még meg-megcsillantak a napsugarak.

Hazaérve megvacsorázott. A kutya már korábban megkapta az adagját, de az asztal mellett a maradék falatokat egy-egy vakkantásban kitörő, kunyeráló pillantással és nyüszítő türelmetlenséggel leste, hogy végül néhány mohó falással, mint aki napok óta koplal, megszabaduljon tantaluszi kínjaitól. Majd a vacsora végeztével elégedetten eloldalgott a vackához.

A kutya a gazdájában él tovább, de néglábúként viselkedik a fajtársával, vagy ha idegent jelez. Kapcsolata a gazdájával talán éppen annak távollétében a legbensőségesebb: megéli lelki veszteségét, nem csupán a biológiai hiányát, mint egy moslékért sívító malac, amely akkor is mohón szürcsölne, csámcsogna, ha tudná, azért etetik, hogy később belőle lakmározzanak. Egy kutya az „énünket” magára öltve a saját tükörképünkké hasonul, miközben bárki személyiségét felvéve kissé „jellemtelen” is. Mégis azáltal, hogy a gazdája nélkül csak fél, válik méltóvá arra, hogy ne bánjunk kutyaúl vele.

– Kiviszem a szemetet – mondta a vacsora után. – De már akartam kérdezni, hova lett a kuka?

– Múltkor, a szemétszállítás napján hosszabb ideig maradt az utcán, és mikor be akartam hozni, addigra ellopták – vibrált a felidéződött bosszúság édesanyja hangjában.

– Hát akkor a kuka tartalma kukát lopott magának – állapította meg ténszerűen.

Másnap a város utcáin grasszált, amikor bámészkodás közben egy hang ütötte meg a fülét.

– Hirtelen meg sem ismertelek – állt előtte egy volt osztálytársa.

– Talán mert kicsit megváltoztunk. Én már a tükörképemre se hasonlítok – válaszolta némi megilletődéssel.

– A gimi után kámforrá váltál, nem nagyon kerested a társaságunkat – s egykori barátja szavaiba nem rosszindulatból némi szemrehányás is vegyült.

– Hát, nem nagyon... – akadt el, mint aminek nincs folytatása –, néha még a magamét is kerülöm.

– Mi történt veled azóta? – érdeklődött.

– Semmi – kalandozott el a tekintete. Majd amikor a másik már oldani készült a hallgatásból fakadó feszültséget, váratlanul hozzátette. – Azt hiszem, kicsit még így is túloztam. De mesélj inkább te! Napi bontásban is lehet az elmúlt éveket.

Az utcán megkezdett beszélgetés egy közeli presszóban folytatódott. Útjaik azonban már túlságosan elváltak, és csak egykori emlékbárázdáikat szántották fel újra. Mikor rá került a sor, beleszötte írogatásait a vele történetekbe, mire a másik meglepődésére megjegyezte, hogy ezeket akár papírra is vethetné.

– Mint látod, megpróbáltam magamból kihozni a minimumot – mondta a társalgás vége felé. – Csak azt nem tudom, hogy sikerült-e már mélypontra jutnom, vagy még lefelé tartok.

– Egy folyó is lefelé tart, mégsem érzi kudarcnak a tengerbe érkezést – jegyezte meg találóan a beszélgetőtársa.

– Hát, így is lehet szemlélni – értett egyet. – Neked viszont, ahogy látom, szépen összejött a munka, a család... – pillantott rá cseppet sem irigykedve, és szabadulva önmaga hiányától.

– Vannak azért gondok – nézett rá a másik. – Olykor – folytatta – szinte lehetetlen összeegyeztetni...

És ebben a megvasaltságban, szétagoltságbán el is aprózodunk, elveszünk, mint ahogy a különböző színű festékek időnként seszínűvé oldódnak egymásban, ahelyett hogy életünk különböző szálait, megtartva azok egyediségét, mintába szőnénk, zárult le benne a találkozásuk.

Néhány napot még otthon töltött. Esténként a kánikula enyhültével a kertben üldögélt, a ringó termésükkel incselkedő sárgabarackfák alatt. Gyerekkorában hány meg hány ládával szedett, olykor a létra legfelső fokán ágaskodva nyújtózott a

lombkorona csúcsán csüngőig! Szerette ezt a fajtát, ízletesebb is volt, mint a városban kapható, ami ugyan nem volt olcsó, de „legalább” apró és seízü volt. Valószínűleg azért nem lehet jobbat importálni, mert a nagy versenyben gazdaságosabb, ha drágábban még az utánzatnál ócskábbat is el lehet adni.

Szabadnapjain, amikor később intett búcsút a párnáknak, néha bosszantotta, ha a szomszéd lakásból áthallatszó, zenének kevésbé nevezhető kakofónia ébresztette; a muzsikások mintha csak a maguk szórakoztatására virtuózkodtak volna félrekomponált improvizációkkal.

Számára az átszűrődő hangjegyeken túl a zene nem csupán egy könnyed, fülbemászó melódiát jelentett, mert nem elég élvezni, hanem érteni is kell, mint ahogy a klasszikus mű sem attól komoly, hogy fapofával hallgatjuk. A zene a hangszerek és az ének olykor egymásnak „ellentmondó” párbeszéde, mely viadalnak nincs sem győztese, sem vesztese, a kompozíció mégis a nyertese.

Az egyik alkalommal, amikor a tolakodó hangok miatt mérgelődött, azt vette észre, beleéli magát abba, hogy mit érezhet az, akinek ez a fül elleni merénylet a kedvére van. Így már több mint elviselhető volt számára, de azért néhány taktus után tudta, hogy ő ilyen zenebonát saját elhatározásából sosem fog hallgatni. Talán azért ítélünk olyan elhamarkodottan, mert sokszor még arra sem vagyunk képesek, hogy a másik helyzetét magunkra adaptáljuk, nemhogy énünk időleges megszűnésével vagy legalábbis túllépésével a másik lényén keresztül élénk át a helyzetét, még ha tudatában is vagyunk külön személyiségünknek.

Hétvégén az öregnél tett látogatása alatt betoppant annak unokahúga:

– Hoztam egy kis élelmet, de nem zavarok, leteszem a konyhában – és indult kifelé a szobából.

– Lassan itt az ideje megvacsoráznunk – invitálta az öreg.

– Én nem vagyok éhes, és ideje mennem is – próbált kibújni a meghívás alól, még inkább olyan valaki társaságát keresni, aki szivárvány volt számára az éjszakában.

– Ön tudja – vonta meg a vállát az öreg.

– Elkísérem – fordult a nőhöz, amikor az visszajött elköszönni. – Kedvelem a bácsikáját – szólalt meg újból, mikor már kiértek az utcára –, ő helyesen járja az útját, én pedig megpróbálok úgy bolyongani, hogy ne tévedjek el.

Majd önkéntelenül a nagyapja naplójáról kezdett beszélni, vagy inkább arról, amit ő szőtt, megélt hozzá.

– Bele sem gondolunk, hogy milyen nehéz lefesteni az arcunk élettől való lüktetését, mert még a rezzenéstelenség mögött is mozgás van. Azt hiszem, a nagyapám ezt a megfoghatatlant kísérelte meg vászonra vinni, nem csupán a fényképszerűen kimerevített időtöredékeket, hanem a köztük levő kapcsolatot, mely egy átlátszó tárgynál is láthatatlanabb, még a fény sem csillan rajta. Lényünk talán nem más, mint észrevétlen kapcsolódás önmagunkhoz. De elmélkedés helyett – pillantott a sétapartnere lágyan ívelt arcára –, az ön mosolya is sok mindent rejt – s a nő ajka úgy húzódott széles mosolyra, hogy közben megőrizte kecsességét.

– Mi mindent? – kérdezte a nő, és még simulékonyabbra formálta a lépteit.

– Egy következő mosolyt – válaszolta, de kissé meg is ijedt a bókjától, mert azzal vissza is lehet élni a másik gyengesége miatt.

– Miért mond ilyeneket?

– Ne is foglalkozzon azzal, amit mondok, hanem amit érzek... – A tréfálkozás kínosságát érezve azonban itt nem állhatott meg. – Úgy szeretnék adni... olyat, amivé válok... – töredetek szavai –, de nincs semmim – fejezte be alig hallhatóan, tenyerét kissé a nő felé fordítva.

– Talán egyikünk kezében sincs semmi, egymás kezében mégis több lehet ennél – fordult feléje a nő.

Ezek a rózsapiros ajkak által rebegett szavak úgy fodrozódtak a lelkén, mint ahogy a színpompás rét hullámoz a simogató kora nyári szellőben. Csak ennyi lenne adni és kapni?! – küszködött magában.

– Emlékszik, amikor a színházról beszélgettünk? – csillant feléje a nő pillantása. – Ha nem meri megtenni, akkor játssza el! – kérte számon rajta hajlékony biztatással.

– De akkor esetleg csak a szerep játszik velünk. Úgy kell játszanunk, hogy nem játszunk, különben egyre távolodunk önmagunktól – bicsaklott meg a hangja.

– Önhöz viszont illik ez a szerep. Játssza el önmagát, hogy később ne csak játssza! – mosolygott rá a nő. Valós énünket talán az fedi fel a legjobban, ahogy palástolni próbáljuk; míg a másik ezen „átlátva” ismer meg bennünket valójában, feleslegessé téve a szerepjátszást.

A nő lényének selymesen csillámló meghittsége forrás volt hervadó lelkének, a vér sápadt pulzálása mégis árnyként borult imbolygó lelkére, s bénult nyelvvel búcsúzott, mert még egy tömönlatba is belegabalyodott volna. Felzaklatott álmodozása bűvópatakként tört elő, és szűnni nem akaróan iramlott benne, amikor már hazafelé ballagott. Emésztették a magába fojtott szavai, bár megeredt nyelve alighanem sokkal mélyebben hasított volna bele, vigasztalódott önámítóan. A szerelem a gyenge szív uralma, és ahhoz még nem volt elég erős, hogy ne csak a vágyaiból eredjen a gyengesége. Gyötrő magánya nem az egyedüllétből eredt, hanem önmaga áthidalhatatlan távolságából és a nő hiányából.

A következő hetek mintha ólomlábakon vánszorogtak volna. Az öreghez is ritkábban járt, aki furcsa mód így még nagyobb hatással volt rá.

Egyre többet szöszmötölt a jegyzeteivel, még az éjszakáit is betöltötte.

– De egyáltalán miért élünk?

– Miért, miért? Ha nem tudjuk a választ, akkor miért csinál-

juk, viszont csak csinálva érthetjük meg – jelentette ki a mester. – Azonban nem foglalkozni az élet értelmével értelmetlenség; noha valószínűleg nincs értelme, amitől azonban még nem értelmetlen, még ha azzá is tesszük. Szóval, soha ne légy annyira örült, hogy meg akarod érteni, de nem lehetsz annyira bolond, hogy meg sem próbáld! És ne csak a válaszokat keressük, hanem az ezeken túli valóságot, mely úgy van rajtunk kívül, hogy mi is benne vagyunk. Meghalad bennünket, mégsem különülünk el.

– Ez lenne életünk biztos pontja?

– Biztos pont... – csóválta kétkedően a fejét –, az nem vezet sehova, még elindulni sem tudunk. Nincs ilyen, csak utunk, ami inkább a hiánytalanságé, mintsem a teljességé. Amikor nemcsak az visz előre, ami bennünk van, hanem az is, amink nincs. Amink van, az arra jó, hogy rájöjjünk, mink nincs, mert létünk nemcsak a megvalósult életünkön nyugszik, hanem azon is, ami lehetünk, és ez több megvalósult lehetőség-nél – magyarázta a mester. – Életünk egészebbé tétele nem sorskérdés. A kérdés az, hogy miként tudjuk a világ kaotikus rendjében megjárni életünk pályáját, mely olyan determináltságra utal, hogy a sorsunk nem kényszer, míg más élet hiábavaló lenne. És ezen az úton önmagunk abszolútuma nem kitüntetettség, hanem viszonyítási pont, mivel nem indulhatunk máshonnan, és nem érkezhetünk máshova. Vagyis nem az utad keresed, hanem ahol vagy, az az út, sőt térkép is. Nem kell egyé válnotok, azonban ne lehessen megkülönböztetni a kettőt. Utunk csak önmagunkban, az önmagunkhoz fűződő viszonyon keresztül vezethet. Önmagunk maradhatunk, és önmagunkká válhatunk, ha változás nélkül változunk sorsunk alakulása közben.

– Hát ez meglehetősen paradox...

– Leginkább úgy formáljuk önmagunkat, amikor az ellentétek feloldódnak egymásban. Mert így a végletesnek ható következtetések megakadályozhatóak, vagy inkább megala-

pozhatóak – játszott némiképp a szavakkal is. – A megértéshez olykor ellentmondásosan kell fogalmazni, kizökentve a rögzült gondolkodásunkat. Eljutva odáig, amikor a tudásunk úgy formálódik, hogy közben változatlan marad. Az ellentétek megszűnésével pedig átfogóbbá lényegül a megértésünk, megalapozottabban és körültekintőbben is cselekedve ezáltal. A világ állandó felcímkézése, a dolgok kategóriákba osztása ugyanis kevés a tudatlanságcsomóink kibogozásához, már ha kicsit bölcssek is szeretnénk lenni, nem csupán okosak. Mert a bölcsesség nem függ az ismereteinktől, igaz, nem is független – taglalta a mester.

– Mintha azt sugallnád, hogy ha nem tudjuk a választ, akkor tudjuk bölcsen szétvágni a karunkat – és a színházban látott, kissé tanácstalan szerző emléke idéződött fel benne.

– Ez jó, mert nem egyértelmű, mégis van iránya – nyugtázta elégedetten a mester.

– Nekem ennél többre van szükségem.

– Állandóan meg akarjuk magyarázni, ami van, pedig lehet, hogy a világ csupán valaminek látszó semmi, melyről azt sem állíthatjuk, hogy létezik, és azt sem, hogy nem létezik. Azonban megvalósult valóságként már nem lehet minden, mivel már valami. Mi is csak a semmiből kiválva, végtelen perspektívába kerülve egy korlátok közé szorított és formát öltött kapcsolat eredménye vagyunk világ és valóság között, mely valóság a nélküle nem létező világ mögött van, mert a valóság nem a világ, de nem is világnélküliség – elmélkedett sztoikus nyugalommal a mester.

– De a világ mégiscsak valami, ha úgy tetszik, a valóság lehatárolódása, az innenső oldala, ami hozzánk tartozik – vágott a mester szavába.

– Sőt, csak így lesz egész, ha a lényeg konkretizálódását nem vesszük semmibe. Testet öltve különben sem tudjuk elképzelni a semmit önmagában, hiszen már ennek elgondolása is valami, bár kiürésítve magunkat, szavakba nem önthető fogalmunk

lehet róla – válaszolta a mester, majd zárásképpen hozzátette. – Noha még önmagad sem birtoklod, mégis hozzád tartozik. Majd úgy kell önmagaddá válnod, hogy annyira ne legyen semmid, hogy önmagad is megszűnjön. Hogy megértsd, ki és mi vagy, tudnod kell, hogy semmi vagy. És ekkor annyira nem vagy senki, hogy még az is vagy, aki nem vagy, és annyira vagy senki, hogy még az sem vagy, aki vagy.

– Vagyis ki vagyok, ha nem az vagyok, aki vagyok – mondta, mire a mester bólintott.

– Akkor ismerjük önvalónkat, ha mélységünket megélve tudjuk, hogyan ne legyünk önmagunk – egészítette ki. – Legyél önmagad a gondolataiddal, az érzéseiddel, a környezeteddel, majd ezek nélkül legyél önmagad. A felülemelkedés csak belülről eredhet, de nem akkor válsz önmagaddá, ha túllépsz ezeken – majd feléje tartotta tenyerét. – Azonban ennél sosem lehet többünk – búcsúzott el.

Önmagunk és a világ nem két dolog, de nem is egy. Míg a valóság út a valósághoz, de amint megpróbáljuk megragadni, már nem a valóságról beszélünk, annak ellenére, hogy nem tudjuk, mi is az. Meg kell próbálnunk nem csak annyinak látni a világot, amennyinek látszik, mert a valóság túl van ezen. És ezen az úton létünk, lényünk parciális, és lényegünknek sem kell metafizikai jelentőséget tulajdonítani; nincs semmi magasztos benne, mégis a prózaiságából ismerhetünk a lényegiségünkre, megélve az ürességet is a maga teljességében, ha van mit beletöltenünk önmagunkból, próbálta leszűrni az álomvilágot, s továbbálmódni ébren vagy inkább ráeszmélni, mert nemcsak az ébrenlétnek kell tudatosulnia, hanem az álomnak is.

Nem voltak kérdések és feleletek, és a tudása nem ismeretek halmaza volt csupán, hanem önmaga szervezése, egybefüggő és következetes viszonya a tudáshoz, a nem tudásához, amikor ugyan nem tud mindenre válaszolni, de nem lesznek olyan kérdések, amelyekre nem tud válaszolni. De több volt ez a mindentudásnál, az egységtudatnál is, amikor csupán megfagyott

örvényként vegetálnánk, mivel az nem az álomból átszüremlett semmi lenne, hanem a nagy semmi.

Az álom hatása azonban lassan oszladozott, és az ébrenlét racionalitása egyre inkább helyet követelt, amin azonban már új dimenziókat nyitva nyomott hagyott a szeméből kidörzsölt világ. Ébren álmodva talán életünk legelmélyültebb pillanataiban lehet részünk, amikor a tudatosság még nem tornyosul a tudattalan fölé, mert ha már a valóság rejtve marad, legalább ennek káprázatát éljük és értsük meg mélységeiben, mert ez a látszat kapcsol bennünket a valóság lenyomataként a világhoz.

A következő hétvégén úgy tervezte, megmutatja az öregnek az irományát. Amikor azonban útnak indult, a lábai nem a szokásos úton vitték – lénye már a saját története volt. Ujjai lázasan doboltak az ajtó mögötti világ feltárulásáért, s ennek elcsendesedésével az öreg unokahúga állt előtte.

– Nem is lepődik meg? – kérdezte, mire a nő lágyan nemmel intett. – Tudja, én... – de elakadt a vallomásában, mivel ehhez ő már kevés volt, eggyel volt kevesebb.

– Én is – tette ajkának simuló játéka meghittebbé szívének lüktető hullámzását.

– ...lehet, hogy semmi olyat nem tudok adni, amit más ne tudna, de olyat biztosan, amit csak egymásnak adhatunk – s elhallgatott, erőtlennek érzett minden további szót. A kettejük közti intimitás már túl volt a testek táncán. A nő szemének lelke harmatján átszűrődő csillanásából most értette meg, hogy már rég bent van. Az ajtó úgy csukódott be mögötte, hogy egy másik nyíljon ki; mert nemcsak azért vannak az ajtók, a kapuk, hogy kopogjunk, hanem hogy továbbhaladjunk.

– Igaza van, ebben a kissé szakadozott, sántikáló történetben valóban nem történik sok minden, de az legalább többször is – mosolyodott el az öreg, amikor a következő hétvégén meglátogatta.

– Mintha csak mellékszálként a főszereplőre lennének aggatva a vele történetek – kapcsolódott bele a diskurzusba.

– Az események csupán életünk részei, nem a teljes valója; az ezeknél több, de nem azért, mert az előbbiek kevesebbek lennének – válaszolta az öreg. – Az egyedit szinte lehetetlen megérteni, míg „elhanyagoló”, de körültekintő általánosítással szélesíthetjük a perspektívát, mélyebben megélve önmagunkat ebben a kapcsolatban, hogy ne csak az üresség, a lét felszínes-sége jusson osztályrészül. Azonban egy másik nézőpontból a történet eléggé konkrét, hisz ez a főszereplő önmaga. Egyszer majd ön is megírja a sajátját, vagy tán már írja is – hunyorított rá cinkosan az öreg.

– Bár az életünket mi írjuk, mégis gyakran úgy érezzük, hogy az élet diktálja – hagyta megválaszolatlanul a kérdést.

– Az ilyen írás valójában csak olvasás, mert nem látjuk a következő oldalakat, életünk különböző oldalait. Az önvalónkhoz vezető úton láthatóvá kell tennünk a fehér lapokon még a fehér betűs írást is. A történet mellett önmagunkban is haladni kell, mert az kevés, ha csupán másoktól halljuk a bölcs mesét. És akkor még az elmúlásunk sem lesz a vég, mert úgy növekszik bennünk a halál, hogy a megfelelő időben kelhessen életre – mondta az öreg. – Tragédiánk nem a pusztulásunk, hanem az, ha nem tudjuk életünk peremén túllépve egészebbé tenni a létezésünket. Talán azért kell a bölcsőtől a sírig bebarangolnunk az utunkat, mert a halál, a nemlét nem tarthat örökké, de nem azért élünk, hogy ne tartson örökké. Persze honnan tudnánk, mi a halál, amikor az életről is vajmi keveset tudunk. Legfeljebb annyit mondhatunk az enyészetünkről, hogy számunkra valamiféle semmi, a szubjektum semmije – fogalmazta meg a következtetését. – A főszereplő idős barátja sem traumaként élte meg az életből való kilépését, nem kapaszkodott a létbe a vég előtt, hiszen ez a kudarcát bizonyította volna, igaz, ennek ellentéte még nem bölcsesség, hanem az idő elérkeztével felvészte jelét elmúlásának oltárára.

– Nem indokolta semmi a halálát.

– A főszereplő tovább élése vagy inkább újjászületése indokolta, mert neki az élete a mű, és a mű az élete – mélyítette tekintetét a bensőjébe az öreg. – Ezzel zárulhat is a történet úgy, hogy esetleg folytatódjon is.

– Mégis van egyfajta hiányérzetem, mégpedig az olykor felcserélhető részeken átívelő, azokat egybefogó motívumé. Amiért azt hiszem, az olvasottak nyom nélkül tovatűnnek a mozaikosság miatt – vetette ellen.

– Igen, a történet időbelisége, amikor a részek egymás által léteznek, egymásból következnek, korántsem lett tökéletes. Azonban az időre tekinthetünk akképpen is, hogy nem történhet minden egyszerre, vagy egy esemény nem máskor történik, mint ahogy a térre is azért van szükség, hogy ne lehessen minden egy helyen, vagy egy dolog helytelen – indokolta az öreg. – Életünk egy kép megfestéséhez hasonlítható, mert ahogy azt sem „soronként” készítjük, hanem a síkon szétszórt elemeit illesztjük egymáshoz a kompozíció megkonstruálásáig, a részek mélyebb szövetbe ágyazódó kibontakozásáig, úgy életünk sem lineáris szerveződésű, hanem hálózatos, amikor az időbeli, ok-sági viszonyok egydimenziósból többdimenzióssá válva elveszíti szigorú egymásutániségüket – világította meg elgondolásának gyakorlati oldalát. – A felejtés ellen pedig a továbbbszövés lehet az orvosság – javasolta.

– Ennek ellenére olykor túlságosan kritikus volt, határozott irányt is szabva.

– Ha kritikátlanul beállok egy eszme mögé, akkor másokat visszhangozva soha nem fogom valójában érteni, mi mögé állok; márpedig mások vakon követése nem lehet az utunk. Persze figyeljünk másokra, hogy önmagunkra is tudjunk – tette hozzá. – Az viszont igaz, hogy a számomra lényegeset próbáltam élesebben megrajzolni, mivel az árnyaltabb fogalmazás már annyira árnyékolna, hogy a sötétedéseket hinnénk világosságnak. Elsősorban rámutatni akartam a homályos-

ságokra, fonákságokra, ezáltal jobban meg is alapozni az álláspontom, nem csak elutasítani másokat. Bírálatom nem valami ellen szólt, hanem önmagam integritása mellett – fejtette az öreg.

– Sokan mégis úgy gondolják, hogy vitában meggyőzik a másikat.

– Akkor inkább barkochbázzanak, ha ugyanarra akarnak gondolni. Különben csak egymást cáfolják, mert mindig könnyebb valami ellen kardoskodni, mint mellette, mivel az előbbi esetben szinte végtelen kifogás sorakozatható fel az utóbbi korlátozott számú érvével szemben, leragadva kizárólagossá tett véleményüknél, és végül senkinek sem lesz igaza, de még együtt sem. Persze talán nekem sincs, hogy kerek legyen – mosolyodott el az öreg. – Nem a másikat kell meggyőzni, még kevésbé legyőzni, hanem a magunk szemléletén javítani a gyengeségeink felismerése által, mivel ez kíván nagyobb erőfeszítést, alaposabb vizsgálódást tőlünk.

– Bár egy jó érvelés ellen nincs ellenérv – próbált vitázni már csak a disputa kedvéért is.

– De ez még nem jár feltétlenül együtt a meggyőződésünk megváltozásával, legyen bármennyire felszínes is az álláspontunk, és kapjon bármilyen léket az okfejtésünk. És még az sem igen segíti a helyes gondolkodást, ha ugyanazon vélemény mellett és ellen is érvelünk, mert az legfeljebb az akaratosság meghaladásához elég. A szópárbajok tulajdonképpen akadályozzák a gondolkodás folyását, miközben az igazságaink nem többek a beidegződéseink felidézésénél. Ráadásul egy nyílt, konfrontálódó ítélkezés támadásként hathat, amire legtöbbször védekezés, elutasítás vagy visszatámadás a reakció – mondta az öreg.

– Bizonyára azért, mert vita közben olykor leküzdhetetlen késztetést érzünk a szembehelyezkedésre. Még a saját korábbi véleményünket is módosítjuk némiképp, hogy még markánsabban mondhassunk ellent – fűzte a hallottakhoz.

– Már csak ezért is jobb elkerülni az efféle öngerjesztő penge-
váltásokat, vagy legalábbis önmagunkat mérsékelni. Különben
csak önfejlőségünk tolakodik előtérbe, és minél kevésbé értjük
a saját elgondolásunkat, annál hevesebben és makacsabban
ágálunk elfogultságunkban, pedig elfogultak legfeljebb az elfo-
gulatlansággal lehetünk – válaszolta az öreg. – Az értelem be-
látja a határait is, míg a soha zavarba nem jövő vak korlátoltság
nem: mi több, vagy túlságosan körvonalatlan, vagy éppen túl
szűk okoskodással a másokban keresi a hibát, hogy igazolhassa
saját magát, olykor némi személyeskedéssel. Az ilyeneket meg
jobb elkerülni, mert legfeljebb csak akkor veszik észre magu-
kat, ha senki sem veszi észre őket – folytatta. – De nemhogy
vitából, de még beszédből is kevesebb kell, mert azt nem az
igazán komoly dolgokra találták ki. Arra ott van a hallgatás,
ami azonban több csendben maradásnál – tette súlyosabbá a
szavait.

– Ha nem is volt mindig nagy véleménykülönbség a szerep-
lők között – szólalt meg rövid szünet után –, a sok párbeszéd
ellenére mégis mintha egy értekezés lett volna az egész – hoza-
kodott elő egy másik észrevételével.

– Talán a tanulmányjellegét próbáltam álcázni, mert a dialó-
gus olykor monológ, és csak azért érezzük párbeszédnek, mert
másvalaki hallgat bennünket – reagált felvetésére az öreg.

– Éppen ezért érdekesebb lett volna így megírni, nem? –
kérdelte, miközben olyan érzés suhant át rajta, mintha önma-
gával beszélgetne.

– Igaz, a száraz és szenvtelen stílus közelebb áll hozzám, és
írói vénával sem vagyok megáldva, lassan és nehezen írok, a
végleges mondatok is nehézkesek, göcsörtösek olykor. Azon-
ban egy regény esetében nem kell élesen körülhatárolt állás-
pontot felvázolva túlságosan csökkentenem a látókört, mert az
„elkentebb”, de nem homályos határok esetén tágabb teret kap
az értelmezés, annyira szűkítve, hogy megmaradjon az iránya;
miközben párbeszédes formában olvasmányosabb, közelebb

hozhatók a gondolatok – mondta az öreg. – Míg egy tudományos koncepció, meglehetősen keskeny mederbe terelve a megértést, kategorikusan és racionálisan magyaráz, holott több „igazság” is létezhet. Vagyis egy cirádákat, sallangokat mellőző irodalmiasabb stílus több mindenre rávilágíthat, mélyebben ragadja meg a valót, mert így nem csak egyféle eredményt megkoreografáló interpretációt értünk meg, jóllehet ahányan vagyunk, annyiféleképpen értelmezzük még az „egyértelműt” is – folytatta. – Szóval, a megalapozott nyelvi kétértelműség többet mond a világról, noha azt valószínűleg semmilyen nyelven nem írták. És ha nem annyira szabatos a megfogalmazás, akkor jobban tudom érzékeltetni a mondanivalóm lényegét, habár kifejezni teljességében akkor sem tudom. Ám ha ez a rejtett utalás érthető, akkor talán hasznos ez az egzakt konfúzió. Precízen próbálok utalni arra, amit nem értek vagy nem tudok a nyelv korlátai közé szuszakolni.

– Meglehet pont így tudja szabatosan leírni.

– Így még pontosabb, és még utalni sem kellett az önmagán túlira – bólintott az öreg. – Azonban azt gondolom, a világot, még a saját magunk által teremtetet sem fejezhetjük ki a maga teljességében, legyen bármekkora műgonddal megalakotva, mert a nyelv a gondolkodás kipányvázásával csökkenti a dinamizmusát, korlátozva a megértés mezejét. Ugyanakkor az olyan, egyesek által előszeretettel hangoztatott, veszélyesen képlékeny fogalmakat is kerülni kell, mint az értékek, a fejlődés és hasonlók. És ha már többé-kevésbé torzít a kifejezés, akkor próbáljuk úgy formálni, hogy egy kevésbé torz képet kapjunk.

– Hát, ez meglehetősen nehezen megfogható.

– A szavak úgy viszonyulnak az értelmezéshez, ahogy az agyi tevékenység a szellemhez – szemléltette. – A nyelvet úgy kell meghaladni, hogy önmagunk mélységeiből vissza tudjunk jutni a megfogalmazáshoz, cselekvésünkhöz, mert ez kapcsol bennünket a világhoz. A kifejezésmód egy nehéz posztó a gondolatokon, érzéseken, bár kétségtelenül hasznos, azonban nél-

küle szabadabb a megélés, ami nem végtelen szabadság, hanem határok nélküli véges, amikor a tisztán értő szellem leválik a kifejezésről, s egy formálódó alakzatként áramlik bennünk, mélyebben látva önmagunkat és a világunkat – általánosította az öreg.

– Ha jól értem, akkor a fogalmak mintha megállítanák, legalábbis szűkíthetik a gondolkodás terét – próbálta összegezni az öreg szavait. – A szereplőknek ennek ellenére adhatott volna nevet.

– Nevek nélkül önállóbb és intimebb életük lehet; van, ami csak rájuk tartozik, még az íróra sem, még ha „sorsközösséget” vállal is velük. Ráadásul az elnevezés a hatalmunkat mutatja valami vagy valaki felett, ami persze még nem feltétlenül jelenti azt, hogy uralmunk alá akarnánk hajtani. Azonosulni meg név nélküli szereplőkkel is lehet, és még jobb, ha az olvasó önmagával azonosul. Vagyis, ha nem megy az elnevezések hiánya az érthetőség rovására, ha a nevektől nem lesz több az írás, akkor hanyagolhatók – érvelt az öreg.

– A szöveg merevségét azonban leírásokkal, jellemzésekkel oldhatta volna.

– Gondolja, hogy az efféle hígítás, színezés szükséges? – kérdezte az öreg, amiből rögtön megértette, hogy felvetésére a kérdés a legjobb válasz. – Nem kell túlon túl szüksézávának lenni, de a terjengősséget elkerölve tömörnek és velősnék igen, amibe némi leírás is belefér, leginkább olyan, hogy a környezet mit vált ki belőlünk: az objektivitás a szubjektivitással bomlik ki. A szereplőket meg elsősorban a szavaik, tetteik, gesztusaik jellemzik, külsejük legtöbbször másodlagos. De hogy rövidre fogjam, a minimálisat kell elmondani: a legtöbbet, ami szükséges és elégséges. Így, röviden írni tovább tart, mivel kénytelenek vagyunk jobban átgondolni és strukturálni a témánkat. Hoszszan írni különben is merénylet az olvasó ellen. Másrészt azt gondolom, a valóságot nem a túlzott részletességgel lehet megragadni. Csak olyat kell elmondani és elhallgatni, ami hozzá-

tesz, még ha elsőre ettől részlegesnek hat is. Inkább ösztökéljen félkészén gondolkodásra, mint befejezetten felejtésre – utalt a korábbiakra az öreg.

– Én sem éreztem a hiányukat, csak megszoktuk.

– Már ez is lehet tanulság: hogy megtanuljunk rákérdezni a konvenciókra, még ha csak a hiányuk tűnik is fel.

– A végére, ha világos lett is a legtöbb részlet, egyvalami, ami talán a háttere az egésznek, nem. A regény a főszereplő több világa, vagy több szereplő egy világa?

– Van, amikor a részeket értjük, mégsem tudjuk egészszé gyúrni. Így hát jók a kérdések, de maradjanak is azok. Sőt, a választ olykor még akkor sem kell kimondani, ha tudjuk, így nyerve mélyebb értelmezést. Ennek ellenére igyekeztem úgy megírni, hogy világos legyen, csak az maradjon „homályban”, hogy ez miből táplálkozik, de ez már nem a műre tartozik, hanem az alkotójára és az olvasójára. – Majd némiképp megválaszolva a kérdést, hozzátette. – Néha több élet kell önmagunk megelégséhez – mondta, majd az ablakhoz lépett, és hosszan, merengve nézett ki. – Mindenkinek – folytatta visszafordulva – meg kell alkotnia a saját történetét, mert ráeszmélve a hiányosságainkra, túlléphetünk a bennünket körülvevő és akár rabként tartó világon, felülemelkedve önmagunkon azonban mégsem szakadunk ki belőle – kísérté a szavait mozdulataival, ami a színház zárójelenetére emlékeztette. – Azt hiszem, most már valóban a végére értünk, mert nem tudunk többet hozzátenni, hogy úgy legyen egyszerűbb, hogy nem lesz kevesebb. Bár korántsem lett remekmű, meglehet, nem is áll sziklaszilárdan, de valószínűleg nem fog összedőlni. És talán annyira teljes, hogy tovább tudja formálni kapcsolatként a világhoz, önmagához, egy új világnak is megalapozva. Miközben nem kell nagy életelveket megfogalmazni, már ha szükséges, mégis hiánytalanabbá, egészségbé tehetjük az életünket, ha meghaladjuk a hiányból eredő ürességet és a létezők egészét, eljutva önmagunk mélységéhez – pillantott rá. – Valahol itt kezdtük,

így lett kerek, de remélhetőleg nem körbeforgó, ha nem csupán körbejáró óramutató vagyunk, hanem idő is – búcsúzott el az öreg.

Hazafelé lassan ballagott. Olykor az életünk is egy „regény”, de ebben úgy van benne egy másik, vagy ki tudja, hogy még hány, ahogy a világunk a világban, amikor nem tudjuk eldönteni, hogy ki írta a regényt, mint ahogy életünk eseményei közt is nehéz meghúzni a határokat, vagy éppen történetek halmaza, melyet egy olyan egészből illesszünk, ami innen és túl is van a világon, és mi közte vagyunk.

Néhány hónappal később az öreg szülőhelye melletti folyónál egy élénk fuvallat táncoltatta a levegőbe szórt hamvakat, hogy aztán békésen szétterítve a víz felszínén, oldott meghittséggel tovább sodródjon az öreg emléke. Majd amilyen csendben érkeztek az öreg unokahúgával, olyan nesztelenül távoztak. Talán a természet sem vette észre őket, még az egykor itt ágról ágra szökkenő mókus sem.

Otthon a foteljába süppedve a naplóhoz, a könyvhöz, az írásaihoz fűződő kapcsolata töltötte be a lényét. Mennyire különböző személyek állnak ezek mögött? És mennyire két vagy több egyén önmaga?

A legkülönösebb történeteket gyakran az élet szüli, nem azért, mert a fantázia olyan csökevényes, hanem mert a világ maga a képzelet, aminek csak a valóság szab határt, hiszen az ilyen képzelet több önmagánál. A valóságnál kevesebbek vagyunk, a világ tapasztalásánál, képzeleténél többek, míg önmagunk kapcsolat vagyunk köztük, meg is haladva önmagunkat ebben a viszonyban.

Az est érkezésével nem a sötétség jött el, mely nehéz testével mindent eltakar; és hajnalhasadáskor, mikor az ébredező nap sugarai pingálni kezdték az ég alját, tudta, hogy a sötétség rojtosodásával nem a harsány, mindent elvakító test nélküli fény

érkezik el; túl volt ez kettőjük torzsalkodásán, egy árnyékvilágon – olyan világ virradt, melyben a világosság fény nélküli, míg a sötétség a fény hiánya nélküli.

Az ablakhoz lépett, és a ház előtti parkon, ahonnan egyszer indult, nyugtatta a tekintetét. Most már nem csak írni tudta a saját lényét, mert mindegy, hogy mennyi volt a valóban megtörtént vagy a megélt képzelet – és elindult, hogy visszatérjen oda, ahol nem pusztán körbejáró óramutató.

Vége...

Az életre nincs megoldóképlet, az alapvető kérdésekre végleges válasz, legyen bármilyen alapos a tudásunk, hatoljunk bármennyire is a „molekuláris alapokig”. Ennek ellenére mégsem kell megalkudnunk a sorssal, az érdekek által vezérelt világgal.

Ehhez azonban nemcsak a külvilág felé kell élnünk, hanem nyitottá válva befelé is, meghaladva az egót, a vágyakozót, a birtoklót, amikor létünk nem akarással társul, hanem egyfajta nem cselekvő cselekvéssel. Ezáltal két irányban haladva középen maradunk, megtalálva a kölcsönösséget és mértéket önvalónk viszonyában. Úgy szervezve sorsunk eseményeit, mozaikosságát egybe és önmagunkká, hogy még konfrontálódás esetén is alányomás helyett emelhesünk másokat. Míg környezetünktől nemcsak elveszünk, hanem adunk is, mert ha többet várunk el, mint amennyit kapunk, akkor nem érdemlünk semmit sem.

És ezen az önmagunk lényegéhez vezető úton úgy válhatunk teljesebbé, ha minél több réteget tudunk lehántani magunkról, amikor a mélyebb önvalónk létezés és nem létezés is egyben.

Garbo
KIADÓ

2500 Ft